

Програмово-методичний інструментарій

ФУРМАН Анатолій Васильович

**АВТОРСЬКА ПРОГРАМА ІЗ ДИСЦИПЛІНИ
«СИСТЕМА МЕТОДОЛОГІЙ НАУКОВОГО ПОШУКУ»**Anatolii V. FURMAN
**AUTHOR'S PROGRAM IN THE DISCIPLINE
"SYSTEM OF SCIENTIFIC RESEARCH METHODOLOGIES"**DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2026.02.130>

УДК 167/168 : 159.9.018

Пропонована авторська розробка підготовлена у липні-вересні 2025 року переважно на матеріалах авторського курсу «Методологія та організація наукових досліджень», що читався упродовж десяти років для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня підготовки, тобто для майбутніх докторів філософії із 23 спеціальностей (див. *ПС. 2023. №1. С. 209-244*). У зв'язку із нещодавнім уведенням єдиного вступного випробування із методології наукових досліджень для абітурієнтів третього рівня підготовки постало завдання концептуально збагатити, тематично розширити, змістовно оновити й фактично запропонувати фундаментальну програму нової дисципліни. Це завдання виконано, що наочно підтверджує дана публікація. Остання становить інваріантний взірець програми для спеціальності С4 Психологія, акредитована у червні 2020 року, що підтверджує відповідний Сертифікат про акредитацію освітньої програми, виданий Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти (*дата видачі 16.10.2020 за № 647. Голова Квіт С.М.*).

ВСТУП

*«А що ж тоді саме життя? Саме то життя – це безглуздя, хоча в ньому є метод. І життя філософа – між безглуздя і методологією?»
(О.Ф. Лосєв, 1934)*

**«Методологія – це самотній організм творення загостреного почуття свідомости у його джерельному осередді чистого мислення і водночас самоекзистенційна сфера напруженого – проблемно-діалогічного, конфліктно-комунікаційного – життя людської свідомости на межі іманентного і трансцендентного у її канонічних рефлексивних формах – мислєдіяльності, мислєвчинення, філософського і наукового методологування»
(Автор, А.В. Фурман, 13.05.2022 р.)**

Методологія – фундаментальна наукова дисципліна, яка останньою відокремилась від філософії у другій половині ХХ століття і яка на сьогодні містить багатопланову систему раціогуманітарних знань про принципи, під-

ходи, методи, способи, засоби та інструменти пізнання, конструювання і перетворення світу та людини, про технології і практики компетентного здійснення мислєдіяльності, мислєкомунікації і рефлексивного методологування.

Її трансцендентально утаємниченим і феноменально багатопосередкованим, очевидно-неочевидним і сутнісно **квазі-** (від лат. *quasi* – «ніби», «майже», «немовби») **об'єктом** є *людська свідомість*, внутрішні умови її функціонування, розширення і збагачення як свідомої здатності науковця логічно правильно формулювати та віднаходити оптимальні шляхи-способи вирішення дослідницьких та життєвих завдань і проблем, а **предметом** – центральна ланка, або екзистенційне осереддя, такої розвиненої здатності – зародження, розвій, домінування *методологічного мислення*, котре інтегрує переваги інших типів мислення й постає як потужний інтелектуальний ресурс-знаряддя розв'язання складних системних (суспільних, екологічних, політичних, соціально-економічних, наукових, інженерно-технологічних та ін.) проблем і проблемних ситуацій (див. *Психологія і суспільство*. 2021. №1. С. 5-35, № 2. С. 122-143; 2022 № 1. С. 7-148, № 2. С. 6-48).

Світ методології в авторському канонічному осмисленні поєднує *чотири сторони-матеріки своєї буттєвості*:

а) окреме *вчення* про логічну організацію і структурно-змістову динаміку, принципи і нормативи, методи і засоби діяльності;

б) специфічну *систему раціональних знань* про форми, методи, способи рефлексивних мислення і вчинкового діяння у єдності із сукупністю норм та інструментів різнорівневого методологування;

в) особливу *сферу* миследіяльнісно центрованих пізнання, критики, творення і рефлексії, які охоплюють усі типи і стилі мислення, через котрі задається у людській свідомості світ і які спричиняють формування та розвиток методологічного мислення як його нової універсальної форми, що уможливує не лише розширене світобачення, а й діяльнісно-вчинкове світоволодіння;

г) персоніфікований *спосіб життя*, тип проблемно-рефлексивного існування, за якого із самого себе дослідником продукуються методологічне мислення і методологічне відношення, що циркулюють ситуаційно щораз заново від проблематизації до проєктування і назад; а оскільки методологія у цьому разі – це завжди окремішне складне практичне мистецтво мислезреалізування особистості, групи чи колективу, то потрібен, *по-перше*, живий взірець, тобто носій цього інтелектуального мистецтва, *по-друге*, окремо сконструйований

рефлексивний часопростір, який би сприяв підтримці та вираженню потоку думок, котрі виникають на переходах від смислового (об'єктно-змістового) обговорення до формальних конструкцій – знаків, схем, знань, об'єктів, *по-третє*, безпосередня, майже безперервна, інтенсивна миследіяльність імітаційно-вчинкового (семінарського, клубного, оргуправлінського тощо) характеру (див. *Психологія і суспільство*. 2015. №2. С. 49).

Примітною особливістю цього нового курсу є те, що він розлого відображає поступальну е в о л ю ц і ю *методологічного знання* в останні два десятиліття на теренах здобутків авторської наукової школи. У цьому аналітичному форматі найбільш значущими **відкриттями** є:

1) аргументоване відшукування бездонного *квазіоб'єктного всесвіту методології*, який сутнісно належить трансцендентальному виміру буття – своєрідному *життєпотокі свідомості* як до кінця не пізнаваної сфери, і секторально розмежованого її *предметного поля*, в осередді якого перебуває найуніверсальніший тип роздумування – *методологічне мислення*;

2) різнобічне обґрунтування буттєвої неподільності, діалектичного взаємопроникнення та екзистенційно-подієвої цілісності с в і т у методології-як-учення (передусім адекватної теоретичної системи) і с ф е р и методологування-як-практики (роботи, праці, діяння);

3) творення методології як субстанційної – свідомісно-мисленневої – дійсності й одночасно як удіяльної вітакультурної реальності у їх порівневому і багатокординатному взаємодоповненні;

4) уведення в інтелектуальний дискурс к о н ц е п т у і, відповідно, категорійного поняття «*методологічний канон*» і вихід на конструювання базових канонічних форм організації широко мислейнструментально використовуваного методологічного знання, а саме на к а н о н и методологічних мислення і діяльності, розуміння і рефлексії, філософського мислевчинення і професійного методологування;

5) відпочаткове прояснення сутнісних узмітовлень, ковітальної важливості та інваріантності с х е м и логіко-канонічної побудови *вчинку філософського (професійного) методологування* як загального, надскладного, багатопланового, довготривалого і *вчинку миследіяння* як більш окремішнього, доступнішого,

неповторнішого, конкретнішого за цілями і результатами, а також осягнення цих учинків як різномасштабних п о д і й у їх певній ковитальній, культуротворчій, епістемологічній та розвитково-особистісній продуктивності (див. *Психологія і суспільство*. 2023. №2. С. 38).

Отже, система методологій наукового пошуку – авторська дисципліна, що розроблена і викладається для здобувачів вищої освіти третього рівня підготовки для всіх галузей знань і всіх спеціальностей класичного багатoproфільного університету – *доктор філософії*. Її **методологічна концепція** обстоює взаємозалежне логіко-змістове висвітлення ш і с т н а д ц я т и складносистемних блоків, що тематично об'єднані у чотири освітньо-наукових м о д у л і, а саме:

змістовий модуль 1 – це:

а) методологія класичного наукового дослідження, що широко застосовується нині науковцями при написанні кваліфікаційних (магістр, доктор філософії, доктор наук) робіт (актуальність, проблема, мета, завдання, об'єкт, предмет, гіпотези, методологічна основа, методи, організація та інші параметри дослідження) за результатами вивчення відносно простих, або навмисне спрощених, об'єктів як систем і передбачає обов'язкове дотримання норм, еталонів, процедур і дій циклічно завершеного наукового пошуку, що містить шість обов'язкових етапів дослідницького мислевчинення, та обстоює генетично усталені епістемологічні джерела постання класичної науки і першої, механістичної, наукової картини світу з методологічним настановленням на об'єктивність і предметність як атрибутивні ознаки раціонального знання та як канони культури наукового мислення (*тема 1*);

б) основи філософської методології як учення про методи, форми і засоби розуміння, мислення, діяльності та рефлексії на будь-який предмет та її засадничі вектори розвитку в другій половині ХХ століття у вигляді таких епістемологічних організованостей, як теорія критичного реалізму Карла Поппера, методологія наукових дослідницьких програм Імре Лакатоша, методологічна концепція еволюції наукових парадигм Томаса Куна і філософська концепція епістемі Мішеля Фуко; зокрема, нормативи наукового мислення та еволюція раціонального знання, раціональна реконструкція історії науки і постання її теоретичного світу, логічна структура дослідницької про-

грами, модель революційної зміни парадигм і типи епістем у західноєвропейській культурі XVI-XX ст. (*теми 2 і 3*);

в) методологія повного парадигмального циклу колективної пізнавальної творчості у сфері науки А.В. Фурмана, передусім низка поняттєво-категорійних засобів учинку пізнання як періодів його поліпроцесного поетапного здійснення (ситуаційний – виникнення кризи, мотиваційний – розпалювання конфлікту поглядів та інтересів, дійовий – визнане панування нової парадигми, післядійовий – рефлексія її здобутків, переваг та обмежень), концептуального модуля науки і філософії особистісного (неявного) знання Майкла Полані (*тема 4*);

г) філософська методологія екзистенціалістського дискурсу та можливості її застосування у різних (соціальних, психотерапевтичних, шлюбно-інтимних тощо) практиках у творчості найвидатніших європейських мислителів ХХ ст. – Ж.-П. Сартра, М. Гайдеггера, М.О. Бердяєва, Є.Л. Гливи, які, вирізняючись самобутнім за парадигматикою, змістом і стилем філософування, об'єднує четвірна ідея повноти людського життя: екзистенція – свобода – уприсутнення – відповідальність (*тема 5*).

змістовий модуль 2 – це:

д) постання світу методології як системи раціогуманітарних знань про думання, діяльність, мислекомунікацію і миследіяльність у його практичному уконкретненні та діалектичній єдності зі сферою професійного методологування, що в авторському проєкті ситуаційно охоплює форми, складники, засоби, принципи та правила його ефективного мислевчинкового здійснення у чотирьох вимірах свідомісної буттєвості новітнього методологічного знання: вчення про логічну організацію, структурно-змістову динаміку, методи і засоби діяльності; систему знань про форми і способи рефлексивного миследіяння; сферу розмірковувального вчинення, що центрована на актах-процесах пізнання, критики, творення, рефлексії; персоніфікований спосіб інтелектуального життя, стиль проблемно-рефлексивного екзистенціювання (*тема 6*);

е) конструювання сфери професійного методологування в науковій школі А.В. Фурмана, починаючи з 2005 року, в якій: а) воно становить канонічний спосіб удіяльнення методологічного мислення із виходом на всеможливі форми і траєкторії вітакультурного практикування, б) новітніми засобами інтегруються

ознаки методологічної роботи і схеми мислєдїяльностї, інтелектуальні практики мислєвчинення і досвід постійно діючого методологічного семінару, в) за авторською схемою-матрицею моделюється модульно-розвивальний оргпростір напруженого групового методологування, уможливлєючи конструктивне використання його принципів, підходів, методів, процедур, засобів та інструментів, що найперше поняттєво-категорійних, мислєсхем і матриць (тема 7);

є) методологія парадигмальних досліджень як перспективний напрям пошукувань не-класичної науки, що, на доповнення до системного, діяльнєсного і системодіяльнєсного підходів, обґрунтовує взаємодоповнення основних типів науково-раціонального мислєння (античне, природничо-предметне, аналітичне, соціальне, гуманітарне) і наступність чотирьох базових інваріантів розвитку методології як сфери мислєдїяльностї (емпірична, діалогічна, теоретична, метатеоретична) та восьми похідних (описова та експериментальна, пояснювальна і розуміннєва, концептуальна і парадигмальна, історико-психологічна і мета-парадигмальна) дослідницьких методологій сучасної науки загалом і психології зокрема; парадигмально-дослідницька карта, її структура, призначення та сутнісні ознаки, полі- та мультипарадигмальність і псевдопарадигмальність як феномен сучасного наукового дискурсу; вчинковий підхід В.А. Роменця, циклічно-вчинковий і типологічний підходи А.В. Фурмана, їх принципи, закономірності, нормативи та мислєннєві засоби методологування і теоретизування (теми 8, 9);

ж) системомислєдїяльнєсна методологія як складна метасистема інтелектоємних і культуротворчих практик мислєдїяльностї та методологічних мислєння і рефлексії, починаючи із 1970-их років до початку XXI століття, що охоплює чотири засадничих координати / виміри розвиткового функціонування свідомісних спроможностей колективної мислєкооперації методологів та іґротехніків, а саме велику дослідницьку програму створення самодостатньої версії методології у досвіді [заболотного] методологічного гуртка; філософську школу Г.П. Щєдровицького, у часопросторі якої реалізовано низку новаційних програм онтологічного, епістемологічного, світоглядного, науково-прикладного, оргдіяльнєсного і власне методологічного спрямування; напрям у розвитку вітчизняної, головнє ра-

дянської, філософської і соціогуманітарної думки, що здійснили методологізацію більшості сфер людської діяльностї; філософська методологема або метапарадигма, що прийнята співтовариством для постановки і розв'язання найскладніших людиновимірних проблем інтелектуальними ресурсами засадничих уявлєнь, категорійних засобів, схем і моделей теорій мислєння, діяльностї, знань, комунікації, управління і численних практик проведення методологічних семінарів та оргдіяльнєсних іґор (тема 10);

змістовий модуль 3 – це:

з) епістемологічні стратегії метапарадигмального рівня добування раціогуманітарного знання (позитивізм, критицизм, конструктивізм, методологізм) у їх генезі культурно-історичного ускладнення: від традиційного погляду на науку, призначення якої полягає у продукуванні об'єктивного наукового знання, та опису соціальних упереджень, що спричиняють отримання неточних раціональних знань, до психосоціальної конструйованості світу, яка зумовлює вироблення не-об'єктивного наукового знання, й аж до методологічних розуміння, мислєння, діяльностї, рефлексії, які дають змогу творити методологічне знання (тобто знання про знання і про його засоби та інструменти), що перевіряється на можливість реалізації у процесах мислєдїяльностї, мислєвчинення і професійного методологування; еволюція культурно-наукових традицій як історично змінних систем поводження з ним: синкритична, геоцентрична, модерністська, постмодерністська, пост-постмодерністська; методологічна карта конструктивного методологізму та її структурні організованості надпредметних мислєння, роботи, мислєдїяльностї, мислєвчинення і професійного методологування (тема 11);

и) методологічні оптики класичного і пост-класичного типів наукової раціональності, їх домінантне розвиткове функціонування в історії західної науки від другої половини XVII до початку XX століття сутнісні характеристики і параметричні моделі, механістична і природничо-наукова картина світу, епістемологічні переваги та пізнавальні обмеження; методологічна оптика як метафоричний конструкт і категорійне поняття, авторський багатомодульний комплект метаметодологічної оптики вивчення теорії діяльностї у різноякісному взаємодоповненні розуміння, мис-

лення, діяння і рефлексії на п'яти рівнях її структурно-функційного зорганізування: на вершині універсального – вітакультурна методологія, на шаблі загального – сфера професійного методологування, на стадії особливого – циклічно-вчинковий підхід, на ступені одиничного – схема-модель канонічного мислевчинення, на етапі конкретного – мислесхема та її інваріантні побудови (*тема 12*);

і) методологічна оптика неklasичного типу наукової раціональності, причини виникнення та умови постановня, його атрибутивні ознаки та характеристики, авторські моделі (перша і друга версії), їх евристичний потенціал і межі конструктивного застосування; епістемологічний поворот в науці на рубежі XIX-XX століть, утвердження діяльнійшої природи пізнання / конструювання дійсностей (предметних онтологій) науковим мисленням, єдина поліпредметна наукова картина світу; методологічні конструкції діяльнійшого, системодіяльнійшого і системомиследіяльнійшого підходів як інваріанти культурних еталонів неklasичного розуму; загальна нормативно-методологічна схема наукового дослідження на проєктному (початковому) етапі його здійснення, її ключові та похідні параметри та їх сутнісне наповнення (*тема 13*);

к) методологічна оптика постнеklasичної наукової раціональності у її багаторефлексивній реконструкції еволюційного шляху наукового знання, передумови виникнення постнеklasичної епістемології у взаємодоповненні гносеологічного, конструктивістського і суто знанневого (епістемного) аспектів; авторські моделі (перша і друга версії) цього новітнього типу раціональності, їх сутнісні ознаки-параметри (відповідно дванадцять і вісімнадцять), щонайперше особистість дослідника та його миследіяльність, що входять у надскладний людиновимірний об'єкт як саморозвиткову метасистему, імовірнісний спектр можливих сценаріїв її розвитку, багатоманітність предметних онтологій сучасної наукової сфери, трансформація її ідеалів і норм у часопростір культури, відповідальність ученого і дослідних колективів за способи досягнення мети власної миследіяльності, створення раціогуманістичної картини світу, мультидисциплінарність і поліпарадигмальність дослідницької справи, постановня методології постнеklasичної науки, утвердження множинних полів рефлексії, надрефлексивності та оглядового поля рефлексії і т. ін. (*тема 14*);

змістовий модуль 4 – це:

л) методологічна план-карта, онтологічні виміри, атрибутивні феноменали, цілі і завдання, необхідні та достатні умови поступального розвитку та успішного функціонування різних наукових шкіл у природничій, формальній, суспільній та гуманітарній галузях добування раціонального знання у їх основоположному осередді – новій, оригінальній і суспільно значущій науково-дослідницькій програмі, що узасаднена на авторській категорійній матриці; психосоціальний портрет особистості лідера дослідницького колективу і сукупність факторів створення благодатного інноваційно-психологічного клімату його продуктивної життєдіяльності; конструктивний порівняльний аналіз науково-дослідницьких програм І. Лакатоша, М.Г. Ярошевського, А.В. Фурмана; категорійне ядро наукової школи та його евристичний потенціал; різних дослідницьких програм, їх логічні структури, переваги та упущення, поняттєво-категорійна модель світу в еволюції науки і методології в оптиці світоглядних універсалій (*тема 15*);

м) типологія наукових шкіл (протошкола, науково-освітня, школа як дослідницький колектив, як науковий напрям, або школа парадигмального чи поліпарадигмального типу), сприятливі умови їх розвиткового функціонування, чинники та фактори занепаду; форми і ресурси інституціоналізації науково-дослідної діяльності; структурно-рольова організація і головні завдання наукової школи, її науково-предметний і культуротворчий потенціал; переваги наукової школи як дослідницького колективу, перспективи створення школи четвертого – вітакультурного, метапарадигмального – покоління; культуротворчі перспективи різних типів наукових шкіл в контексті зреалізування розмаїтих ідеалів раціональності як багатопараметричні, модульно організовані, епістемологічні системи, що еволюціонують в історії західної науки (від другої половини XVII століття до теперішнього часу) за логікою їх об'єктно-системного, категорійного, критерійного, атрибутивного, нормативно-ціннісного, оргдіяльнійшого і мислевчинкового ускладнення (*тема 16*);

н) теоретичний світ і категорійний лад сучасної науки, зокрема й психологічної, та методологічний профіль наукової школи четвертого покоління; методологічна школа як організованість полірефлексивного модульно-розвивального простору колективної

миследіяльності та мислевчинення, її відмінності від наукової школи; логіко-параметрична структура поняття як форми мислення і як знанневої одиниці, формула категорії А.В. Фурмана, мікрокатегоріогенез і макрокатегоріогенез, сучасна категорійна модель світу. Чотири фокуси категорії, ступені розвитку понять і категорій в онтогенезі та закон еквівалентності понять; поняття як зерно теорії, категорія як локалізований світогляд; категоризація як логіко-методологічна процедура; поняттєво-категорійні засоби як головний мовно-мовленнєвий ресурс розширення і збагачення українськості; найвпливовіші методологічні школи – системомиследіяльнісна (Г.П. Щедровицький і представники) та вітакультурна із системою професійного методологування та циклічно-вчинковим підходом (А.В. Фурман і наступники, учні першого і другого кола); друга версія (2016) авторської схеми-матриці конструювання модульно-розвивального оргпростору професійного методологування, типи методологічних модулів і пояси мислевчинення; перша (2012) і друга (2023) версії категорійної матриці вітакультурної методології А.В. Фурмана (тема 17);

о) сучасні наукові школи Західноукраїнського національного університету за галузями розвитку і збагачення раціонального знання та за головними напрямками здійснення наукових досліджень, проектних розробок і підготовки науково-педагогічних працівників вищої кваліфікації природничого, інженерно-технічного, суспільного і гуманітарного спрямування; переформатування життєдіяльності усталених наукових шкіл в оновлені дослідницькі колективи за шістьма атестаційними напрямками: а) інженерно-технологічним, б) суспільним, в) аграрно-ветеринарним, г) природничо-математичним, д) гуманітарно-мистецьким, е) безпековим; керівники існуючих дослідницьких колективів, їх наукові здобутки і перспективи групової миследіяльності (тема 18).

Загалом основне призначення методології – внутрішньо зорганізувати свідомість дослідника через відкриття персоніфікованого каналу багатопланової рефлексії над формами, методами, засобами як власного мислевчинення, так і тих колективних практик миследіяльності, до яких він суб'єктно чи особистісно причетний. Г.П. Щедровицький про це пише так: *методологія «покликана забезпечити миследіяння будь-кого відповідними засобами,*

методами і формами, адекватними даній ситуації» (Психологія і суспільство. 2021. № 2. С. 127).

Воднораз підвищений інтерес у нашій науковій творчості до феноменології людської свідомості і до створення її повноцінної метатеорії (див. *Психологія і суспільство*. 2017. №4. С. 16-38; 2018. 3-4. С. 13-50; 2021. №2. С. 5-35) пояснюється першорядною умовою: саме свідомість як іманентно-трансцендентна, саморозвитково пульсуюча, сферна буттєвість, внутрішні умови її своєрідних ритмопотоків функціонування, розширення, збагачення і рефлексування як притомної здатності-присутності, а ще точніше – *інобуттєвий засвіт* загостреного почуття свідомості у його джерельному осередді чистого мислення і плінного самоекзистенціювання, у перше становить **квазіоб'єкт методології** як епістемно оприявленого неповторного життя власне людської свідомості на межі чи у просвіті буття, тобто на перетині іманентного і трансцендентного у її канонічних рефлексивних формах – миследіяльності, мислевчинення, вітакультурного (канонічного) методологування.

Звідси постає основне *культуротворче призначення методології*: домогтися, здавалося б, малоімовірного, або й узагалі неможливого, – перевести життєпотік людської свідомості із функціонально-розвиткового режиму хаотичного, безладного, нестримно вактуального перебігу переживань, змислів, схематизмів, думок до внутрішньо зорганізованого, ситуаційно доладного, екзистенційно влучного, самокерованого її буттєствердного ритму-просвітлення через вироблення відповідних її (передусім як свідомої здатності і свідомісної можливості) *сутнісній подієвості* форм, методів, засобів та інструментів надпредметно і полірефлексивно здійснюваних миследіяльності, мислевчинення, філософського і прикладного методологування. Іншими словами, мовиться про істотне розширення і сенсосмислове збагачення донині незвіданих горизонтів, поясів, сегментів, функціоналів, ноуменалів, тональностей *сферного засвіту свідомості* унікальними ресурсами новітньої вітакультурної – філософської, канонічної – методології і персоніфікованими – індивідуальними, груповими, колективними – формами її ковітального уможливлення у візрцевих практиках живодайного професійного методологування (щонайперше

у лоні методологічних семінарів і сесій, орг- діяльнісних та оргучинкових ігор). Саме все зазначене у метасистемній саморозвитковій цілісності врешті-решт і дає змогу методологічно компетентному інтелектуалу будь- якого фаху чи амплу адекватно *поіменувати* щойно виявлене, відкрите, або сконструйоване, створене, логічно правильно формулювати і віднаходити оптимальні шляхи- способи вирішення як повсякденних життєвих завдань, так і малопіддатливих для здолання всеможливих суспільних та особистих проблем, продуктивно діяти і стабільно вчиняти в невизначених та екстремальних соціальних ситуаціях, нарешті повчально для себе й довкілля *рефлексувати* те, що відбулося, що існує сьогодні і вірогідно станеться у близькій чи віддаленій перспективі.

Предметне поле методології в авторському варіанті її мислевчинкового творення становить особлива, інтенційно-екзистенційна і воднораз осмислювально-рефлексивна, *ідеальна дійсність свідомості* у її винятково загостреному, буттєствердному осередді – в *методологічному мисленні*, котре, охоплюючи та знімаючи переваги інших типів мислення і знярядево употужнюючи інтелектуальні спроможності людства у розв'язанні складних і глобальних проблем, є:

а) *ідеально узмістовленим* у лоні плінного функціонування свідомості (головно як пізнавальної, дослідницької діяльності) із можливістю невербального об'єктивування його продуктів «заднім числом» на дошці чи папері у графіко-символічній формі;

б) *інтенційно інтегрувальним* в напрямку поєднання у знятому вигляді всіх відомих типів мислення і в контексті ситуаційно удіяльного уприсутнення людини у світі «тут-і-тепер» як вактуальнений зріз чи просвітлена щілина ось- буття;

в) *субстанційно інобуттєвим, самочинним*, проте інтенційно спрямованим на об'єкт і феноменальний світ та просякаюче іманентно пов'язаним із діяльністю і вчиненням як найдосконалішими формами свідомої здатності людини;

г) *універсально загальним роздумовуванням* у своїй постійно відновлювальній над- предметності і безперервній рефлексивній самоорганізованості в конкретно визначеному відборі чи наборі форм, методів, засобів та інструментів його розвитку як трансперсонального процесу в контекстному часопросторі діалогу, гри, діяльності, або вчинку-події

(*Психологія і особистість*. 2023. №2(24). С. 71-73).

Інакше кажучи, *методологія* в авторському варіанті виконання – це досягнення кожним здобувачем вищої освіти такого *інтенційованого стану самоекзистенції*, коли, за словами Мераба Мамардашвілі, виникає «*загострене почуття свідомості*», в лоні якого конструюється розширена у сенсосмислових та схемообразних горизонтах **сфера свідомості** як *інтегральне свідчення її інобуттєвості* стосовно навколишнього світу, хоча й у зв'язках і взаємопроникненні з іншими аналогічними (індивідуальними, груповими, масовими, космічними) сферами людського практикування на межі об'єктивного і трансцендентного, феноменального і ноуменального, пізнання та одкровення.

Сутність мовиться про те, що методологія у такому витлумаченні, звісно, за умови входження особи у її актуалізаційний часопростір, дає змогу потрапляти в позаприродні стани переживання-творення себе і дійсності у так званих *чистих формах* – думання, усвідомлення, означення, осмислення, просвітлення, любові-благоговіння, переображення тощо. У цьому розумінневому вимірі методологія часто постає у своїх безособових, персонально непоіменованих результатах, що напрацьовані у культурно-історичному форматі людської буттєвості як мегасистема і навіть самобутній с в і т форм, методів, засобів та інструментів пізнання і перетворення реальної чи уявної дійсності. Натомість універсальним взірцем чи способом практики-свободи методології є *філософське методологування*, котре полягає в організації та здійсненні конкретної мислєдіяльності самого дослідника чи колективного мислєдіяння керівника і здобувачів вищої освіти у певній створеній проблемно-комунікативній ситуації їх внутрішньо актуалізованого дискурсу в стані свідомісної екзистенції думанні «тут» (ці обставини-умови), «тепер» (цей винятковий момент), «повно» (це неперевершене екзистенціювання) і «завжди» (ці повсякчас постійні стани трансцендування) (*Психологія і суспільство*. 2023. №2. С. 31, 43). Тоді кожен особистісно стає не стільки носієм окремого акту рефлексивної думки, скільки *органом трансцендування*, себто виходу цього самоусвідомлювального акту за горизонти об'єктивного світу в ситуації, коли *методологічне мислення* оволоділо індивідуальністю того, хто здійснює мислєдіяльність, або досягнув вершин професійного методологування.

СИЛАБУС ДИСЦИПЛІНИ

НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА

Силабус дисципліни

СИСТЕМА МЕТОДОЛОГІЙ НАУКОВОГО ПОШУКУ

Рівень вищої освіти - третій (освітньо-науковий)
Освітньо-наукова програма - С4 Психологія

Рік навчання: I

Семестр: I

Керівник

ПІБ

професор кафедри психології та соціальної роботи,
д.психол.н., проф. **Фурман Анатолій Васильович**

Контактна
інформація

a.furman@wunu.edu.ua +380974427595

Опис дисципліни

Дисципліна «Система методологій наукового пошуку» спрямована на забезпечення майбутніх докторів філософії системою раціональних знань і фахових компетенцій стосовно аргументованого вибору, наукового конструювання і рефлексивного застосування форм, методів, засобів та інструментів ефективною дослідницькою мислєдіяльністю на той чи інший чітко сформульований чи обраний предмет пошуку й відтак на компетентне оволодіння ними принципами, методологами, технологіями і техніками проведення фундаментальних, прикладних, емпіричних і суто практико-зорієнтованих (психологічних, соціальних, методичних, процедурних тощо) досліджень у різних галузях науки і суспільного життя та на опанування способами і прийомами впровадження отриманих при цьому результатів у практику повсякденної професійної діяльності. На противагу традиційним поглядам на методологію наукового пошуку, новій генерації інтелектуалів пропонується авторська програма, що висвітлює *всеосяжну систему методологій*, а саме філософську і наукову, класичну і посткласичну, наукового пізнання і парадигмальних досліджень, некласичну і постнекласичну, науково-дослідницьких програм і соціогуманітарних досліджень, системомислєдіяльнісну і вітакультурну методології й урешті-решт презентує новітні фундаменталії та ресурси самотнього, нещодавно утвореного, світу методології і сфери професійного методологування.

Структура дисципліни

Го-ди-ни	Тема	Результати навчання	Завдання
2/1	1. Наука як складна саморозвиткова система, глобальна дослідницька програма і як сфера суспільного виробництва	Аргументувати складові, сутнісні ознаки та форми організації наукового підходу на відміну від інших видів і способів пізнання; оприлюднювати у рамках мислекомунікації систематизовані раціональні знання у сфері наукового пізнання, проектування, експертизи; висвітлити генетичні джерела постання класичної науки і першої, механістичної, наукової картини світу; обґрунтувати такі атрибутивні ознаки раціонального знання, як його об'єктивність і предметність	Поточне опитування; проблемні завдання, інтелектуальні тести на створення мислешем і понятійних визначень; сутнісне реферування прочитаних текстів на предмет осмислення науки як самобутньо повноцінної професійної діяльності
2/0	2. Нормативи наукового мислення, логіка та еволюція раціонального знання в теорії критичного реалізму Карла Поппера і методологія наукових дослідницьких програм Імре Лакатоша	Розв'язувати складні завдання і проблеми, що потребують оновлення й інтеграції знань в умовах недостатньої інформації та суперечливих вимог; концептуально і методологічно задіяти у власному пошукуванні центральну ланку емпіричної перевірки теорій на істинність, а саме етап висунення «сміливих», вирішальних або теоретичних гіпотез; аргументувати логічну структуру, змістове наповнення та особливості розвитку науково-дослідницьких програм, здійснювати їх методологічне обґрунтування	Аналітичні звіти, реферати; проблемні практичні завдання, критичні самозвіти опрацьованих наукових текстів та узагальнення їх змісту; рефлексивний відбір із набору наявних в Гуглі найповніших за структурою і змістом схем або моделей типової науково-дослідницької програми
2/1	3. Закономірності функціонування і розвитку науки в методологічній концепції еволюції парадигм Томаса Куна та філософська концепція епістемі Мішеля Фуко	Демонструвати професійні норми, цінності та базові компетенції належного здійснення методологічної роботи в обраній галузі науки, зважаючи на багатопарадигмальну еволюцію її культурно-історичного розвитку; аргументувати переваги та обмеження концепції парадигми; розрізняти псевдопарадигми, парадигми і метапарадигми в окремій галузі знань, а також вміти виокремлювати їх засадничі структурні компоненти і можливості; вирізняти і схарактеризувати три	Поточне опитування; проблемні запитання ситуаційного характеру, критична рефлексія концепції парадигмального розвитку науки, аргументування явних наукових революцій в історичному розвитку в обраній здобувачем науковій галузі; методологічна розвідка щодо сутності ренесансної, класичної і сучасної епістем

		типи епістем в західноєвропейській культурі XVI–XX ст., а саме ренесансну, класичну, сучасну	
2/1	4. Філософська концепція особистісного (неявного) знання Майкла Полані і модель циклічної вчинкової динаміки розвитку процесу наукового пізнання А.В. Фурмана	Сформувати цілісне понятійне уявлення про неявне знання як про процес позірного охоплення тих речей-предметів, що використовуються особою, проте вона не може пояснити, чому саме так учиняє, а також осягнути це знання водночас як її не вповні усвідомлене окультурене вміння, як автоматизовану навичку або вчинкову дію; охарактеризувати логіко-канонічну структуру вчинку пізнання як сукупності процесів, станів та ознак пошукування, спираючись на авторську модель повного парадигмального циклу колективної пізнавальної творчості у сфері науки; понятійно опрацювати зміст гносеологічних конструктів «концептуальний модуль науки» і «вчинок наукового пізнання»	Доповіді і виступи на наукових заходах; критичний аналіз і конструктивний синтез наявних дослідницьких програм у певній галузі раціонального знання; сутнісна характеристика періодів і фаз розгортання вчинку наукового пізнання у співвіднесенні з етапами розвитку науки за концепцією Томаса Куна
2/1	5. Філософсько-методологічні оптики екзистенціалістського дискурсу у творчості Ж.-П. Сартра, М. Гайдеггера, М.О. Бердяєва, Є.Л. Гливи	Мислєдіяльне опанування фундаментальним світоглядним знанням, здобутим достойниками людства у різних напрямках творення філософії екзистенціалізму та її прикладних (соціальних, психотерапевтичних, шлюбно-інтимних тощо) практик; обґрунтувати самобутню методологію філософування кожного з названих мислителів, котрі об'єднує четвірна ідея екзистенції-свободи-уприсутнення-відповідальності, тоді як саме вчення є і своєрідним гімном людській суб'єктивності, і знаходженням істини та сутності людини через мову, і можливість здійснитися – стати особистістю, тобто екзистенційним центром всесвіту, творчим актом	Рефлексивне прочитання філософських текстів мислителів-екзистенціалістів, їх методологічний аналіз, себто чітке рефлексивне осягнення авторських ідей і принципів думання, методів і прийомів розмірковування, особливостей використання поняттєво-категорійних засобів; занотування засадничих думок і побудова мислєсхем
2/1	6. Світ методології як система раціонально-гуманітарних знань про мислення,	Аргументувати світ методології як взаємодоповнення чотирьох сторін або вимірів буттєвості: а) вчення про логічну організацію і структурно-змістову динаміку, принципи, методи і засоби діяльності; б) систему	Презентації результатів виконаних завдань та досліджень; побудова мислєсхем, методологічних моделей і поняттєво-категорійних

	діяльність, мислєдїяльність і професійне методологування	раціональних знань про форми і способи рефлексивного мислення і вчинкового думання-діяння; в) сферу мислєвчинково центрованих пізнання, критики, творення і рефлексії; г) персоніфікований спосіб життя, тип проблемно-рефлексивного екзистенціювання. Рефлексивно використовувати засоби та інструменти ефективної мислєдїяльності та професійного методологування; підтверджувати свідоме оперування концептами, поняттями, науковими фактами та категоріями під час організації і проведення теоретичних і прикладних досліджень	таблиць, їх аргументована презентація на методологічних семінарах; рефлексивне використання практико зорієнтованих способів здійснення власного інтенсивного наукового пошуку
2/1	7. Методологування як сфера професійної мислєдїяльності в науковій школі А.В. Фурмана, його форми, складники, засоби, принципи, підходи, поняттєво-категорійні ресурси і правила ефективного здійснення	Здійснювати відбір, систематизацію, застосування та експертизу технологій, методів і процедур наукового дослідження, використовуючи при цьому адекватні складності дослідницьких завдань форми, засоби та інструменти професійного методологування, опанувати його базовими рівнями – логіко-методологічними процедурами аналізу, рефлексії, розуміння, а також мислєдїяльно оволодіти шістьма ознаками методологічної роботи; знати на рівні значеннєво-сміслового осягнення / оперування структуру, зміст і значення схеми-матриці модульно-розвивального оргпростору професійного методологування (перша і друга версії) як базового нормативу у проведенні методологічних семінарів та оргдіяльнісних ігор	Командні проєкти; обґрунтування методологічних основоположень конкретної за спеціальністю і тематикою дисертаційної роботи, визначення засадничих параметрів пошукування; групова рефлексивна мислєкомунікація на предмет визначення основних поняттєво-категорійних засобів метасистеми професійного методологування та обґрунтування рівнів і критеріїв його здійснення в науково-дослідній роботі
2/1	8. Постановя парадигмальних досліджень у сфері сучасної науки, їх сутнісні ознаки, принципи і закономірності у циклічно-вчинковій перспективі постнекласично	Критично осмислювати проблеми в науковій або професійній діяльності на міждисциплінарному рівні, зокрема впроваджуючи універсальну оргсхему парадигмального дослідження; рефлексивно розмежовувати сутнісні ознаки парадигмальних, теоретичних та емпіричних досліджень; обґрунтувати параметричну структуру, визначальні засновки-	Доповіді і виступи на наукових заходах; підготовка плану дисертації з окремої спеціальності та з конкретної теми у прив'язці до певної наукової парадигми чи до програмної діяльності конкретної наукової школи; критична

		<p>підстави і кватерний набір функцій довершеної парадигми; опанувати миследіяльнісними ресурсами авторського циклічно-вчинкового підходу, а саме його принципами, закономірностями, нормативами і поняттєво-категорійними засобами</p>	<p>рефлексія методологічної концепції парадигми; аналітична розвідка щодо взаємозалежності принципів і підходів у царині методології науки</p>
2/1	<p>9. Типи і методи наукового мислення, напрями і типи парадигмально-дослідницьких методологій у сучасній соціогуманітаристичній, природничих і технічних науках</p>	<p>Аргументовано обирати епістемологічні стратегії організації та проведення раціогуманітарного пізнання, спираючись на адекватну дослідницьким завданням методологію, вміти детально характеризувати природничо-науковий, аналітичний, соціальний і гуманітарний напрями її розвитку; знати сутність і спрямування основних парадигмальних методологій – емпіричної, діалогічної, теоретичної і метатеоретичної; вміти обирати оптимальні форми, методи і засоби особистої парадигмально-дослідної діяльності залежно від мети і завдань, об'єкта і предмета наукового пошуку; критично оцінювати результати наукових досліджень і різні джерела добування знань у сфері соціогуманітарних наук, формулювати висновки та рекомендації щодо їх упровадження</p>	<p>Поточне опитування; інтелектуальні тести на створення мислесхем і таблиць, творче завдання на оптимальний аргументований відбір методів і засобів власного дослідження; кількісна та якісна обробка результатів емпіричних пошуків; в ігроінтелектуальній формі моделювати дієвість за параметрами узмістовлення природничої, аналітичної, соціальності і гуманітарної наукових методологій у предметно обмеженому полі пошукування</p>
2/1	<p>10. Системомиследіяльнісна методологія (Г.П. Щедровицький і філософська школа), її принципи, підходи, базові схеми і моделі, миследіяльнісні ресурси і поняттєво-категорійні засоби</p>	<p>Обґрунтувати постання СМД-методології у другій половині ХХ століття у чотирьох вимірах винятково продуктивної людської буттєвості: а) як окремої оригінальної інтелектуальної програми створення нової методології, б) як філософсько-методологічної школи під орудою Г.П. Щедровицького, в) як напрям у розвитку радянської філософської і соціогуманітарної думки, г) як евристичної методологеми перетворення науки, освіти, збагачення культури і практик суспільного виробництва; висвітлити і використовувати засобово-інструментальні ресурси методологічної теорії діяльності, системно-структурну будову,</p>	<p>Серія проблемних практичних завдань і вправ на логіко-змістове взаємодоповнення схем, моделей, таблиць, рисунків системного, діяльнісного і суто методологічного (надрефлексивного) підходу / погляду до вирішення конкретних цілей як власного наукового пошуку, так і групового, колективного; широке практикування трипоясової схеми МД у площинах групової розумової діяльності, думки- комунікації і чистого мислення</p>

		значення і зміст робочої схеми мислєдїяльностї, методологічну опозиційність натуралїстичного і системодїяльностного підходів, шляхи і засоби синтезу різних знань про об'єкт	
2/0	11. Позитивїзм, критицизм, конструктивїзм, методологізм як епістемологічні стратегії пізнання/творення дійсності науково-інтелектуальними ресурсами теоретизування, практикування і методологування	Сформуванати чїтке теоретичне уявлення про епістемологічні стратегії наукового пізнання на відміну від гносеологічних; аргументувати еволюцію метапарадигм продукування раціонального знання; схарактеризувати рамкові умови і культурні нормативи постання та розвиткового функціонування чотирьох найфундаментальніших метапарадигм наукового знання – позитивїстської, критицистської, конструктивїстської, методологістської; за принципом вчинково-канонїчної кватерностї розвести за обсягом, змістом і призначенням синхронні гірлянди понять «теоретичне – практичне – методологічне», «теорія – практика – методологія», «теоретичність – практичність – методологічність» і «теоретизування – практикування – методологування»	Аналїтичний звіт про сутнісні ознаки вищеназваних метапарадигм різноякісного раціонального знання; система проблемних кейсових завдань і вправ на методологічне розрізнення і нову синтезу понять «теоретичне», «практичне», «методологічне» та їх похідних мовних організованостей; критична рефлексія здобутого раціонального знання методологічного характеру
2/1	12. Методологічні оптики класичного і посткласичного типів наукової раціональності, критерії їх розрізнення, параметричні моделі, переваги й обмеження, системний (холїстичний) підхід як вершина посткласичного розуму	В контекстї використання різних форм, засобів і підходів рефлексивного методологування мислєдїяльно оперувати понятійними визначеннями і головними спричиненнями методологічної оптики; обґрунтувати методологічну і метаметодологічну оптику як категорійні поняття; знати головні критерії розрізнення типів наукової раціональності, що організовані за кватерною мислєсхемою; розумїти і свїдомо оперувати характеристиками методологічних оптик класичного і посткласичного ідеалів/типів раціональності, їх перевагами, обмеженнями і доцільностю дослідницького застосування; опрацювати базові засоби (мислєсхеми і підходи) методологування, а також вмїти	Проблемні запитання і дискусія на предмет глибини осмислення змісту і знання понять «раціональність», «критерій», «параметр», «система»; створення мислєсхем та інтелектуальних карт як інструментів власної мислєдїяльностї; короткі рефлексивні звіти стосовно особисто здобутого методологічного знання

		працювати в дослідницькій групі, здійснюючи при цьому продуктивну проблемну мислекомунікацію.	
2/1	13. Методологічна оптика неklasичного типу наукової раціональності, його атрибутивні ознаки і загальна картина світу. діяльнісний і системо-діяльнісний підходи як вершина неklasичного розуму	Охарактеризувати зміст і вирізнявальні властивості неklasичного ідеалу (типу) наукової раціональності, визначати атрибутивні ознаки та нормативні особливості дослідницької роботи за методологічною схемою неklasичної раціональності, враховуючи епістемні параметри об'єкта і предмета, концепції і методологічної оптики дослідження; пояснюючи переваги та обмеження неklasичної науки у різних галузях добування раціонального знання, рефлексивно використовувати мислесхеми і практичні способи здійснення інтенсивного наукового дискурсу, засоби та інструменти ефективної мислєдіяльності та професійного методологування; здійснювати критичну рефлексію засадничих уявлень, категорійних засобів і методологічних принципів системодіяльнісного підходу	Доповіді і виступи на наукових заходах; творче завдання на вміння оперувати теоретичними конструктами в обраній галузі знань; презентації результатів виконаних завдань та досліджень у публічному просторі мислекомунікації; рефлексивно-артикуляційне опрацювання подвійно кватерних структур повноцінних діяльності і вчинку в їх методологічному зіставленні
2/1	14. Методологічна оптика постнеklasичної наукової раціональності, її переваги і перспективи розвитку в контексті порівняльно-параметричного обґрунтування типів раціональності за віхами еволюційного усладнення наукового знання	Знати суть та особливості історичної, раціональної і методологічної реконструкції еволюції раціонального знання; аргументувати переваги методологічної оптики постнеklasичного ідеалу наукової раціональності; характеризувати передумови виникнення постнеklasичної епістемології і мислєвчинкові ресурси професійного методологування як практики світу методології; вміло здійснювати порівняльно-параметричне рефлексування методологічних оптик чотирьох основних типів наукової раціональності; обґрунтувати об'єктивну складність, пізнавальний потенціал і труднощі в реалізації вітакультурного, мислєвчинкового і синергетичного підходів як канонічних вершин постнеklasичної науки; на мислєдіяльнісному рівні сформулювати поняття-уявлення про: а)	Аналітично-оглядові розвідки відносно наявних узірців дослідницького застосування науковцями різних галузей знання постнеklasичної раціональності; опрацювання методологічних текстів щодо можливих способів і напрямків реконструкції раціонального знання та засобово-категорійних ресурсів методологування

		множинність полів рефлексій, надрефлексивність та оглядове поле рефлексії, б) предметні онтології сучасної науки, в) постнекласичну картину світу і науковий світогляд; продемонструвати ускладнення теми, мети, об'єкта і предмета як засадничих параметрів дослідження за логікою епістемологічного розвитку типів наукової раціональності	
2/1	15. Засадничі умови виникнення наукових шкіл у природничій, формальній, суспільній і гуманітарній галузях добування раціонального знання, вимоги до повноцінної дослідницької програми і до її категорійного ядра	Чітко й аргументовано визначати необхідні та достатні умови виникнення й ефективного функціонування наукових шкіл у різних галузях науки; вміти детально описувати психосоціальний портрет особистості лідера наукової школи, а також виокремлювати індикатори створення її благодатного інноваційно-психологічного клімату; здійснити порівняльний аналіз науково-дослідницьких програм І Лакатоша, М.Г. Ярошевського, А.В. Фурмана; відрефлексувати категорійний рівень розвитку дослідницької думки у єдності з теоретичним і метатеоретичним ступенями пізнання, а ще й шаблі розвитку понять і категорійної моделі світу в еволюції науки та методології; сповнити первинну експертну оцінку новаційної фундаментальності програмних продуктів найбільш відомих наукових шкіл за атрибутами, критеріями і параметрами чотирьох основних типів наукової раціональності	Доповіді і виступи на наукових заходах; аналітичний звіт про сучасні наукові школи в обраній галузі наукового знання; презентації дослідницьких розвідок про творчий шлях відомих мислителів, науковців; осмислення покомпонентної побудови нової дослідницької програми; прогнозування власного кар'єрного поступу в науково-пошуковій діяльності
2/1	16. Типи наукових шкіл та умови їх ефективного функціонування в рефлексивній проєкції на еволюцію типів наукової раціональності і на складність методологічної	Вміти розрізняти типи наукових шкіл, сприятливі умови їх розвитку і функціонування, чинники та факти занепаду; рефлексувати науковий (предметно-логічний) і культуротворчий потенціал кожного типу наукової школи; компетентно аргументувати переваги наукової школи як дослідницького колективу, а також окреслювати контури школи четвертого – вітакультурного, метапарадигмального – типу; мислєдіяльнісно досягнути цілі і	Система проблемних завдань та оглядова дискусія на предмет зрілості наукової школи; залікове тестування, опитування на повноту особистісного знання щодо необхідних і достатніх умов функціонування наукової школи; рефлексивні самозвіти кожного

		завдання, структурно-рольову організацію і перспективи культурного утвердження різних типів наукових шкіл, зокрема в окремій галузі чи дисциплінарній організованості раціонального знання, зважаючи як на тип раціональності, так і на складність методологічної оптики пошукування	здобувача відносно всього опанованого
2/1	17. Теоретичний світ і категорійний лад сучасної науки (психології, соціології, юриспруденції, освітології та ін.), методологічна школа як організованість модульно-розвивального простору колективних мислєдїяльностї і мислєвчинення	Вміти свїдомо працювати на методологічному рівні оперування дослідницьким інструментарієм, передусім рефлексувати зміст, обсяг, значення і смисл наукових понять (термінів), концептів (ідеальних визначень) і категорій як найзагальніших наукових понять і як світоглядних універсалій; упроваджувати результати наукового пошуку в практику суспільного життя у формі дослідницьких програм, проєктів, технологій; аргументовано характеризувати постання двох методологічних шкіл: а) системомислєдїяльностї Г.П. Щєдровицького (друга половина ХХ ст.), яка створила теорію і практику організаційно-дїяльностних ігор, і б) вітакультурної А.В. Фурмана (початок ХХІ ст.), в осереддї якої є теорія і практика професійного методологування, а головним інструментом методологічного мислення – циклічно-вчинковий підхід; аналітично розглянути першу і другу авторські версії схеми-матриці конструювання модульно-розвивального оргпростору професійного методологування; рефлексивно опрацювати теоретичні уявлення про категорійну матрицю, принципи і правила її конструювання, про категорійну матрицю вітакультурної методології як канонічного ресурсу методології загалом, про методологічний канон і вчинок-подію методологування	Командні проєкти; рефлексивне завдання на конструювання оптимального набору понять і категорій власного дослідження; побудова категорійних схем, гірлянд, матриць; рефлексивні звіти про корисність здобутого знання стосовно життєдїяльностї найвпливовіших методологічних шкіл у вітчизняному філософськ о-науковому дискурсі; теоретичне і практичне опанування чотирьома поясами мислєвчинення (конкретна мислєдїяльность, концепт-інтенціювання, думка-комунікація, чисте мислення) під час методологічних семінарів

2/1	<p>18. Наукові школи Західноукраїнського національного університету за галузями розвитку і збагачення раціонального знання, конструктивний аналіз їх програмно-проектних, предметно-змістових, методологічних і видавничих здобутків (за інваріантами спеціалізації)</p>	<p>Висвітлити розвиткове функціонування і творчу життєдіяльність у сьогоденні таких наукових шкіл ЗУНУ за головними напрямками здійснення наукових досліджень і підготовки науково-педагогічних працівників вищої кваліфікації: 1) фінанси, грошовий обіг і кредит (керівник – д.е.н., проф. Крисоватий А.І.), 2) облік, аналіз та аудит (керівник – д.е.н., проф. З.-М.В. Задорожний), 3) світове господарство міжнародні економічні відносини (керівник – д.е.н., проф. Савельєв Є.В.), 4) інституційне забезпечення управління економічним і соціальним розвитком на макро- і мезорівнях (керівник – д.е.н., проф. Мельник А.Ф.), 5) економіка та управління підприємством (керівник – д.е.н., проф. Брич В.Я.), 6) психології, педагогіки, методології (керівник – д. психол. н., проф. Фурман А.В.), 7) інформаційні та комп'ютерні технології (керівник – д.т.н., проф. Дивак М.П.), 8) юриспруденції (керівник – д.ю.н., проф. Банах С.В.), а також аргументувати перспективи постановня інших шкіл (політології, історії України, аграрного бізнесу тощо)</p>	<p>Реферування здобувачем монографічних та програмних праць керівника і представників тієї наукової школи ЗУНУ, до якої він належить; системне вивчення її колективної мислєдіяльності як товариства дослідників, які дотримуються єдиного парадигмального світогляду і які послуговуються новітньою методологічною оптикою в організації і проведенні досліджень неklasичного або постнеklasичного спрямування; побудова мислєсхем і зреалізування різними способами і засобами інтенсивної мислєкомунікації здобувача з науковим керівником</p>
-----	---	---	---

Літературні джерела

1. Академік Роменець: творчість і праці: зб. ст. / упоряд. П.А. М'ясоїд; відп. ред. Л.О. Шатирко. К.: Либідь, 2016. 272 с.
2. Балл Г. О. Раціогуманістична орієнтація в методології людинознавства. Київ: Вид. ПП «СКД», 2017. 204 с.
3. Бахтін М. До філософії вчинку. *Психологія і суспільство*. 2019. №1. С. 5-34.
4. Бердяєв М.О. Особистість як творчий акт. *Психологія і суспільство*. 2024. №1. С. 16-48.
5. Гайдеггер М. Лист про гуманізм. *Психологія і суспільство*. 2023. №2. С. 51-74.
6. Глива Є.Л. Екзистенціалізм та його психотерапевтичний потенціал. *Психологія і суспільство*. 2024. №2. С. 36-62.
7. Гусельцева М. Мережевий плюралізм у психології: перспективи поліметодології і трансдисциплінарності. *Психологія і суспільство*. 2020. №2. С. 43-60.
8. Гусельцева М. С. Методологічна оптика як інструмент пізнання. *Психологія і суспільство*. 2017. №4. С. 39-55.
9. Гусельцева М. С. Методології оновлення психологічної науки. *Психологія і суспільство*. 2018. №1-2. С. 27-37.
10. Гусерль Е. Картезіанські медитації. Вступ до феноменології / пер. з нім. А. Вахтеля. Київ: Темпора, 2021. 304 с.
11. Дикий Я.О. Психологічне деталювання як методологічна процедура. *Психологія і суспільство*. 2023. №2. С. 75-83.
12. Загальна соціологія: хрестоматія / концепція, упоряд., перекл. А.В. Фурман, В.С. Біскуп, О.С. Морщакова. Київ: Вид. Ліра-К, 2020. 354 с.
13. Кант І. Критика чистого розуму / пер. з нім. І. Бурковського. Київ: Юніверс, 2000. 504 с.
14. М'ясоїд П.А. Принципи історизму і мислення у психології. *Психологія і суспільство*. 2019. № 3-4. С. 38-72.
15. М'ясоїд П.А. Психологічне пізнання: історія, логіка, психологія. Київ: Либідь, 2016. 560 с.
16. Основи психології: підр./ за заг. ред. О.В. Киричука, В.А. Роменця. 6-е вид., стереотип. Київ: Либідь, 2006. 632 с.
17. Психологія вчинку: шляхами творчості В.А. Роменця:

- зб. ст./упоряд. П.А. М'ясоїд; відп. ред. А.В. Фурман. Київ: Либідь, 2012. 296 с.
18. Роменець В.А. Історія психології XIX – початку XX століття: навч. посіб. Київ: Либідь, 2007. 832 с.
19. Роменець В.А., Маноха П.І. Історія психології XX століття: навч. посіб. 3-є вид. Київ: Либідь, 2017. 1056 с.
20. Сабадуха В.О. Метафізика суспільного та особистісного буття: монографія. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2019. 647 с.
21. Савченко О.В. Рефлексивна компетентність особистості: монографія. Херсон: ПП Вишемирський В.С., 2016. 593 с.
22. Савчин М.В. Методологеми психології: монографія. Київ: Академвидав, 2013. 224 с. (Серія «Монограф»).
23. Самойлов О. Діалогіка формотворення ідеї як засобу мислення. *Психологія і суспільство*. 2020. №3. С. 5-32.
24. Самойлов О.Є. Парадоксальне мислення як спосіб розв'язання теоретичних проблем. *Психологія і суспільство*. 2024. №1. С. 16-48
25. Сартр Ж.-П. Екзистенціалізм – це гуманізм. *Психологія і суспільство*. 2022. №2. С. 49-65.
26. Фурман А.А. Іntenційність як сутнісна ознака смисложиттєвого буття особистості. *Психологія і суспільств*. 2019. №3-4. С. 118-137.
27. Фурман А.А. Методологія психологічного пізнання смисложиттєвої сфери особистості. *Психологія і суспільство*. 2020. №1. С. 5-34.
28. Фурман А.В. Архітектоніка теорії діяльності: рефлексивно-вчинковий сценарій метаметодологування. *Психологія і суспільство*. 2022. №1. С. 7-94.
29. Фурман А.В. Генеза науки як глобальна дослідницька програма: циклічно-вчинкова перспектива. *Психологія і суспільство*. 2013. №4. С.18-36.
30. Фурман А.В. Ідея і зміст професійного методологування: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 378 с.
31. Фурман А.В. Категорійна матриця вітакультурної методології: від мислевчинення до канону. *Психологія і суспільство*. 2023. №2. С. 6-50.
32. Фурман А.В. Методологічна оптика як інструмент мислевчинення. *Психологія і суспільство*. 2022. №2. С. 6-48.
33. Фурман А.В. Методологічна реконструкція системомиследіяльнісного підходу до розуміння свідомості. *Психологія і суспільство*. 2021. №1. С. 5-35.
34. Фурман А.В. Методологічна оптика типів наукової раціональності: атрибути, параметри, підходи. *Психологія і суспільство*. 2025. №1. С. 24-79.
35. Фурман А.В. Методологія парадигмальних досліджень у соціальній психології: монографія. Київ: Інститут соц. і політ. психології НАПН України; Тернопіль: ТНЕУ, 2013. 100 с.
36. Фурман А.В. Методолог – професія майбутнього. *Психологія і суспільство*. 2016. №1. С. 16-42.
37. Фурман А.В. Мовно-мовленнєві ресурси розширення і збагачення українськості. *Психологія і суспільство*. 2024. №2. С. 14-23.
38. Фурман А.В. Модульно-розвивальна організація миследіяльності – схема професійного методологування. *Психологія і суспільство*. 2005. №4. С. 40-69.
39. Фурман А.В. Модульно-розвивальне навчання: принципи, умови, заперечення: монографія. Київ: Правда Ярославичів, 1997. 340 с.
40. Фурман А.В. Парадигма як предмет методологічної рефлексії. *Психологія і суспільство*. 2013. №3. 72-85.
41. Фурман А.В. Свідомість як рамкова умова пізнання і методологування. *Психологія і суспільство*. 2017. №4. С. 16-38.
42. Фурман А.В. Світ методології. *Психологія і суспільство*. 2015. №2. С. 47-60.
43. Фурман А.В. Сучасні тенденції розвитку сфери психології в оптиці вітакультурної методології. *Психологія і суспільство*. 2021. №2. С. 6-15.
44. Фурман А.В. (упоряд., відп. ред., перекл.). Система сучасних методологій: хрестоматія у 4-х томах. Тернопіль: ТНЕУ, 2015. Т.1. 314 с. Т. 2. 344 с. Т. 3. 400 с. 2021. Т. 4. 400 с. Т. 5. (додатковий). 605 с.
45. Фурман А.В., Фурман О.Є. Методологічне обґрунтування психології як сфери миследіяльності. *Психологія і особистість*. 2021. №2. С. 9-45.
46. Фурман А.В., Фурман О.Є., Шандрук С.К. та ін. Вітакультурна методологія. До 25-річчя наукової школи професора А.В. Фурмана: колективна монографія. Тернопіль: ТНЕУ. 2019. 980 с.
47. Фурман А.В., Фурман О.Є., Шандрук С.К. та ін. Методологія і психологія гуманітарного пізнання: колективна монографія. До 25-річчя наукової школи професора А.В. Фурмана. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. 998 с.
48. Фурман (Гуменюк) О.Є. Методологія пізнання освітнього вчинку в контексті інноваційно-психологічного клімату. *Психологія і суспільство*. 2012. №1. С. 47-81.
49. Фурман (Гуменюк) О.Є. Теорія і методологія інноваційно-психологічного клімату загальноосвітнього закладу: монографія. Ялта-Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. 340 с.
50. Фурман О.Є. Відповідальність особистості та особистісна відповідальність: діалектика категорійного взаємодоповнення. *Психологія і суспільство*. 2025. №2. С. 22-45.
51. Щедровицький Г.П. Зasadничі уявлення та категорійні засоби теорії діяльності. *Психологія і суспільство*. 2022. №1. С. 95-126.
52. Щедровицький Г.П. Методологічне значення опозиції натуралістичного і системодіяльнісного підходів. *Психологія і суспільство*. 2013. №1. С. 40-47.
53. Щедровицький Г.П. Психологія і методологія: перспективи співорганізації. *Психологія і суспільство*. 2021. №2. С. 122-142.
54. Щедровицький Г.П. Синтез знань: проблеми і методи. *Психологія і суспільство*. 2015. №2. С. 61-83.
55. Щедровицький Г.П. Схема миследіяльності – системно-структурна будова, значення і зміст. *Психологія і суспільство*. 2005. №4. С. 29-39.
56. Яковенко Ю.І. Методологічна травма в соціогуманітарних науках. *Психологія і суспільство*. 2022. №1. С. 127-148.
57. Vagele Chilisa (2019). *Indigenous Research Methodologies (NULL)*. 392p.
58. David L. Gast, Jennifer R. Ledford (2018). *Single Case Research Methodology*. 436 p.
59. Furman A.V. Volodymyr Romenets as the Architect of the methodology of humanitarian cognition. *Психологія і суспільство*. 2016. № 2. С. 10-24.
60. Furman O. Ye. The innovative psychological climate: its scope, structure and parameters. *Problems of Psychology in the 21 st. Century*. 2015. Vol. 9. №.1. P. 14-19.
61. Runjit Kumar (2019). *Research Methodology: A Step-by-Step Guide for Beginner*. 528 p.
62. Uwe Flick (2015). *Introducing Research Methodology: A Beginner's Guide to Doing a Research Project*. 318 p.
63. Francis C. Dane (2017). *Evaluating Research: Methodology for People Who Need to Read Research*. SAGE Publications, Inc; 2 edition. 280 p.

Політика оцінювання

Політика щодо дедлайнів та перескладання. Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (-20 балів). Перескладання відбувається за наявності поважних причин (до прикладу, лікарняний).

Політика щодо академічної доброчесності. Усі письмові роботи перевіряються на наявність плагіату і допускаються до захисту із коректними текстовими запозиченнями не більше 20%. Списування під час контрольних робіт та заліку заборонені (в т.ч. із використанням мобільних девайсів). Мобільні пристрої дозволяється використовувати лише під час он-лайн тестування (скажімо, програма Kahoot).

Політика щодо відвідування: Відвідування занять є обов'язковим компонентом оцінювання, за яке нараховуються бали. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, міжнародне стажування) навчання може відбутись в он-лайн формі за погодженням із керівником курсу.

Оцінювання

Остаточна оцінка за дисципліну розраховується за шкалою оцінювання: екзамен (1-18 теми 100% від остаточної оцінки)

Види оцінювання	% від остаточної оцінки
Опитування під час занять – усно	20
Модуль 1 (теми 1-8) проблемні питання, тести	20
Модуль 2 (теми 9-18) проблемні питання, тести	20
Модуль 1 (теми 1-18) залік	40

Шкала оцінювання студентів:

ECTS	Бали	Зміст
A	90-100	Відмінно
B	85-89	Добре
C	75-84	Добре
D	65-74	задовільно
E	60-64	достатньо
FX	35-59	незадовільно з можливістю повторного складання
F	1-34	незадовільно з обов'язковим повторним курсом

РОБОЧА ПРОГРАМА

**з дисципліни «Система методологій наукового пошуку»
 рівень вищої освіти – третій (освітньо-науковий)
 галузь знань – С Суспільні науки
 спеціальність – С4 Психологія
 освітньо-наукова програма – Психологія**

кафедра психології та соціальної роботи

Форма навчання	Курс	Семестр	Лекції (год.)	Практ. (семін.) (год.)	ІРС (год.)	Тренінг (год.)	Самост. робота студ. (год.)	Разом (год.)	Залік (сем.)	Екз. (сем.)
Денна	1	1	36	18	-	-	66	120	1	-
Заочна	1	1	16	8	-	-	96	120	1	-

СТРУКТУРА РОБОЧОЇ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СИСТЕМА МЕТОДОЛОГІЙ НАУКОВОГО ПОШУКУ»

1. Опис дисципліни

Дисципліна «Система методологій наукового пошуку»	Галузь знань, спеціальність, СВО	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ECTS – 4	галузь знань С Суспільні науки	Статус дисципліни обов'язкова Мова навчання українська
Кількість залікових модулів – 1	спеціальність – С4 Психологія	Рік підготовки – 1 курс Денна – 1 Заочна – 1 Семестр: Денна – 1 Заочна – 1
Кількість змістових модулів – 4	рівень вищої освіти – третій (освітньо-науковий)	Аудиторні години Лекції: Денна – 36 Заочна – 16 Методологічні семінари: Денна – 18 Заочна – 8
Загальна кількість годин – 120		Самостійна робота: Денна – 66 Заочна – 96
Тижневих годин: Денна форма навчання – 15, з них аудиторних – 7,5		Вид підсумкового контролю – залік

2. Мета і завдання дисципліни «Система методологій наукового пошуку»

2.1. Мета вивчення дисципліни

Авторський курс розроблений і викладається для здобувачів вищої освіти третього рівня підготовки для всіх галузей знань і всіх спеціальностей класичного університету – доктор філософії. Він базується на ко н ц е п ц і ї, що розглядає *методологію як новітню самобутню фундаментальну дисципліну, що постає на засадах онтології діяльності і сутнісно становить новий інтегральний спосіб мислення, що синтезує філософування, наукове пізнання, історичне дослідження, конструктивно-інженерний і програмно-проективний підходи, різнопредметні знання та їх ново-відрефлексовані епістемологічні конфігурації, спрямовані на осягнення глобального універсуму людської діяльності у наборі її всеможливих форм, методів, засобів, організованостей, механізмів, процедур, що істотно збагачує нормативний (зокрема знаково-символічний) простір культури. Відтак конструюється й довершується один у своєму роді – оригінальний і неповторний – **світ методології**, що охоплює чотири сторони-материк своєї буттєвості (див. *вступ*). І найважливіше тут те, що такого ґатунку *методологія утверджується як метапроект розширення сфери свідомості у її центральній ланці – методологічному мисленні, яке у собі своїм вактуальненням знімає* (себто характеризує той момент у розвитку-перетворенні, коли існуючі форми чи принципи заперечуються і водночас зберігаються як складники нової цілісності):*

а) *філософію*, заперечуючи філософську роботу й одночасно зберігаючи філософським у сутнісному вимірі субстанційності методологічний тип мислення;

б) *науку*, не приймаючи спрямованості на об'єкт та її предметної обмеженості, хоча й зосереджуючись на охопленні універсальної сфери діяльності в інтеграції її із мисленням і зберігаючи як метод її наукової ідеалізації, так і спосіб мислезнанневого оприявлення світу;

в) *теорію пізнання та епістемологію*, адже переорієнтовує інтелектуально-рефлексивні зусилля не на раціональне пізнання та його продукти – науково-предметні знання й відповідні їм онтологічні картини світу, а на проектування, планування, програмування і прожектування; водночас вимагає синтезу знань з допомогою побудови моделей-конфігу-

раторів, себто шляхом здійснення логіко-методологічної *процедури конфігурування* різнопредметних уявлень і знань про один і той же складний об'єкт, та має на меті вироблення *рефлексивних знань* у рефлексивній позиції чи за рефлексивного виходу та формує надзавдання систематизації методологічного знання;

г) *практику* як атрибутивний спосіб безпосереднього уприсутнення людини, групи, спільноти у світі; оскільки *вихідним постулатом діяльнісної онтології* прийнята межова теза про те, що «все є діяльність, а весь світ – це світ діяльностей», то в онтологічному сенсі практика і діяльність співпадають, де людське життя – це практика ковітального існування, або, що те ж саме, діяльнісна зміна чи діяльне конструювання особою світу довкола себе, яке спричиняє її саморозвиток і самотворення; і «Якщо практичним є все те, що можливе через свободу» (І. Кант) – думки, переживання, розуміння, мовлення, дії, мислення, вчинення, рефлексії, то саме *практико-діялісна прагматика* визначає ц і л і методології; а це означає, що *онтологія діяльності* охоплює всі форми, види і способи усвідомленого практикування-практики; звідси, скажімо, закономірно, що методологічне мислення фундається не на *критерії істинності* як на відповідності знання об'єкту, а на *критерії реалізованості* як відповідності багатополюсній, а саме об'єкта збігності проекту, програмі чи сценарію, діяльності – припису, нормі, еталону, самого мислення – мислимому в ідеальній площині свідомості, що об'єктивоване як мислепродукт у тій чи іншій невербальній формі, рефлексії – змісту діяльності, миследіяльності, професійного методологування.

Отож мета вивчення дисципліни полягає у забезпеченні майбутніх докторів філософії системою раціогуманітарних знань і фахових компетентностей стосовно аргументованого вибору, наукового конструювання і рефлексивного застосування форм, методів, засобів та інструментів ефективною дослідницькою миследіяльності на той чи інший чітко сформульований чи обраний предмет пошуку й відтак компетентне оволодіння ними принципами, методологемами, технологіями і техніками проведення фундаментальних, прикладних, емпіричних і суто практико-зорієнтованих (соціальних, методичних, процедурних тощо)

досліджень у різних галузях науки і суспільного життя та опанування способами і прийомами впровадження отриманих при цьому результатів у практику повсякденної діяльності. Вивчення дисципліни передбачає наявність систематичних та ґрунтовних знань із суміжних дисциплін (інформаційно-аналітичні технології в наукових пошуках, методика виконання дисертаційної роботи, емпіричні методи у наукових дослідженнях, філософія науки, іноземна мова у наукових дослідженнях, психологія як сфера мислєдїяльності), цілеспрямованої роботи над опрацюванням спеціалізованої літератури, організацією пошукової пізнавальної активності студентів на лекціях і методологічних семінарах, під час їхньої самостійної роботи та виконання індивідуальних дослідницьких завдань і створення засобів та інструментів рефлексивного методологування.

Самобутність і своєрідність дисципліни. Показовою особливістю авторського курсу є його *новаційність* як у філософському аспекті здобутого знання, так і в науково-раціональному епістемному вимірі. Підтвердженням цього є фундаментально очевидний факт: на противагу традиційним поглядам на методологію наукового пошуку програма висвітлює **всеосяжну систему методологій**, а саме філософську і наукову, класичну і посткласичну, наукового пізнання і парадигмальних досліджень, некласичну і постнекласичну, науково-дослідницьких програм і соціогуманітарних досліджень, системомислєдїяльнїсну і вітакультурну методології й урешті-решт презентує новітні фундаменталії та ресурси нещодавно утвореного, всеосяжного і самобутнього, *світу методології і сфери-практики професійного методологування*.

2.2. Завдання вивчення дисципліни

Для досягнення визначеної багатоцільової мети авторської академічної дисципліни здобувачі третього (освітньо-наукового) рівня підготовки мають:

знати – методологічні основи, нормативи і мислєзасобові ресурси у сфері наукового пізнання, проектування та експериментування (принципи, підходи, категорії, методи, способи, мислєсхеми, технології та ін.), найпродуктивніші епістемологічні стратегії організації та уреальнення раціогуманітарного пізнання у їх взаємозв'язку із прийнятною методологічною оптикою і найдоцільнішим типом наукової раціональності, методологічні концепції еволюції раціонального знання і наукових

парадигм, дослідницьких програм і циклічно-вчинкової динаміки розвитку наукового пізнання, необхідні та достатні умови продуктивної життєдіяльності наукової школи як дослідницького колективу;

вміти – осмислено оперувати концептами, поняттями, категоріями і науковими фактами як під час методологічного обґрунтування власних теоретичних побудов (тематизмів, моделей, концепцій), так і в процесі створення і використання дослідницьких програм і проєктів, створювати мислєсхеми, методологічні, теоретичні та емпіричні моделі у процесі опрацювання філософських і наукових літературних джерел і під час написання власної кваліфікаційної роботи; чітко визначати і коректно формулювати основні методологічні параметри на початку здійснення кожного окремо завершеного дослідження (актуальність теми, наукова проблема, мета, завдання, об'єкт, предмет дослідження та ін.); рефлексивно використовувати мислєсхеми і практичні способи зреалізування інтенсивного наукового дискурсу, опанувати засобами ефективної пошукової мислєдїяльності; компетентно володіти методологемами розвитку різних типів наукових шкіл і визначати умови їх ефективного функціонування в сучасному глобалізованому світі;

нормувати – здобути знання, професійні вміння та цінності ефективного здійснення методологічної роботи задля відбору, систематизації, застосування та експертизи методів, технологій і процедур наукового дослідження, зокрема й для побудови мислєсхем і проєктів, дієвих способів практичного здійснення продуктивної групової та індивідуальної мислєкомунікації і діалогічного наукового дискурсу; оргдіяльнісні моделі зреалізування як дослідницько-пошукових стратегій конкретно упредметненого наукового пізнання, так і тактик проведення соціогуманітарних та інших пошукувань; чотири рівні системної епістемологічної організації методологічних оптик за набором їх атрибутивних ознак, спираючись на класичний, посткласичний, некласичний і постнекласичний ідеали / типи наукової раціональності; на рівні мислєдїяльнїсного зреалізування алгоритмізувати варіативні методологічні стратегії фундаментального, прикладного, емпіричного і практико-зорієнтованого наукового дослідження, застосовуючи при цьому методи кількісного (математичного) та якісного (логіко-змістового) аналізу;

цінувати – ідеї та ідеали, типи і канони

організації та здійснення дослідницьких стратегій, програм, проєктів класичного, посткласичного, некласичного і постнекласичного спрямування, зокрема універсальну оргсхему проведення повноцінного парадигмального дослідження, а також у цьому контексті збагачувати свою методологічну культуру як інтегральну умову розвитку і урізноманітнення науковцем власної свідомісної здатності пізнавати і перетворювати світ та самих себе; гуманістичні ідеї та світоглядно-софійне знання екзистенціалізму ХХ століття, що ставить у центр буття свободу-екзистенцію людини, надає їй повну відповідальність за своє життя, утверджує первинність її існування та суб'єктивного уприсутнення у світі, обстоює можливість кожного стати особистістю як екзистенційним осердям усесвіту і як самобутнім творчим актом; українські наукові, філософські та методологічні школи у виробництві нового раціонального знання та у поповненні існуючих ресурсів етнонаціональної культури; канонічні персоніфіковані взірці самовідданої творчої праці у сфері науки і методологічної культури у світі розширення і збагачення українськості;

р е ф л е к с у в а т и – переваги та обмеження методологічних концепцій еволюції раціонального знання, наукових парадигм, раціональних дослідницьких програм, епістем і неявного (особистісного) знання; досвід мислєдїяльності і мислєвчинення передової методологічної думки в обґрунтуванні всеможливих узasadнєнь (ідей, понять, концепцій, принципів, підходів тощо) та інтелегібельних засобів / інструментів, здобутих й опрацьованих у системомислєдїяльнісній і вітакультурній методологіях; українські наукові, філософські і методологічні школи у продукуванні відповідно раціонального, світоглядно-софійного і рефлексивно-засобового знання та у збагаченні людських і суспільних ресурсів етнонаціональної культури; власні (особистісні) свідомісні здатності стосовно повноти і продуктивності полірефлексивного оперування / використання форм, методів, засобів та інструментів мислєдїяльності і професійного методологування.

2.3. Мета і завдання лекцій та методологічних семінарів-практикумів

Мета проведення лекцій полягає у тому, щоб на рівні стійких теоретичних уявлень сформувані у здобувачів вищої освіти освітньо-наукової програми взаємозалежну систему

методологічних знань, умінь, норм і цінностей та напрацювати сукупність практичних навичок ефективного використання методів, засобів та інструментів мислєвчинення і компетентного методологування, які б у взаємодоповненні дозволяли їм найкращим чином організувати і здійснювати повноцінне тематичне дослідження в обраній сфері професійної підготовки.

Завдання проведення лекцій:

– ознайомити здобувачів із низкою методологічно обґрунтованих принципів, підходів, мислєсхем, моделей і нормативів організації та здійснення наукових досліджень в обраній галузі раціонального знання;

– сформувані ідеали і канони підготовки та зреалізування дослідницьких стратегій, програм, проєктів класичного, посткласичного, некласичного і постнекласичного спрямування у їх аргументованому узasadненні онтологічними, метафізичними, екзистенціалістськими, феноменологічними, гносеологічними, герменевтичними або / та іншими визнаними філософськими методологами;

– висвітлити світ методології як систему раціогуманітарних знань про мислення і діяльність у єдності із практичною сферою професійного методологування, що охоплює найбільш дієві інтелектуальні форми, способи, засоби та інструменти здійснення методологічної роботи і мислєвчинення на будь-який, навіть найскладніший, предмет думання;

– розкрити сутнісні ознаки, принципи, закономірності та методологічні нормативи, переваги та обмеження парадигмальних досліджень у створенні некласичної наукової картини світу й у циклічно-вчинковій перспективі розвитку постнекласичної науки, передусім соціогуманітарної;

– розуміннево упрозорити епістемологічні стратегії пізнання-конструювання дійсності, що виявляють найпоширеніші способи організації та уможливлення раціогуманітарного пізнання (позитивістську, критицистську, конструктивістську, методологістську), та аргументувати здобутки, рамкові умови зреалізування і перспективи подальшої еволюції кожної із цих знаннетворчих стратегій;

– обґрунтувати й у модельній формі продемонструвати критерії розмежування, параметричні відмінності, переваги та обмеження і різні перспективи розвитку методологічних оптик класичного, посткласичного, некласичного та постнекласичного ідеалів / типів наукової раціональності, зосередивши рефлексивну увагу на поетапному прогресивному усклад-

ненні засадничих методологічних параметрів дослідження (теми, мети, об'єкта, предмета) від класичної науки до постнекласичної;

– оперувати в безпосередній мислекомунікації зі здобувачами концептами, поняттями, категоріями і науковими фактами під час методологічного обґрунтування як власних теоретичних побудов (ідей, гіпотез, мислесхем, моделей) наставника, так і дослідницьких і суто методологічних ініціатив наступників;

– презентувати новітній матеріал щодо необхідних і достатніх умов виникнення і розвиткового функціонування різних типів наукових шкіл, відмінності їх теоретичних і категорійних систем, а також стосовно методологічного профілю імовірної наукової школи четвертого покоління.

Мета проведення методологічних семінарів полягає у створенні імітаційно-ігрових умов для інтенсивного розвитку методологічного мислення як дієвого свідомісного інструменту постановки і розв'язання складних системних проблем і як синтетичного показника ефективного практичного використання набутих ними методологічних знань і здатностей у власній професійній дослідницькій діяльності.

Завдання проведення методологічних семінарів-практикумів:

– домогтися гармонійного поєднання раціональних знань, освітніх умінь-здатностей, методологічних норм та культурних цінностей;

– розширити внутрішні горизонти свідомої мислєдїяльностї здобувачів методами, способами, засобами та інструментами рефлексивного методологування;

– долучити здобувачів освіти до написання методологічних засновків їхніх дослідницьких робіт, а також до методологічно грамотної підготовки наукових проектів і програм в обраній ними галузі знання;

– уможливити опанування здобувачами практичними способами продуктивної групової та індивідуальної мислекомунікації і діалогічного наукового дискурсу;

– розвинути здатність дослідників-початківців до критичного мислення і конструктивної рефлексії наукових текстів шляхом демонстрації взірців здійснення такої методологічної роботи;

– дати змогу й реально уможливити аргументоване створення і рефлексивне використання кожним здобувачем такого важливого інструменту компетентного методологування, як мислесхема;

– забезпечити активне опанування здобувачами критеріями розрізнення і відмінного параметричного наповнення методологічних оптик класичного, посткласичного, некласичного і постнекласичного типів наукової раціональності із їх відповідними вершинними атрибутивами-свідощтвами – природничо-механістичним, системним (холістичним), діяльнісним і системодіяльнісним, вітакультурним і циклічно-мислевчинковим підходами;

– опанувати вмінням грамотно формулювати основні методологічні параметри власних пошукових досліджень, а саме їх тему, мету, об'єкт і предмет, зважаючи на ступінь складності своїх розмірковувань і на тип наукової раціональності;

– об'єктивувати у виступах і наукових текстах власну методологічну культуру організації та здійснення циклічно доведеного наукового дослідження, оперування методологічними поняттями, категоріями, мислесхемами, моделями.

2.4. Передумови для вивчення дисципліни

Перелік дисциплін, які мають бути вивчені раніше: Основи наукових досліджень, Експериментальна психологія, Методи соціально-психологічних досліджень, Психодіагностика, Методологія наукових досліджень, Методологія психології, Науково-дослідна робота, Психологія як сфера мислєдїяльностї.

2.5. Найменування та опис компетентностей, формування котрих забезпечує вивчення дисципліни:

1. Здатність до пошуку, обробки та аналізу інформації з різних наукових джерел, дотримуючись нормативів наукового мислення, чітко визначеної парадигматики і програмних дослідницьких завдань.

2. Здатність систематизувати і деталізувати раціогуманітарні знання про світ сучасної методології (головно про мислення, діяльність, мислєдїяльностї) у взаємодоповненні зі сферою професійного методологування, передусім з його формами, складниками, засобами поняттєво-категорійними ресурсами і правилами здійснення та в інтелектуальній проєкції на принципи і закономірності циклічно-вчинкового підходу, напрями і типи парадигмальних дослідницьких методологій.

3. Здатність і вміння злагоджено працювати в команді та здійснювати методологічно гра-

мотну миследіяльність у заданому об'єктивно-предметному полі використання форм, методів, засобів та інструментів колективної дослідницької роботи, а відтак спроможність розв'язувати комплексні проблеми професійної, зокрема і психосоціальної та інноваційної, діяльності, що передбачає переосмислення наявних і створення нових проектних знань та професійних інструментів у різних сегментах суспільного і суто науково-пошукового практикування.

4. Майстерне володіння сучасною літературною українською мовою, лінгвосемантичними ресурсами інтерпретації та витлумачення філософських і наукових текстів та здатність усно і письмово презентувати й обговорювати результати різнопредметних наукових досліджень та інноваційних розробок українською й англійською мовами і водночас глибоке значеннево-сміслові розуміння білінгвістичних текстів за обраним напрямом досліджень.

2.5. Найменування програмних результатів навчання, формування котрих забезпечує вивчення дисципліни:

– мати передові концептуальні і методологічні знання з еволюції науки як глобальної дослідницької програми та із психології як соціогуманітарної науки, а також миследіяльнісно володіти основами філософської методології та оперувати мислесемами, стратегіями і програмними продуктами проведення теоретичних, прикладних та суто експеримен-

тальних досліджень у сфері психології;

– аргументовано рефлексувати сторони-складові, ресурси і засоби світу сучасної методології як цілісну систему раціогуманітарних знань, а також форми, методи та інструменти сфери компетентного методологування як дослідницької практики миследіяльності і мислевчинення, при цьому вільно презентувати та обговорювати із фахівцями та нефахівцями результати власних, у т.ч. психологічних, досліджень державною та англійською мовами;

– здійснювати обґрунтований вибір і логіко-змістове збагачення: а) епістемологічних стратегій пізнання-конструювання обраної об'єктно-предметної дійсності, що підлягає детальному вивченню, і б) методологічних оптик класичної, посткласичної, некласичної і постнекласичної наукової раціональності, використовуючи їх як для формулювання нових ідей, гіпотез, залежностей, так і для отримання нових узагальнень, висновків, психологічних та інших знань;

– чітко ідентифікувати школи і напрями в науці, соціогуманітаристиці та в сучасній методології за культурно-історичними причинами, умовами і складовими їх виникнення та ефективного функціонування, типологічними ознаками і перспективами їх розвитку, при цьому глибоко розуміти загальні ідеї, поняття, принципи і методи психосоціальних наук, нормативи академічної доброчесності й застосувати їх у власних дослідженнях у сфері психології та у викладацькій практиці.

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1

Еволюція науки як глобальної дослідницької програми і наукової картини світу: основи філософської методології.

Виникнення, становлення, розвиток та інституціоналізація науки як професійної миследіяльності, як особливої форми духовно зорієнтованого суспільного практикування, як інтенсивного інтелектуального дискурсу і як сфери самоорганізованої творчості товариства вчених-мислителів. Основні етапи, параметри і процедури циклічно завершеного наукового дослідження. Поняття про класичний, посткласичний, некласичний і постнекласичний типи наукової раціональності. Еволюція наукової картини світу від XVII

століття до нашого часу. Наукові факти, теорії, гіпотези, парадигми, епістемі, дослідницькі програми як основні форми раціонального знання у філософії науки. Епістемологічна концепція неявного знання Майкла Полані. Роль і значення методології у розвитку сучасної науки. Сутність поняття «методологія». Методологія як учення і як наука про методи пізнання і засоби перетворення світу. Філософська методологія як учення про методи, засоби та інструменти мислення і діяльності на будь-який предмет. Методологія як основа професійної миследіяльності. Нормативна і дискриптивна методологія. Науковий зміст поняття «метод». Метод як система раціональних знань про

конкретно-історичні способи освоєння дійсності. Методологічні концепції наукового пізнання та розвитку науки Карла Поппера, Томаса Куна, Імре Лакатоша, Пола Фієрабенда, Мішеля Фуко. Модель циклічної вчинкової динаміки розвитку наукової творчості А.В. Фурмана та її евристичний пояснювальний потенціал. Учинок пізнання і його логіко-канонічна структура. Багатоваріантність методологем / оптик екзистенціалістського дискурсу у філософії і науці ХХ століття: Ж.-П. Сартр, М. Гайдеггер, М.О. Бердяєв, Є.Л. Глива.

ТЕМА 1. Наука як складна саморозвивальна система, глобальна дослідницька програма і як сфера суспільного виробництва.

Наука як специфічна, історично перехідна форма організації знань, мислення, діяльності та особливої інтелектуальної практики людства. Сутність наукового методу або підходу, його обов'язкові складові та канонічні ознаки. Закон як необхідне, суттєве, стає співвідношення, що повторюється між окремими явищами. Генетичні джерела постання класичної науки і першої, механістичної, наукової картини світу. Наука як специфічна форма і водночас професійна дослідницька діяльність, що містить такі основні складники-сегменти: теорія, методологія, технологія дослідження, експериментальна практика. Наука як соціальний інститут, профдіяльність і сфера духовного виробництва, що виявляється у таких базових формах: раціональне чи раціогуманітарне знання, методологічне або наукове мислення, пошукова або дослідницька діяльність, наукова або онтологічна картина світу. Наука як складна саморозвивальна система: присутня характеристика першої, другої, третьої і четвертої наукових революцій. Визначальна відмінність між інформацією і науковим знанням. Науковий факт, теорія, вирішальна гіпотеза, парадигма, дослідницька програма як форми оприявлення раціонального знання і як інтегральний показник поетапного розвитку науки. Постання емпіричного методу в науці Нової доби XVII ст. Перша, механістична, наукова картина світу та її постулати. Поняття про теоретичні конструкції і моделі, про емпіричну і теоретичну сфери науки. Раціоналізм та емпіризм, онтологізм і гносеологізм, релятивізм та анархізм як методологічні настановлення та позиції в організації і здійсненні наукового пошуку. Первинне ознайомлення із

загальною схемою класичного наукового дослідження, що охоплює п'ятнадцять етапів на початковій фазі його здійснення й передбачає чіткість визначень і коректність формулювань.

Ключові поняття: наука, науковий метод, інформація, знання, методологія, еволюція науки, наукова картина світу, буденне знання, дослідницька діяльність, раціональне / наукове знання, наукова революція, експериментальний метод, мегасистема, теорія, емпірична і теоретична сфери науки, типи наукової раціональності, методологічні настановлення / позиції в науковому пізнанні, наукове мислення, наукове дослідження.

[2; 17; 34; 43; 60; 61; 63; 70; 87; 99, т. 1; 117; 119; 128].

ТЕМА 2. Нормативи наукового мислення, логіка та еволюція раціонального знання в теорії критичного раціоналізму Карла Поппера і методологія наукових дослідницьких програм Імре Лакатоша.

Поняття про нормативи наукового мислення. Рівні організації світу методології як ієрархічної системи раціональних знань про методи і засоби науково-дослідної діяльності. Поняття про філософську методологію й окреслення головних напрямів її розвитку. Наукова теорія та її структура. Висунення теоретичних, вирішальних або «сміливих» гіпотез як осереддя наукової теорії у методологічній концепції Карла Поппера. Місце і призначення експерименту в теорії критичного реалізму. Два рівні функціонування наукових гіпотез у теорії К. Поппера: а) загальний, тобто рівень теоретичних, дедуктивних конструкцій, формулювань законів, і б) окремий, себто рівень емпіричний, споглядальних узагальнень та закономірностей. Сутність принципу фальсифікаційності (буденно – підміни ілюзії), або принципової можливості спростування будь-якої гіпотези, яка претендує на науковий статус. Характеристика принципу верифікації гіпотез (отримання дослідних даних на користь імовірної гіпотези). Головна аксіома методології критичного реалізму: наукове знання розвивається так, що відкидається все більше блуду і збочень на шляху до істини. Проблема чіткого розрізнення суб'єктивного та об'єктивного знання. Теоретична концепція К. Поппера про три світи (фізичний, суб'єктивний, надіндивідуальний або знанневий). Вільна мисленнєва конкуренція між гіпотезами і теоріями як основна умова наукового прогресу. Злиден-

ність історизму у витлумаченні К. Поппера як небезпечна і збанкрутіла ідея. Авторська концепція відкритого суспільства та його ворогів. Постання методології раціональних науково-дослідних програм Імре Лакатоша. Поняття про «тверде осердя або ядро» і два захисні пояси, про негативну і позитивну евристики програми. Логічна структура раціональної дослідницької програми, що охоплює чотири засадничі складові: а) висхідні засновки, тобто тверде осереддя (ідеї, принципи, закони, теорії), б) захисний пояс 1: негативна евристика, що забезпечує збереження твердого ядра при зіткненні програми з аномаліями і контрприкладми, в) захисний пояс 2: позитивна евристика, що спрямована на розвиток і збагачення програми, зокрема й на вдосконалення долучених до неї теорій, г) прогресивний зсув теоретичних проблем і водночас аналогічний зсув емпіричного поля програми. Теорія як довершена система раціонального знання певного рівня узагальненості та структурно-логічної цілісності. Творчий шлях Імре Лакатоша як ученого-мислителя: продуктивна мислелюдіяльність, учинки пізнання, створення духовних цінностей. Раціональна реконструкція як ключ до розуміння історії науки. Індуктивізм, конвенціоналізм, фальсифікаціонізм і методологія науково-дослідних програм як конкуруючі філософсько-методологічні концепції розвитку науки, їх можливості та обмеження в організації наукового пізнання. внутрішня і зовнішня історія науки.

Ключові поняття: наукове мислення, світ методології, філософська методологія, теоретична гіпотеза, теорія, критичний раціоналізм, експериментування, фальсифікація, асиметрія, наукове товариство, науковий принцип, наукове знання, суб'єктивне та об'єктивне знання, істина в науковому пізнанні, мисленнева конкуренція, технологія верифікації, технологія фальсифікації, свідомість науковця, ідея історизму, відкрите суспільство, дослідницька програма, евристика, тверде ядро, захисний пояс, логічна структура, теоретична проблема, емпіричне поле, теорія, творчий шлях, раціональна реконструкція, історія науки.

[6; 11; 19; 27-28; 40; 46; 50; 57; 70; 99, т. 2; 107; 110].

ТЕМА 3. Закономірності функціонування і розвитку науки в методологічній концепції еволюції парадигм Томаса Куна та філософська концепція епістемі Мішеля Фуко.

Термін «парадигма» та його еволюція в історії науки. Методологічна концепція наукових революцій Томаса Куна. Модель еволюції наукових парадигм. Нормальна наука і наукова революція як основні етапи розвитку науки за концепцією Т. Куна. Поняття про дисциплінарну матрицю організації окремої науки. Структура парадигми як взаємодоповнення чотирьох складників: знаково-символічних узагальнень, довіри до окремих моделей, спільність цінностей товариства науковців і зразки розв'язання конкретних проблем. Постання методології парадигмальних досліджень у сучасному науковому дискурсі. Теоретичні, онтологічні, епістемологічні і метатеоретичні засновки-підстави парадигмальних досліджень. Пізнавальна, нормативна, методологічна і світоглядна функція повноцінної парадигми. Методологічне розрізнення протопарадигм, псевдопарадигм і парадигм, з одного боку, і парадигм та метапарадигм – з іншого. Наукова школа як товариство дослідників, які дотримуються єдиного парадигмального світогляду. Парадигма як рамкова умова спільної науково-дослідної діяльності вчених. Циклічність і водночас нечіткість прогресивного розвитку науки та зміни парадигм. Переваги і недоліки методологічної концепції Томаса Куна розвитку та еволюційні закономірності зміни наукових парадигм. Допарадигмальний рівень розвитку психології як науки: аргументи і факти «за» і «проти». Проблема і можливість методологічної реконструкції концепції парадигми у сфері соціогуманітаристики. Філософська концепція епістемі Мішеля Фуко, що інтерпретує її як передзадане на кожному історичному етапі розвитку європейської цивілізації співвідношення «слів» і «речей», тобто як своєрідна надструктура чи матриця, що визначально зумовлює можливість певних поглядів, концепцій, теорій і самих наук. Ренесансна, класична і сучасна типи епістем, їх розрізнявальні ознаки, функції, спроможності та обмеження. Людиноцентрованість, опосередкованість слів і речей життям, мовою, процесом як атрибути сучасної епістемі. Три рольових виміри науки XX ст.: а) як сукупності особливих типів дискурсу, б) як шерегу соціальних практик і в) як мережі владних відношень. Методологічне порівняння філософської концепції епістем Мішеля Фуко і наукової концепції парадигми Томаса Куна.

Ключові поняття: парадигма, наукове товариство, науково-дослідна діяльність, методо-

логічна рефлексія, наукова школа, наукові факти, аномальні факти, нова теорія, наукова революція, структура парадигми, дисциплінарна матриця, парадигмальне дослідження, функції парадигми, допарадигмальні науки, методологічна реконструкція, філософська концепція, епістема, слово, річ, типи епістем, життя, мова, процес, рольові вимірні науки. протопарадигма, псевдопарадигма, метапарадигма, повний парадигмальний цикл

[5; 10; 11; 23; 25; 31; 32; 70; 73; 94; 105; 115; 131].

ТЕМА 4. Філософська концепція особистісного (неявного) знання Майкла Полані і модель циклічної вчинкової динаміки розвитку процесу наукового пізнання А.В. Фурмана.

Посткритична філософія та її парадигмальна карта. Особистісне (неявне) знання як процес-учинення в опануванні людиною пізнаних речей, що потребує особливого мистецтва і виняткових інструментів. Сутнісні визначення філософської концепції неявного знання Майкла Полані: існують різноречові знання, що: а) уможливають нашу роботу, проте без пояснення того, чому саме так, а не інакше, вчиняємо; б) часто містить навички, вміння і культуру, котрі, хоча й притаманні особистості, але неусвідомлені нею належним чином; в) теоретично конструюються дослідником, причому здебільшого позадосвідно, адже «ми можемо знати більше, ніж здатні розповісти»; г) має персонально закорінену буттєвість і вимагає від особи неабиякої, цілеспрямованої і волепідсилювальної, інтелектуальної самовіддачі; д) споглядально виявляється у вчинкових діях, себто оприявнюється лише в актах діяння. Історіогенез науки як гігантська дослідницька програма. Метатеоретизування у сфері науки та його методологічна значущість. Поняття про концептуальний модуль науки як про предмет методологування. Архітектоніка пізнавальної творчості дослідника, діалектика його життєвого і творчого шляхів. Вчинок наукового пізнання в обґрунтуванні А.В. Фурмана. Циклічно-вчинковий поступ науково-дослідницької діяльності, колективної та індивідуальної пізнавальної творчості. Принципи і канони вчинкового підходу Володимира Роменця, принципи і закономірності циклічно-вчинкового підходу Анатолія В. Фурмана. Повний парадигмальний цикл колективної пізнавальної творчості у

сфері науки у цілісній наступності чотирьох періодів учинку пізнання: ситуаційний – виникнення кризи у певній царині науки, мотиваційний – розпалювання конфлікту уявлень, поглядів, інтересів, учинково-діяльний – визнане панування нової парадигми, післядіяльний – рефлексія здобутків, переваг і недоліків чинної парадигми, що диференціюються на вісім фаз із сукупністю відповідних дослідницько-пошукових процесів, психосоціальних форм, методів і засобів мислення, діяльності та особистісної самореалізації науковця.

Ключові поняття: постнекласична філософія, особистісне (неявне) знання, теоретичне конструювання, історіогенез науки, пізнавальна творчість, принцип розвитковості, метатеоретизування. концептуальний модуль науки, методологування, творчий шлях ученого, вчинок наукового пізнання, циклічно-вчинкова організація еволюції науки, вчинковий принцип у науковій творчості, циклічно-вчинковий підхід, повний парадигмальний цикл пізнання, особистісна самореалізація.

[4; 24; 30; 32; 47; 53; 56; 64; 70; 71; 94; 115; 130].

ТЕМА 5. Філософсько-методологічні оптики екзистенціалістського дискурсу у творчості Ж.-П. Сартра, М. Гайдеггера. М.О. Бердяєва, Є.Л. Гливи.

Світоглядні основоположення філософії екзистенціалізму в авторській доктрині Ж.-П. Сартра: «існування передує сутності», «потрібно виходити із суб'єкта», «людина приречена бути вільною», вона «є проєкт самої себе» і «створює себе шляхом оволодіння власним буттям у відповідальних вчинках» й урешті-решт узаasadнює всі цінності, віднаходить сенс життя, досягаючи вершин екзистенційної зрілості. Канонічне методологічне значення філософської концепції екзистенціалізму Мартіна Гайдеггера, що підтверджує джерельно чистий потік надрефлексивного думання, викристалізовує унікальне бачення смислу людського буття: знаходження його істини і сутності людини можливо через мову як дім буття у стихії думки-мислення і в екзистенції як у стоянні в сутнісному просвіті ось-буття. Тематичні максими мислителя: «думка діє, тому що мислить», «екзистенція є те, у чому сутність особи зберігає джерело свого визначення», «людина стається тією мірою, якою екзистенціює», «мова є дім буття, живучи у

якому людина екзистенціює, оскільки, обєригаючи його істину, належить їй», «все залежить тільки від того, щоб істина буття віднайшла себе у слові і щоб думка дала їй це слово». Екзистенційно-персоналістична філософія М.О. Бердяєва як унікальна світоглядно-софійна система, що обстоє первинність свободи людини, її права на особистісне визначення і на творчість, адже кожна особа є вільне створіння й тому її свобода первинна і визначальна, коли завдяки цій свободі-екзистенції вона творить індивідуальне добро і зло, процес унікально єдиного, самісного витворювання життя, плакаючи себе як особистість, тобто як екзистенційний центр всесвіту, як творчий акт. Методологічна мозаїка екзистенційних студій Євгена Гливи, у якій засадниче висновується, що екзистенція – це перш за все «занурення себе в можливості необмеженого розвитку, внаслідок чого людина стає конкретно неповторною особистістю», котрій притаманні свобода, воля, рішучість і шляхетність. Екзистенційна психотерапія Пауля Тіллїха та її філософсько-методологічні засади, можливості та обмеження.

Ключові поняття: людина, екзистенція, екзистенціалізм, гуманізм, методологема, філософування, суб'єктність, існування, сутність, буття, відповідальний учинок, свобода, цінність, сенс життя, екзистенційна зрілість, думка, істина, ось-буття, слово, мова як дїм буття, особистість, творчість, світогляд, первинність свободи, самотворення, дух, універсум, екзистенційний центр, творчий акт, Бог, учинкове самоздійснення, переживання, онтологічна тривога, екзистенційний аналіз, екзистенційно натхненна особа, екзистенційна психотерапія, самопізнання, функціональність, подія.

[4; 7; 8; 11; 16; 24; 26; 59; 65; 82; 95; 108; 124].

Змістовий модуль 2

Світ методології як система раціогуманітарних знань і сфера методологування як практика мислєдїяльності та мислєвчинення

Методологія як організм рефлексивної мислєдїяльності і як самобутня система раціогуманітарних знань про норми і засоби мислення та діяльності. Циклічно-вчинкова схема узмістовлення методу. Методологія як категорійне поняття. Сутнісні визначення і категорійні засоби системодїяльного підходу. Світ методології як унікальна складова культури. Методологічне мислення

та його сутнісні ознаки. Ідея і зміст, принципи і категорії, засоби та інструменти, оргпростір і практики професійного методологування А.В. Фурмана. Ідея методологічних революцій і поняття про методологічний модуль. Принципи, закономірності і нормативи циклічно-вчинкового підходу в школі Анатолія Фурмана. Взаємодоповнення ресурсів і можливостей методології-як-учення та методологування-як-практики. Сутнісна відмінність парадигми як епістемної цілісності від природничого і технічного знання. Парадигма як рамкова умова колективної пізнавальної творчості, що відіграє не лише позитивну, а й негативну роль, блокуючи проведення пошуків нових ділянок науково осмисленої реальності. Водночас парадигма – це певний метатеоретичний конструкт, тобто самобутня форма й одночасно продуктивний засіб методологування – як філософського, так і конкретно-наукового. Максима: не існує парадигм поза методологічно зорієнтованою дослідницькою діяльністю. Перспективний напрям розвитку сучасної постнекласичної науки – це розробки у її логіко-предметному форматі методології метапарадигмальних досліджень, а також обґрунтування моделі циклічно-вчинкової динаміки розвитку цієї сфери наукового пізнання. Теоретичні, онтологічні, епістемне і метатеоретичні засновки парадигмальних досліджень. Поняття про парадигмально-дослідницьку карту, її структуру, функції та атрибутивні ознаки. Типологічний підхід і процедура типологізації як засоби професійного методологування. Сцієнтизм і раціогуманізм як дві лінії розвитку наукового знання. Теоретична, емпірична, засадова і культурно-світоглядна складові або виміри еволюції сучасної науки. Категорійне обґрунтування типології основних напрямів розвитку методології у сфері філософії та науки, а саме природничо-наукового, аналітичного, соціального і гуманітарного напрямів. Сутнісна параметрична характеристика головних напрямів розвитку сучасної наукової методології. Типи парадигмально-дослідницьких методологій у сучасних соціогуманітарних науках. Системомислєдїяльна методологія Г.П. Щєдровицького і представників його філософської школи, її принципи, підходи, базові схеми і моделі, поняттєво-категорійні засоби та оргдіяльнісні ресурси. Теоретичні засади і практика організаційно-діяльнісних ігор.

ТЕМА 6. Світ методології як система раціонально-гуманітарних знань про мислення, діяльність, миследіяльність і професійне методологування.

Багатостороннє визначення світу методології: як окремого вчення про логічну організацію і структурно-змістову динаміку, принципи і нормативи, методи і засоби діяльності; як специфічної єдності раціональних знань про форми, методи, способи рефлексивних мислення і вчинкового діяння разом із сукупністю норм та інструментів методологування; як особливої сфери миследіяльнично-центрованих пізнання, критики, конструювання і рефлексії, які охоплюють усі типи і стилі мислення й через які задається у людській свідомості зовнішній світ; як персоналізованого способу життя, тип проблемно-рефлексивного існування, за якого із самого себе дослідником продукуються методологічне мислення і методологічне відношення до навколишнього світу. Циклічно-вчинкова логіка поетапно узмістовленого методу як наступність ситуаційного, мотиваційного, дійового і післядійового способів миследіяльності. Чотирисегментність визначення змісту та обсягу категорійного поняття «методологія». Світ методології у теорії А.В. Фурмана як унікальна складова культури у чотирьох категорійних координатах визначення: «життя – культура», «філософія – соціальний досвід», «наука – мистецтво», «теорія – практика», а також у проєкції на логіко-змістову відмінність і воднораз значеннєво-сміслову подібність категорійних понять «метод», «методологема», «методика», «методологування». Методологічне мислення як надпотужний фільтр упередження методології, що активізується в реальних проблемних ситуаціях як свідомісне екзистенціювання з допомогою концептів і мислесхем, методологічних моделей і планів-карт, різних типів знання і категорійних матриць. Розвитково-функціональний часпростір методології, що в довершеному вигляді охоплює кватерний набір її засадничих функцій, а саме знаннєво-культурну, нормативно-засобову, миследіяльничну і критично-рефлексивну. Ідея методологічних революцій та її конфліктне оргдіяльничне наповнення. Постановка професії методолога. Правила колективного думання, професійні ролі та принципи миследіяльності методолога. Професіоналізація як інтегральна умова взаємозалежного розвитку методології-як-учинення і методологування-як-практики.

Ключові поняття: світ, методологія, свідомість, учення, діяльність, мислення, методологування, миследіяльність, методологічне мислення, ковітальність, окультурення, спосіб життя, метод, циклічно-вчинковий підхід, методологічний монізм, логос, категорія, методологічне знання, методологічний тип мислення, культура, вітакультура, мислесхема, методологія-як-учення, методологування-як-практика, функції методології, вітакультурна методологія, методологічна революція, методолог як професія, методологічний рух.

[5; 15; 20; 32, с. 157-235; 55; 62; 65; 73; 85а; 96; 110-111].

ТЕМА 7. Методологування як сфера професійної миследіяльності в науковій школі А.В. Фурмана, його форми, складники, засоби, принципи, підходи, поняттєво-категорійні ресурси і правила ефективного здійснення.

Сучасна професійна карта людства і динаміка її зміни. Сутність, ознаки та особливості методологічного мислення порівняно з іншими типами мислення. Суспільна значущість професії майбутнього – методолог. Сутнісне призначення методу як складника професійності. Ідея, схема та функціональне поле методу. Методологічний підхід або світогляд у філософії, науці, мистецтві та культурі, його потенціал та евристичність. Порівняльний аналіз філософського і наукового методів пізнання, софійного та епістемного способів філософування, раціонального і розуміннєвого способів наукового пізнання. Методологічна революція як фундаментальний зсув-прорив у творенні схем організації мислення і діяльності щодо пізнання та конструювання дійсності, що забезпечує еволюцію науки. Взаємопереходи у розвитку теорії і методу в контексті науки. Методологування як спосіб удіяльнення методологічного мислення і як мислевчинкова практика канонічно зорієнтованої методології. Принцип, підхід, метод і спосіб як базові форми професійного методологування. Схема-матриця модульно-розвивального оргпростору професійного методологування Анатолія В. Фурмана, її періоди розвитку і призначення кожного з них (інтенційно-особистий – самовизначення, пізнавальнєво-суб'єктний – дослідження, нормативно-особистісний – нормування, ціннісно-індивідуальнісний – поцінування, духовно-універсумний – творення), пояси мислевчинення

(ментального досвіду, практичної мислєдїальності, концепт-інтенціювання, думки-комунікації, чистого мислення) та наскрізні процеси (категоризації, розуміння, інтерпретації, концептуалізації, рефлексії). Поняття про методологічний модуль, його структуру і можливості мислєдїальнісного використання. Типи методологічних модулів та їх інваріантний евристичний потенціал у контексті постановки авторського циклічно-вчинкового підходу як винятково ефективного інструменту методологування. Принципи організації професійного методологування як учинково-канонічного способу інтелектуального практикування: заглиблення на противагу розширення, публічності на противагу езотеричності, близької дії на противагу стратегії методологізації, професійності на противагу дилетантності. Орієнтація, організація, соціалізація і професіоналізація як базові умови взаємозалежного поліпроблемного розвитку методології-як-учення і методологування-як-практики.

Ключові поняття: професійна карта, професійне мислення, методологічне мислення, методолог, функції методу, професійне методологування, категорія вчинку, тенденція методологізації, філософський метод, методологічна революція, схематизація, типи схем, сфера діяльності, методологічний модуль, модульно-розвивальний оргпростір методологування, картографування, свідомість як екзистенційно-буттєва даність, сферна матриця свідомості, образи мисленневої дійсності, циклічно-вчинковий підхід, творчий шлях ученого, колективна мислєдїальність, методологічна робота, професійні ролі методолога, методологічний рух, професіоналізація методологічної діяльності, методологічне знання, методологія-як-учення, методологування-як-практика, методологічна Касталія, вітакультурна методологія.

[5; 32, с. 157-308; 33; 68; 69; 73; 77; 91-92; 95; 97; 99; 103].

ТЕМА 8. Постановка парадигмальних досліджень у сфері сучасної науки, їх сутнісні ознаки, принципи і закономірності у циклічно-вчинковій перспективі постнекласично зорієнтованого пошуку.

Поняття про парадигмальне дослідження та його сутнісні ознаки. Допарадигмальний етап розвитку соціогуманітарних наук у концепції Томаса Куна. Теоретична модель експериментальної (емпіричної) парадигми, її поясню-

вальні можливості та обмеження. Парадигма як методологічна концепція, гносеологічний (теоретичний) конструкт мислєдїальності наукового товариства і як теоретична модель загальноприйнятий спосіб постановки і розв'язання пізнавальних проблем, а не як опис певного фрагмента реальної дійсності. Інноваційна структура парадигми як взаємодоповнення основних параметрів-приписів, що відіграють роль її атрибутивних модусів-критеріїв її цілісності і довершеності. Аналітико-синтетична характеристика теоретичних, онтологічних, епістемологічних та метатеоретичних засновків парадигмального дослідження. Пізнавальна, нормативна, методологічна і світоглядна функції парадигми як епістемної цілісності. Парадигмально-дослідницька карта, її структура, призначення та сутнісні ознаки. Полі- та мультипарадигмальність в сучасній науці, потенціал та обмеження інтегрально-еклектичного підходу в науці. Парадигма як соціокультурна ланка (одиниця) колективної пізнавальної творчості. Повний парадигмальний цикл колективної наукової творчості, його періоди, етапи, змістовлення, засоби мислєдїальності. Принципи циклічно-вчинкового підходу Анатолія В. Фурмана: учинковості, метасистемності, циклічності і синергійності. Мислєсхема як канонічний інструмент результативного оприявлення перебігу методологічного мислення. Закономірності та нормативи циклічно-вчинкового підходу, його поняттєво-категорійні засоби і рефлексивні мислєдїальнісні ресурси. Типологічний підхід як логіко-змістова система принципів і закономірностей, змістових і формальних вимірів, нормативів і засобів професійного методологування. Основні умови зреалізування процедури типологізації доведеної наступності мисленневих дій. Мислєсхема найважливіших характеристик типологічного методу. Авторська ідея побудови категорійної матриці ресурсами типологічного підходу, таксономічних організованостей (схем згармонювання) і принципу кватерності.

Ключові поняття: парадигмальне дослідження, генеза, еволюція раціонального знання, парадигмальна дослідницька карта, метатеорія, мультипарадигмальність, онтологія, феноменологія, гносеологія, епістемологія, типологічний підхід, процедура типологізації, сцієнтизм, раціогуманізм, постнекласична наука, циклічно-вчинковий підхід, мислєсхема, метод категорійного обґрунтування, вчинок парадиг-

мальної творчості, таксон, мислесхема, типологічний метод, категорійна матриця.

[1; 3; 10; 17; 25; 32, с. 6-84; 47; 86; 89; 93; 99, с. 107-208; 105, с. 61-141; 112].

ТЕМА 9. Типи наукового мислення, напрямки і типи парадигмально-дослідницьких методологій у сучасній соціогуманітаристиці, природничих і технічних науках.

Логіко-змістова характеристика чотирьох типів наукового мислення: античне, природниче, суспільне, гуманітарне. Критичний аналіз боротьби двох спрямувань чи ліній розвитку науки – сцієнтизму та гуманізму. Закономірність і важливість постановки метатеоретичних досліджень у царині науки. Метод діалектичного вчинкового мислення Володимира Ромуленця та його евристичні можливості у розв'язанні складних наукових, суспільних і світоглядних проблем. Аналітичне розрізнення та змістове наповнення теоретичної, емпіричної, засадової (методологічної) і культурно-світоглядної складових або вимірів сучасної науки. Метод як система знань про конкретно-історичні способи пізнання та освоєння дійсності. Загальна класифікація методів наукового дослідження. Теоретичні та емпіричні, мисленеві та експериментальні, філософські і загальнонаукові, аналітичні та синтетичні, індуктивні та дедуктивні, однозначно детерміновані та імовірнісні методи дослідження. Рівні епістеміологічного функціонування методології: класи філософських, загальнонаукових, конкретно-психологічних і конкретно-тематичних методологій. Феномени міжпарадигмальної комунікації і наукових війн. Методологічний аналіз, рефлексія, розуміння і мислення як підсистеми професійного методологування. Чисте мислення та умови його оприявлення, тобто графіко-символічної презентації «заднім числом». Критерійне обґрунтування типології основних напрямів методології у філософії і науці (за способами пояснення і витлумачення). Природничонауковий, аналітичний, соціальний та гуманітарний типи науково-дослідницьких методологій. Параметричне узмістовлення та багатовекторна характеристика основних напрямів наукової методології. Поняття про метаметодологію, про її обмеження, можливості і перспективи розвитку. Типи парадигмально-дослідницьких методологій у сучасній соціогуманітаристиці: емпірична (описова та експериментальна), діалогічна (пояснювальна і розумін-

нева), теоретична (концептуальна і парадигмальна) та метатеоретична (історико-культурологічна і метапарадигмальна). Вітакультурна парадигма як рефлексивний підсумок розвитку парадигмально-дослідницьких методологій. Об'єктно-предметні подібності та відмінності методологій фундаментальних (природничих), технічних, соціальних і гуманітарних наук.

Ключові поняття: багаторівневість парадигмально-дослідницьких карт, типи наукового мислення, гуманізм, принципи загальності та неповторності, канонічний підхід у науці, метатеоретичний дискурс, метод учинкової діалектики, учинок методологування, теоретичний та емпіричний рівні дослідження, культурно-світоглядна значущість наукових знань, наукова методологія, клас філософських парадигм, парадигмальне позиціонування, парадигмальні комунікації, методологічний аналіз, методологічна рефлексія, методологічне розуміння, методологічне мислення, чисте мислення як ідеал, наукова типологія, напрями науково-дослідницьких методологій, метаметодологія, ідеальна модель, типологія парадигмально-дослідницька методологія, вітакультурна метапарадигма, учинковий ресурс вітакультурної методології.

[2; 4; 5; 15; 19; 21; 27; 38; 53; 55; 58; 96; 107].

ТЕМА 10. Системомиследіяльнісна методологія (Г.П. Щедровицький і філософська школа), її принципи, підходи, базові схеми і моделі, миследіяльнісні ресурси і поняттєво-категорійні засоби.

Постання та еволюція системомиследіяльної методології у другій половині ХХ століття у чотирьох координатах / вимірах винятково продуктивної, інтелектоємної і культуротворчої, людської буттєвості: а) як окремої великої дослідницької програми або методологічного підходу [заболотного] методологічного гуртка, починаючи із 1970 років до початку ХХІ ст., осереддя якої є вивчення і культивування розвитку мислення і діяльності, рефлексії і синтезу різних знань; б) як філософська школа Г.П. Щедровицького, у форматі якої було реалізовано низку культурно вагомих програм онтологічного, епістеміологічного, світоглядного, науково-прикладного, оргдіяльнісного і суто методологічного спрямування; в) напрям у розвитку радянської і пострадянської філософської і соціогуманітарної думки, що здійснила методологізацію біль-

шості сфер людської діяльності, проголосивши її мегатенденцією сучасної культури й публічно демонструючи взірці-способи колективного мислєдїяльнїсного практикування; г) як філософська метапарадигма / методологема, що прийнята методологічно інтенційованим співтовариством інтелектуалів для постановки і розв'язання найскладніших – полісистемних, оргдіяльнїсних, людиновимірних – проблем суспільного і суто наукового повсякдення. Робоче визначення: предметом методології є мислення і світ, заданий через це мислення. Розуміння методологічного мислення як універсальної форми думання, що організована у самостійну сферу мислєдїяльнїсності й дослідницьки та рефлексивно охоплює всі інші форми, типи, способи і стилі мислення, дає змогу свідомісно піднятися над історією, філософією, наукою, соціальним досвідом. Засадничі уявлення, категорійні засоби, схеми і моделі теорій мислення, діяльності, знань, комунікації. Системно-структурна будова, значення і зміст робочої схеми мислєдїяльнїсності. Методологічна опозиційність натуралістичного і системодїяльнїсного підходів. Шляхи і засоби синтезу різних знань про об'єкт. Процедура конфігурування різнопредметних знань. Поняття про методологічну план-карту дослідження. Теорія і практика організаційно-діяльнїсних ігор як прикладний напрям утвердження системи мислєдїяльнїсної методології. Інволюційні тенденції у життєдіяльності філософської школи Г.П. Щєдровицького та істотне зменшення впливу організованого нею колись потужного методологічного руху як на інтелектуальні еліти пострадянських країн, так і на різноментальне суспільне повсякдення.

Ключові поняття: еволюція, системомислєдїяльнїсний підхід, дослідницька програма, мислення, діяльність, рефлексія, філософська школа, методологізація, культура, методологема, мислєдїяльнїсність, предмет методології, методологічне мислення, складносистемна проблема, теорія в науці та в методології, категорійні засоби, синтез знань, натуралістичний підхід, конфігурування, методологічна план-карта дослідження, організаційно-діяльнїсна гра, гра як мислєвчинення, інволюція, методологічний рух.

[68; 73, с. 8-50; 84; 99, т. 4, С. 5-122; 93а; 101; 102; 111; 113-116].

Змістовий модуль 3

Методологічні оптики типів наукової раціональності, цілі, зміст та особливості нау-

ково-дослідної діяльності у рамках кожного з них.

Методологеми позитивізму і критицизму у філософії науки. Позитивізм і критицизм як епістемологічні стратегії наукового пізнання. Позитивізм як раціональний погляд на науку: пізнання об'єкта дослідження суб'єктом пошукування дає змогу отримати об'єктивне наукове знання. Критицизм як опис соціальних упереджень у ситуації взаємодії об'єкта і суб'єкта пізнання, що уможливорює отримання неточного наукового знання. Конструктивізм як методологема неklasичної наукової раціональності і водночас як соціальна конструйованість світу суб'єктом творчості, у результаті якої є можливість отримати необ'єктивне наукове знання. Методологічна оптика як метафоричний конструкт і категорійне поняття, мислєсхеми її змістових інваріантів, головних спричинень та інструментально-категорійних модулів. Метаметодологічна оптика вивчення загальної теорії діяльності А.В. Фурмана як інтелектуально надскладний механізм підбору та укомплектування лінз-модулів узаємозалежних розуміння, мислення, діяльності, рефлексії, що зорганізований за квінтетною логіко-канонічною схемою філософських категорій: «універсальне» – вітакультурна методологія, «загальне» – сфера професійного методологування, «особливе» – циклічно-вчинковий підхід, «одиничне» – схема-модель мислєвчинення, «конкретне» – мислєсхеми. Методологізм як перспектива розвитку сучасних філософської та наукової епістемології. Мислєдїяльнїсність, методологування, методологічне мислення, мислєвчинення як канали чи виміри творення знань про знання, тобто як удїяльнені способи отримання методологічного знання. Методологічна робота і методологічне знання, їх генеза, ознаки, параметри, особливості. Логіко-методологічні процедури раціоналізації, модуляції, типологізації, методологізації, конфігурування, концептуалізації як набір інструментів рефлексивного мислєвчинення. Методологічні оптики класичного і посткласичного типів наукової раціональності, їх параметричні моделі, переваги та обмеження. Механістична і природничо-наукова картини світу. Системний / холістичний підхід як вершина посткласичної науки. Методологічна оптика неklasичного типу раціональності, її засадничі параметри, переваги та обмеження, єдина (багатопредметна) наукова картина світу. Дїяльнїсний і системодїяльнїсний підходи як вершина неklasичного

розуму. Матриця генези методологічної рефлексії як учинку творення методології за Анатолієм В. Фурманом. Методологічна оптика постнекласичної раціональності, її переваги і перспективи розвитку в контексті порівняльно-параметричного обґрунтування типів раціональності за віхами еволюційного ускладнення наукового знання. Основні аргументи-позиції постановки постнекласичної епістемології. Постнекласична (людиновимірна) картина світу, постановка циклічно-вчинкового / мислевчинкового підходу. Епістемологічна зміна основних методологічних параметрів за типами раціональності. Типи раціональності в методологічному розмежуванні альтернативності наукових і філософських підходів.

ТЕМА 11. Позитивізм, критицизм, конструктивізм, методологізм як епістемологічні стратегії пізнання / творення дійсності науково-інтелектуальними ресурсами теоретизування, практикування і методологування.

Еволюція метапарадигм продукування раціонального знання в оптиці сучасної епістемології: позитивізм → критицизм → конструктивізм → методологізм. Філософська концепція позитивізму Огюста Конта та її тотальне поширення у сфері науки. Позитивізм у метапарадигмі сучасного раціонального знання. Об'єктивність і предметність раціонального знання як його атрибутивні ознаки. Онтологізм та емпіризм як дві лінії розвитку наукового пізнання. Сутність методу герменевтичної рефлексії. Спільність і відмінність гносеологічного та епістеміологічного підходів-поглядів на розвиток наукового знання. Історичні етапи розвитку позитивізму у сфері науки: класичний, неопозитивізм, логічний позитивізм, позитивістський рух та ін. Критичність розуму, мислення, оцінювання, рефлексії як інтелектуальне мистецтво розбирання, обговорення чого-небудь з метою отримання аргументованих висновків. Аспекти розвитку критицизму у філософії та науці: як методу встановлення можливостей людського пізнання; як філософсько-методологічної позиції; як методологічної стратегії у розв'язанні проблеми розмежування компетенцій між наукою та метафізикою; як парадигмально багатовекторний методологічний підхід, що розглядає критицизм як свою основну світоглядну орієнтацію. Принципи та аргументації критичного раціоналізму (К. Поппер, І. Лакатош, Дж. Агассі та ін.). Конструктивізм як методологема тво-

рення необ'єктивного наукового знання. Теоретичний, соціальний, радикальний та особистісний конструктивізм як напрями розвитку некласичної наукової раціональності. Некласична епістемологія, її принципи, концепти та нормативи наукового пізнання. Знання як продукт соціального і культурного конструювання. Конструктивізм як метапарадигма соціогуманітарного пізнання і як оригінальна методологія дослідження культури і психокультури. Основні напрями розвитку сучасного конструктивізму: теоретичний, радикальний, соціальний, особистісний. Поняття про конструктивістську метапарадигмальну карту. Знання як мисленнєве (ідеальне) конструювання об'єкта і як інтерпретація світу. Концепція особистісних конструктів Дж. Келлі, конструкт як мисленнєва форма думання. Еволюція культурно-наукових традицій як історично змінних систем людського знання про природу сущого і способи поведження з ним: синкретична, геоцентрична, модерністська, постмодерністська і пост-постмодерністська. Методологізм як інтелектуальний продукт метатеоретизування у філософії науки і культури. Системомиследяльнісна методологія Г.П. Щедровицького та її еволюційне продовження в концепції професійного методологування і вітакультурній методології Анатолія В. Фурмана. Метапарадигмальна карта методологізму та її структура: організованості методологічного мислення, методологічної роботи, філософського та наукового методологування. Принцип учинково-канонічної кватерності як інструмент розведення змісту, обсягу і призначення синхронних гірлянд понять «теоретичне – практичне – методологічне», «теорія – практика – методологія», «теоретичність – практичність – методологічність», «теоретизація – практикація – методологізація», «теоретизування – практикування – методологування».

Ключові поняття: метафізичне настановлення, гносеологія, епістемологія, метапарадигма, позитивізм, об'єктивне наукове знання, критицизм, неточне наукове знання, соціальне упередження, неопозитивізм, постпозитивізм, категорія практики, теоретична свідомість, цілісна парадигмальна картина, критичність розуму, некласична епістемологія, конструктивізм, соціальне і культурне конструювання, епістемологічна позиція, типологія напрямків конструктивізму, принцип «чотирьох К» Анатолія В. Фурмана, теоретичний конструкт,

конструктивістська метапарадигмальна карта, необ'єктивне наукове знання, теоретичний, радикальний, соціальний та особистісний конструктивізм, знання як конструкти – теоретичний світ науки, культурно-наукова традиція, бінарна теорія, системомислєдїальнісна методологія, професійне методологування, вітакультурна методологія, методологічний підхід, комплексна проблемна ситуація, методологічний спосіб мислення, методологізм як спосіб творення знань про знання, методологічна робота, методологічне знання, загальна теорія діяльності, категорійна матриця, методологічна теорія.

[11; 13; 17; 32, с. 25-70, 236-308; 38; 41; 46; 51; 73, с. 170-181; 99, т. 2, с. 27-49; 121; 125; 128].

ТЕМА 12. Методологічні оптики класичного і посткласичного типів наукової раціональності, парадигмальні моделі, переваги й обмеження, системний (холістичний) підхід як вершина посткласичного розуму.

Мислєсхема сутнісного у змістовлення поняття «методологічна оптика». Головні спричинення методологічної оптики як окремої налаштованості дослідницької свідомості. Методологічна оптика як метафоричний конструкт і категорійне поняття. Інструментально-категорійні модулі методологічної оптики, що зорганізовані за принципами циклічно-вчинкового підходу в єдиному вчинку методологування. Поняття про методологічну і метаметодологічну оптику. Метаметодологічна оптика вивчення загальної теорії діяльності А.В. Фурмана як інтегральний механізм підбору та укомплектування лінз-модулів взаємозалежних розуміння, мислення, діяльності, рефлексії. Матриця метаметодологічного дослідження методологічних теорій і систем Анатолія В. Фурмана, що упрозорує в деталях їх онтологічні, категорійні, епістемологічні та засобово-інструментальні ресурси і є своєрідним путівником на багатопроblemних шляхах методологування. Критерійне розрізнення типів наукової раціональності та їх сутнісний змістовий аналіз. Мислєсхема головних критеріїв розмежування типів раціональності, що організовані за логічною структурою вчинку. Авторські моделі методологічної оптики класичного типу раціональності в наборі восьми параметрів (перша версія) і дванадцяти (друга): суб'єкт спостереження та пошуку, ізольований об'єкт як проста система, фокус рефлексії, простір і час як відсторонені ідеалізації, позаісторичний характер розуму, ідеалом є

об'єктивне знання, мета – застосування єдино правильного наукового методу, що дає змогу здобути об'єктивне знання, методологія позитивізму, теорія як моноорганізованість раціонального знання, механістична картина світу, світ становить дійсність природних явищ. Авторська модель методологічної оптики посткласичного типу раціональності у мереживі чотирнадцяти параметрів: дослідник як суб'єкт теоретизування та експериментування, складний об'єкт пізнання, розширений фокус рефлексії, простір і час як ізольовані абсолюту, тенденція до пізнання нових об'єктів та упредметнень, людський розум має дотичне історичне зорієнтування, ідеалом є отримання істинної наукової картини світу, мета – об'єктивне раціональне знання, рафіновано науковий метод пізнання, методологія типово усистемненого дослідження, теорія як базова системна форма різноякісного наукового знання, системний підхід як протометодологічна позиція, природничо-наукова картина світу, світ як надскладна система природних процесів і явищ. Переваги, обмеження та пошуково-пізнавальні ресурси зазначених типів раціональності.

Ключові поняття: методологічна оптика, метафоричний конструкт, категорійне поняття, циклічно-вчинковий підхід А.В. Фурмана, вчинок методологування, метаметодологічна оптика, теорія діяльності, матриця метаметодологічного дослідження, ідеали / типи наукової раціональності, класична і посткласична наука, мислєсхема, критерії розрізнення, структура вчинку, авторська модель, параметри раціональності, методологія позитивізму, механістична картина світу, фокус рефлексії, об'єктивне раціональне знання, теорія. системний підхід, природничо-наукова картина світу, пошуково-пізнавальні ресурси.

[6; 35; 39; 79; 90; 99, т. 1, с. 118-126, т. 2, с. 53-66, т. 3, с. 101-142; 110; 115; 116; 119; 120].

ТЕМА 13. Методологічна оптика некласичного типу наукової раціональності, його атрибутивні ознаки і загальна картина світу, діяльнісний і системодіяльнісний підходи як вершина некласичного розуму.

Схема некласичного ідеалу раціональності М.С. Гусельцевої. Авторські моделі методологічної оптики некласичного типу наукової раціональності: перша версія (2022 рік) охоплює сукупність десяти характеристик-параметрів, друга (2024) – шістнадцять атрибутивних ознак, а саме дослідника як суб'єкта раціо-

нального пізнання і конструювання, складний об'єкт як саморегульовану, поліпредметну і багатопараметричну систему; їх взаємодію у єдиному, інтелектуально сконструйованому, пізнавальному світі; простір і час як найфундаментальніші форми буття матерії, де відбуваються зовнішні та внутрішні події; людський розум у науковому світі, що має історичний характер, хоча й тяжіє до позитивізму; епістемологічний поворот в науці на рубежі XIX-XX століть; ідеали і норми, що врегульовують суб'єктно-об'єктну взаємодію, містять блок управління, низку зворотних зв'язків і структурно-функціональні організованості; визнання й утвердження діяльній природи пізнання; раціосистемне обґрунтування програми розиткового функціонування складного об'єкта вивчення у його цілісності та наступності саморегульованих команд як мета неklasичної науки; збалансовану сукупність методів і засобів дослідження; методологія діяльнійсного, системодіяльнійсного або системомиследіяльнійсного підходів; теорію як базову епістемологічну форму, що поєднує відносні раціональні знання, розумовий досвід, методи і засоби створення ідеальних моделей (предметних онтологій) та мов опису; системодіяльнійсний підхід як культурний еталон неklasичного наукового дискурсу; єдину – інтегральну, поліпредметну – наукову картину світу, гранично розширене і посилене поле рефлексії. Переваги та обмеження неklasичного розуму. Загальна нормативно-методологічна схема наукового дослідження на проектному етапі його здійснення, починаючи від актуальності теми, наукової проблеми, стану її розробки, мети і завдань, об'єкта і предмета до наукової новизни пошукування та практичного значення отриманих результатів.

Ключові поняття: неklasичний ідеал / тип раціональності, схема, модель, версія, атрибутивна ознака, раціональне пізнання, гносеологічне конструювання, епістемологічний поворот, діяльність, раціосистема, системодіяльнійсний і системомиследіяльнійсний підходи, неklasичний еталон пізнання, методологічна теорія діяльності, розширене поле рефлексії, нормативна методологічна схема, методологічні параметри дослідження, проектний етап дослідження.

[12; 17; 54; 65; 71; 80, с. 24-41; 92; 94; 100; 106; 110; 114; 116].

ТЕМА 14. Методологічна оптика постнеklasичної наукової раціональності, її перева-

ги і перспективи розвитку в контексті порівняльно-параметричного обґрунтування типів раціональності за віхами еволюційного ускладнення наукового знання.

Призначення, сутність та атрибутивні ознаки історичної, раціональної і методологічної реконструкції еволюційного шляху наукового знання. Авторська розробка уніфікованої версії метаметодологічної оптики постнеklasичного пізнання-конструювання нових дійсностей. Здобутки і переваги методологічної оптики постнеklasичного ідеалу раціональності. Передумови виникнення постнеklasичної епістемології у взаємодоповненні гносеологічних і суто знаннєвих (епістемологічних) аргументів. Авторські моделі методологічної оптики постнеklasичного типу раціональності: перша версія (2022 рік) містить дванадцять атрибутивних ознак, друга (2024) – вісімнадцять: особистість дослідника та його миследіяльність; надскладний (людиновимірний) об'єкт як саморозвиткова метасистема; її обмін як відкритої самокерованої із зовнішнім середовищем / світом, простір і час отримують нові раціозмістові аспекти категорійного осягнення і теоретичного обґрунтування (мовиться про «просторово-тимчасові вікна», «просвіти ось-буття», «багатовимірні брани», «турбулентний простір» і т. ін); імовірнійсний аспект можливих сценаріїв розвитку об'єктної багатопараметричної метасистеми у взаємодоповненні природного і штучного, матеріального та ідеального, практичного і теоретичного; трансформація ідеалів і норм наукового пізнання / конструювання і контекстний часопростір культури, переважання раціогуманістичних орієнтирів, світоглядних і ціннісно-сміслових пріоритетів; моральна відповідальність науковців і філософів за способи досягнення мети власної миследіяльності – відкриття багатоб'єктної людиновимірної картини світу; атрибутивні ознаки такого типу раціональності у канонічній версії синергетики (єдність хаосу і порядку, матеріального і духовного тощо); синтез закономірностей розвитку всеможливих об'єктів і навіть нових світів, які творяться раціомисленнєвими ресурсами, щонайперше методами, засобами, процедурами типологування, інтегрування, конфігурування та ін.; постає методологічна реконструкція розвитку науки як сфери духовного виробництва та окремого соціального інституту; все більшого розвою в дослідницькій справі отримують мультидисциплінарність, поліпарадигмальність, надрефлексивність, триангуляція, побу-

дова мислесхем; виникає й розвивається постнекласична епістемологія; оформляється у самостійний дисциплінарний напрям методологія постнекласичної науки; світ – це глобальний живий організм (біосфера, екосистема тощо); вітакультурний, мислевчинковий і синергетичний людиноцентричні підходи як канони постнекласичного розуму; всеможливі поля рефлексії в інтерпретації надскладних саморозвиткових об'єктів; оглядове (підсумкове) поле рефлексії як обов'язкова умова методологічної миследіяльності; постнекласична картина світу, що синтезує численні предметні онтології, інтегрує новітні природничі, технічні та соціогуманітарні знання і суттєво розширює горизонти наукового світогляду. Логіка культурно-історичного ускладнення еволюції наукового знання у багатопараметричному порівнянні чотирьох змодельованих типів раціональності – від класичного і посткласичного до некласичного і далі до постнекласичного. Епістемологічна зміна-ускладнення теми, мети, об'єкта і предмета дослідження за різних типів наукової раціональності.

Ключові поняття: філософія науки, постнекласична наукова раціональність, еволюція раціогуманітарного знання, види реконструкції, метаметодологічна оптика, постнекласична епістемологія, авторська модель, надскладний саморозвитковий об'єкт, особистість дослідника як творчий акт, метасистема, сценарій розвитку, атрибутивна ознака, методологія постнекласичної науки, надрефлексивність, поля рефлексії, багатопараметричність типів раціональності, примноження складності як еволюційний атрибут культури, мультидисциплінарне дослідження, постнекласична картина світу, предметна онтологія, науковий світогляд, еволюція раціонального / наукового знання, тема, мета, об'єкт і предмет дослідження.

[2; 9; 15; 18; 24; 46; 51; 66; 80, с. 42-79; 81-82; 85; 94].

Змістовий модуль 4

Школи в науці і в методології, умови їх виникнення та ефективного функціонування, типи і перспективи розвитку.

Наукова школа – обов'язковий, постійно діючий чинник прогресу науки у сфері суспільного виробництва і водночас усталена форма продуктивної організації групової дослідницької діяльності. Різні визначення наукової школи, унааявлені у філософії науки. Основні онтологічні виміри її повсякденного існування

і найтипівіші феноменологічні прояви, а також засадничі умови виникнення (неформальний лідер-фундатор, колектив дослідників-однодумців, благодатний для творчості психосоціальний клімат, самобутня оригінальна дослідницька програма). Методологічні школи Георгія Щедровицького та Анатолія В. Фурмана як дослідницькі колективи найпродуктивнішої (передусім філософсько і науково зорієнтованої) миследіяльності та канонічно вивіреного методологування культуротворчого спрямування. Психологічні школи Григорія Костюка і Володимира Роменця другої половини ХХ століття в Україні та їх евристичний потенціал в еволюції людинознавства. Сучасні Київські, Харківські, Львівські та інших регіонів України елітні інтелектуальні школи / клуби у царинах природничих, формальних, суспільних і гуманітарних наук. Логічні структури дослідницьких програм, запропоновані в методологічних концепціях Імре Лакатоша, Михайла Ярошевського та Анатолія В. Фурмана, їх відмінності та особливості. Нове категорійне ядро наукової школи як засаднича умова її успіху в єдності з фундаментальними теоретизуванням і метатеоретизуванням та у виході на самобутню поняттєво-категорійну модель світу в еволюції науки та методології. Виняткова значущість у постанові наукової школи опонентського кола у взаємодоповненні двох сегментів – професійного і соціокультурного. Типологія наукових шкіл: науково-освітня, дослідницький колектив, новий напрям, парадигмально-дослідницького статусу, їх пріоритетні цілі, сутнісні ознаки та особливості функціонування у проєкції на еволюцію типів наукової раціональності. Примітна особливість зрілої наукової школи – наявність її категорійного профілю як центральної ланки оригінальної дослідницької програми. Методологічні контури школи четвертого – вітакультурного, поліпарадигмального – покоління. Цілі і завдання, структурно-рольова організація і перспективи культурного утвердження різних типів шкіл. Теоретичний світ і категорійний лад сучасної науки, передусім соціально-гуманістичних наук. Поняттєво-категорійні засоби як головний мовно-мовленнєвий ресурс українськості. Методологічна школа як організованість модульно-розвивального простору колективних миследіяльності і мислевчинення. Теорія і практика професійного методологування, та циклічно-вчинковий підхід і методологічні семінари А.В. Фурмана.

Мислевчинкові ресурси професійного методологування як практики світу методології. Сучасні наукові школи Західноукраїнського національного університету, їх програмно-проектні, змістово-предметні, методологічні і видавничі здобутки.

ТЕМА 15. Засадничі умови виникнення наукових шкіл у природничій, формальній, суспільній і гуманітарній галузях добування раціонального знання, вимоги до повноцінної дослідницької програми і до її категорійного ядра.

Наукова школа та умови її виникнення за конкретних соціокультурних умов. Школи філософування в добу античності (Сократ, Платон, Аристотель). Лабораторія як центр дослідницької роботи та осередок наукової школи. Науково-дослідні центри та інститути, а також кафедри як перспектива розвитку наукових шкіл третього (дослідницький колектив) і четвертого (колектив мислителів і науковців вітакультурного спрямування і поліпарадигмального змісту) покоління. Онтологічні виміри наукової школи: неформальна творча група науковців, вища форма об'єднання (товариство інтелектуалів), структурний (мікросоціальна структура) осередок сучасної науки, неформальний науковий колектив. Нова науково-дослідницька програма та вимоги до її структури, предметного змісту і категорійного ладу. Основні феноменологічні прояви (феноменали) наукової школи та їх характеристика. Вимоги до особистості лідера чи керівника наукової школи. Принципи та канони міжособистісного поля безпосереднього спілкування в колективі односторонців (лідера, колег, учнів, наступників). Умови та особливості створення благодатного для колективної творчості соціально-психологічного клімату наукової школи. Порівняльний аналіз логічних структур науково-дослідницьких програм Імре Лакатоша, Михайла Ярошевського, Анатолія В. Фурмана. Категорійне ядро дослідницької програми. Авторська формула категорії, теоретичне уявлення про її понятійно-термінологічне поле і системне узмістовлення, а також про можливість її розумінневого осягнення як локалізованого світогляду і як світоглядної універсалії. Системодіяльнісний підхід і категорійний профіль конкретної наукової школи. Методологічні школи Г.П. Щедровицького та А.В. Фурмана, їх минуле, сучасне, майбутнє, найпродуктивніші форми, методи, засоби та

інструменти миследіяльності, мислевчинення і професійного методологування. Психологічні школи Григорія Костюка і Володимира Роменця та їх епістемологічний і націєтворчий потенціал, значущість їхніх здобутків для людинознавства та української культури. Сучасні інтелектуальні школи / клуби України у раціопізнавальних царинах природничих, формальних, суспільних і гуманітарних наук. Примітні тенденції розвитку шкіл: від авторських ідей і понять-абстракцій до оригінальних принципів, підходів і самобутнього категорійного ядра й далі до нової науково-дослідницької програми, що охоплює сегменти теоретизування і метатеоретизування, методологування і метаметодологування, мислекомунікування та експериментування, програмування і проектування.

Ключові поняття: наукова школа, науково-дослідницька програма, школа філософування або школа спільного думання, науково-дослідна лабораторія, науково-дослідний інститут, кафедра, неформальна творча група, товариство інтелектуалів, лідер, фундатор чи керівник наукової школи, благодатний соціально-психологічний клімат, категорійне ядро наукової програми, категорійний профіль конкретної наукової школи, його новизна як базовий показник її культурної вагомості, формула категорії, світогляд, категорії культури / світоглядні універсалії, методологічна школа, її атрибутивні ознаки та особливості, досвід методологічних семінарів, людинознавство, українотворчий потенціал науки.

[5; 27-28; 32; 36; 42; 47; 72; 73; 75-76; 88; 90].

ТЕМА 16. Типи наукових шкіл та умови їх ефективного функціонування в рефлексивній проекції на еволюцію типів наукової раціональності і на складність методологічної оптики дослідження.

Достатні умови ефективного функціонування наукової школи, а саме ефективна діяльність науково-дослідного інституту (центру, відділу, лабораторії), наявність освітнього чи навчально-виховного закладу (факультету, випускової кафедри тощо), систематичне проведення методологічних семінарів і сесій, і головне – підготовка і вихід у світ періодичного видання (наукового журналу чи вісника) як своєрідної візитівки життєдіяльності наукової школи. Принципи, постулати та нормативи системомиследіяльнісного підходу у філософській школі Г.П. Щедровицького. Організа-

ційно-діяльнісні ігри як інтегральна умова і метод розвитку колективної мислєдїяльності та форма методологічного практикування. Організаційно-діяльнісна гра як уреальнення методологічного способу мислення, комунікації, рефлексії, методологування. Структурно-рольова організація наукової школи: лїдер, перше коло – наступники, друге коло – учні, третє коло – прибічники, опонентське коло, у тому числі й усе суспїльство. Головні завдання наукової школи: розробка власної дослідницької програми, низки теорій і концепцій; навчання молодих науковцїв творчості, нормам і канонам науково-дослідної діяльності; створення благодатного інноваційного психологічного клімату для творчої самореалізації кожного науковця в команді; вписання новоздобутих знань в освіту і культуру нації, людства. Причини їх розквіту і, навпаки, занепаду. Основні типи наукових шкіл (протошкола, науково-освітня, школа як дослідницький колектив, як новий напрям у розвитку певної галузі знань, школа вітакультурного, поліпарадигмального типу) та їх характеристика за цілями, методами, результатами. Методологічні контури наукової школи новітнього, постнекласичного і пост-постнекласичного, покоління. Цїлі і завдання, принципи і методи, засоби та інструменти, структурно-рольова організація і перспективи культурного утвердження різних типів шкіл в окремій галузі чи дисциплїнарній впорядкованості системного раціонального знання, зважаючи як на наявність типологічних параметрів класичної, посткласичної, некласичної або постнекласичної раціональності, так і на складність методологічної оптики так чи інакше воб'єктненого пошукування. Наука як сфера культуротворення.

Ключові поняття: методологічні семінари і сесії, періодичне наукове видання, імітаційно-ігрові форми мислекомунікації, організаційно-діяльнісна гра, лїдер наукової школи, наступники, учні, прибічники школи, глобальне опонентське коло, норми і канони науково-дослідної діяльності, занепад наукової школи, типи наукових шкіл, протошкола, школа як дослідницький колектив, наукове співтовариство, категорійний зсув у розвитку науки, норми і канони дослідницької діяльності, інноваційно-психологічний клімат, творча

самореалізація особистості, психокультура нації, культуротворення.

[31; 32; 39; 50; 55; 79-80; 98; 99, т. 2, с. 72-106; 100; 104; 106; 114].

ТЕМА 17. Теоретичний світ і категорійний лад сучасної науки, методологічна школа як організованість модульно-розвивального простору колективних мислєдїяльності та мислєвчинення.

Взаємозалежність категорійного ладу науки і категорійного профілю конкретної наукової школи. Теоретичний світ науки і категорійна форма організації наукового знання. Методологічна школа та її відмінності від наукової школи. Постання категорійного рівня розвитку дослідницької думки у логіко-змістовому форматі наукової діяльності. Логіко-параметрична структура поняття як форми мислення та знанневої одиниці: обсяг, зміст, значення і смисл поняття. Слово, ім'я, термін, поняття як основні етапи мікрокатегорійної генези. Формула категорії, за Анатолієм В. Фурманом, та її розшифрування. Мікрокатегоріогенез і макрокатегоріогенез в сучасній категорійній моделі світу. Чотири фокуси категорії (знання, об'єкт пізнання і рефлексії, операції-дії з об'єктом, поняття як ідеальні організованості). Чотири ступені категорійної генези і функціональної буттєвості категорій як основоположень теоретичного світу науки і як локалізованого світогляду: категорії окремої науки, загальнонаукові категорії, філософські категорії, категорії культури (світоглядні універсалії). Взаємозалежність основних складових категорійного ладу і глобально категорійної матриці сучасної науки. Категоріогенез як рух-поступ від розвитку понять до категорійної моделі світу. Ступені розвитку понять в онтогенезі та закон еквівалентності понять. Категоризація як логіко-методологічна процедура та її детальна характеристика. Методологічна рефлексія категорії як локалізованого світогляду. Поняттєво-категорійні засоби як головний мовно-мовленнєвий ресурс розширення і збагачення етноментального світу українськості й, щонайперше, досягненнями національної науки. Методологічна школа як штучна організованість умов та обставин цілеспрямованого розвитку мислєдїяльності і мислє-

вчинення. Друга версія (2016 рік) авторської схеми-матриці конструювання модульно-розвивального оргпростору професійного методологування, її евристичний пояснювальний потенціал і прикладні можливості. Типи методологічних модулів і пояси мислевчинення, їх теоретичне обґрунтування і креативна рефлексія. Авторська конструкція методологічної оптики творення категорійних матриць. Перша версія категорійної матриці світу методології і сфери методологування (2012 рік). Друга версія категорійної матриці вітакультурної методології А.В. Фурмана (2023) як канону філософського мислевчинення, професійного методологування і методології майбутнього загалом, її аргументовані переваги та евристичні можливості. Поняття про методологічний канон і про вчинок-подію методологування. Майбутнє методології.

Ключові поняття: категорійне поняття, світоглядна універсалія, категоріогенез, категорійна модель світу, категорійний лад науки, теоретичний світ науки, категорійний профіль наукової школи, категорія як найзагальніше поняття, мікрокатегоріогенез, макрокатегоріогенез, структура поняття, формула категорії, фокуси категорії, онтогенез, внутрішнє мовлення, псевдопоняття, потенційне поняття, поняттева еквівалентність, словесне значення, осмислене слово, категоризація, мовно-мовленнєві ресурси, українськість, метатеорія свідомості, методологічна школа, миследіяльність, мислевчинення, схема-матриця, модульно-розвивальний оргпростір, професійне методологування, методологічний модуль, учинок методологування, пояси мислевчинення, категорійна матриця, методологічний канон, вітакультурна методологія.

[1; 6; 16; 22; 47; 55; 62; 74; 85а; 92; 99, т. 4, с. 123-373; 102; 103].

ТЕМА 18. Наукові школи Західноукраїнського національного університету за галузями розвитку і збагачення раціонального знання, конструктивний аналіз програмно-проектних, предметно-змістових, методологічних і видавничих здобутках (за інваріантами спеціалізації).

Історія становлення, розвиткове функціонування і творча життєдіяльність у раціональному сьогоденні найбільш впливових наукових шкіл ЗУНУ за головними напрямками здійс-

нення наукових досліджень і підготовки науково-педагогічних працівників вищої кваліфікації: 1) фінанси, грошовий обіг і кредит (керівник – проф. Крисоватий А.І.), 2) облік, аналіз та аудит (керівник – проф. З.-М.В. Задорожний), 3) світове господарство і міжнародні економічні відносини (керівник – проф. Савельєв Є.В.), 4) інституційне забезпечення управління економічним і соціальним розвитком на макро- і мезорівнях (керівник – проф. Мельник А.Ф.), 5) економіка та управління підприємством (керівник – проф. Брич В.Я.), 6) психології, педагогіки, методології (керівник – проф. Фурман А.В.), 7) інформаційні та комп'ютерні технології (керівник – проф. Дивак М.П.), 8) юриспруденції (керівник – проф. Банах С.В.) та ін. Сприятливі чинники та умови постання наукових шкіл із політології, історії України, гуманітаристики, аграрного бізнесу та ін. Переформатування установлених наукових шкіл в новітні дослідницькі колективи за шістьма пріоритетними напрямками наукової діяльності, за якими у 2025 році ЗУНУ проходив державну атестацію: 1) інженерно-технічним; 2) суспільним; 3) аграрно-ветеринарним; 4) природничо-математичним; 5) гуманітарно-мистецьким; 6) безпековим (станом на 01.12.2025 р. успішно пройдено державну атестацію за чотирма напрямками, за двома результат ще не був оприлюднений), що є важливим процесом для наукової діяльності вчених, відкриття нових програм національних та міжнародних докторських студій, збільшення обсягів науково-дослідних робіт на основі диверсифікації джерел фінансування наукових досліджень, передусім за рахунок вітчизняних і міжнародних наукових проєктів та грантів.

Ключові поняття: Західноукраїнський національний університет, наукова школа, дослідницький колектив, міждисциплінарне дослідження, науково-дослідна програма, керівник наукової школи / колективу, організаційний клімат університету, інноваційно-психологічний клімат, пріоритетні напрями наукової діяльності, державна атестація, міжнародні докторські студії, науково-дослідна робота, джерела фінансування досліджень, міжнародний науковий проєкт / грант.

[9; 32; 54; 58; 64; 67-68; 71; 85; 85а; 94; 99, т. 5, с. 167-253, 371-590; 101].

**4. Структура залікового кредиту з дисципліни
«Система методологій наукового пошуку» (денна / заочна форма навчання)**

Змістові модулі і теми	Кількість годин		
	Аудиторні години		Самостійна робота
	Лекції	Методологічні семінари	
Змістовий модуль 1			
Еволюція науки як глобальної дослідницької програми і наукова картина світу: основи філософської методології			
ТЕМА 1. Наука як складна саморозвиткова система, глобальна дослідницька програма і як сфера суспільного виробництва	2/1	-	3/5
ТЕМА 2. Нормативи наукового мислення, логіка та еволюція раціонального знання в теорії критичного реалізму Карла Поппера і методологія наукових дослідницьких програм Імре Лакатоша	2/0	2/1	3/5
ТЕМА 3. Закономірності функціонування і розвитку науки в методологічній концепції еволюції парадигм Томаса Куна і філософська концепція епістемі Мішеля Фуко	2/1	-	4/5
ТЕМА 4. Філософська концепція особистісного (неявного) знання Майкла Полані та модель циклічної вчинкової динаміки розвитку процесу пізнання А.В. Фурмана	2/1	2/1	4/6
ТЕМА 5. Філософсько-методологічні оптики екзистенціалістського дискурсу у творчості Ж.-П. Сартра, М. Гайдеггера, М.О. Бердяєва, Є.Л. Гливи	2/1		4/6
Змістовий модуль 2			
Світ методології як система раціогуманітарних знань і сфера методологування як практика миследіяльності та мислевчинення			
ТЕМА 6. Світ методології як система раціогуманітарних знань про мислення, діяльність, миследіяльність і професійне методологування	2/1	-	3/5
ТЕМА 7. Методологування як сфера професійної миследіяльності в науковій школі А.В. Фурмана, його форми, складники, засоби, принципи, підходи, поняттєво-категорійні ресурси і правила ефективного здійснення	2/1	2/1	4/5

ТЕМА 8. Постановня парадигмальних досліджень у сфері сучасної науки, їх сутнісні ознаки, принципи і закономірності у циклічно-вчинковій перспективі постнекласично зорієнтованого пошуку	2/1	2/1	4/5
ТЕМА 9. Типи наукового мислення, напрями і типи парадигмально-дослідницьких методологій у сучасній соціогуманітаристиці, природничих і технічних науках	2/1	-	4/5
ТЕМА 10. Системомиследіяльнісна методологія (Г.П. Щедровицький і філософська школа), її принципи, підходи, базові схеми і моделі, миследіяльнісні ресурси і поняттєво-категорійні засоби	2/1	-	4/6
Змістовий модуль 3 Методологічні оптики типів наукової раціональності, цілі, зміст та особливості науково-дослідної діяльності у рамках кожного з них			
ТЕМА 11. Позитивізм, критицизм, конструктивізм, методологізм як епістемологічні стратегії пізнання / творення дійсності науково-інтелектуальними ресурсами теоретизування, практикування і методологування	2/0	-	3/5
ТЕМА 12. Методологічні оптики класичного і посткласичного типів наукової раціональності, критерії їх розрізнення, параметричні моделі, переваги й обмеження, системний (холістичний) підхід як вершина посткласичного розуму	2/1	2/1	3/5
ТЕМА 13. Методологічна оптика некласичного типу наукової раціональності, його атрибутивні ознаки і загальна картина світу, діяльнісний і системодіяльнісний підходи як вершина некласичного розуму	2/1	2/0	4/5
ТЕМА 14. Методологічна оптика постнекласичної наукової раціональності, її переваги і перспективи розвитку в контексті порівняльно-параметричного обґрунтування типів раціональності за віхами еволюційного ускладнення наукового знання	2/1	2/1	4/6

Змістовий модуль 4 Школи в науці і в методології, умови їх виникнення та ефективного функціонування, типи і перспективи розвитку			
ТЕМА 15. Засадничі умови виникнення наукових шкіл у природничій, формальній, суспільній і гуманітарній галузях добування раціонального знання, вимоги до повноцінної дослідницької програми і до її категорійного ядра	2/1	2/1	4/6
ТЕМА 16. Типи наукових шкіл та умови їх ефективного функціонування в рефлексивній проєкції на еволюцію типів наукової раціональності і на складність методологічної оптики дослідження	2/1	1/0	4/5
ТЕМА 17. Теоретичний світ і категорійний лад сучасної науки, методологічна школа як організованість модульно-розвивального простору колективних мислєдїяльностї та мислєвчинення	2/1	1/1	4/6
ТЕМА 18. Наукові школи Західноукраїнського національного університету за галузями розвитку і збагачення раціонального знання, конструктивний аналіз їх програмно-проєктних, предметно-змістових, методологічних і видавничих здобутків (за інваріантами спеціалізації)	2/1	-	3/5
Разом	36/18	16/8	66/96

5. Тематика методологічних семінарів-практикумів

Методологічний семінар № 1

Тема. Поняття про науку та атрибутивні ознаки наукового підходу й у їх контексті про метод, методологію та нормативи наукового мислення.

Самостійна робота здобувача на етапі підготовки до методологічного семінару:

критично і водночас конструктивно опрацювати логіку та зміст таких наукових творів:

1. *Стьопін В.С.* Наука [61; 99, т. 1, с. 95-97].

2. *Кримський С.Б.* Пізнання як трансценденція софії і спокуса практикою [24; 99, т. 1, с. 228-232].

3. *Бичко І.В.* Філософія як світоглядне знання, наука – як раціональне, «софійний» та «епістемний» способи філософування [99, т. 1, с. 223-227].

4. *Фурман А.В.* Генеза науки як глобальна дослідницька програма [70; 99, т. 1, с. 102-117].

5. *Лапонов М., Комісаров В.* Філософія як наука. Основи філософської методології [99, т. 1, с. 200-222].

6. *Мамардашвілі М.* Проблеми свідомості і філософське покликання [30; 99, т. 1, с. 184-191].

7. *Лакатош І.* Методологія наукових дослідницьких програм: сутність і структура [28; 99, т. 2, с. 209-229].

8. *Стьюрін В.С.* Наукова раціональність у техногенній культурі [99, т. 2, с. 5-10].

Питання для обговорення:

1. Мета і завдання науки як історично змінної форми організації знань, мислення, діяльності.

2. Об'єктивний і предметний способи розгляду наукою світу, принципи, умови та особливості наукового пізнання.

3. Обов'язкові складові та сутнісні ознаки наукового підходу.

4. Поняття про наукове (раціональне) знання і про стадії його історичного розвитку.

5. Засадничі методологічні форми або організованості раціонального знання.

6. Форми внутрішньої організації науково-дослідної діяльності і методологія як система знань про методи.

7. Чотири наукових революції в еволюції раціонального знання.

8. Причини виникнення, норми і правила наукового експерименту.

9. Сутність концепції особистісного (не-явного) знання Майкла Полані.

10. Методологічні засади теорії критичного реалізму Карла Поппера.

11. Теоретичні концепції К. Поппера про три світи і про злиденність історизму.

12. Логіка та еволюція наукового знання за методологією К. Поппера.

13. Методологічні концепції наукових революцій і парадигми Томаса Куна, їх пояснювальні можливості та обмеження.

14. Методологія наукових дослідницьких програм Імре Лакатоша як рушій пізнавальної творчості та можливість раціональної реконструкції історії науки.

15. Філософська концепція епістеми Мішеля Фуко, її евристичний потенціал та інтерпретаційні обмеження.

[6; 17; 19; 34; 38; 43; 63; 77; 85; 87].

Методологічний семінар № 2

Тема. Методологія як учення про науковий метод пізнання і засоби перетворення дійсності, як система раціогуманітарного знання, як ресурс парадигмальних досліджень і наукових програмних розробок.

Самостійна робота здобувача на етапі підготовки до методологічного семінару:

критично і водночас конструктивно опрацювати логіку та зміст таких наукових творів:

1. *Декарт Р.* Міркування про метод [99, т. 1, с. 86-94].

2. *Кант І.* Трансцендентальна методологія [99, т. 5, с. 29-66].

3. *Бичко І.В.* «Софійний» та «епістемний» способи філософування [99, т.1, с. 223-224].

4. *Фурман А.В.* Світ методології [96; 99, т. 1, с. 5-15].

5. *Гроф С.* Структура наукових революцій за Томасом Куном [10; 99, т. 2, с. 107-114].

6. *Лакатош І.* Історія науки та її раціональні реконструкції [27; 99, т. 5, с. 157-166].

7. *Щедровицький Г.П.* Методологічна організація системно-структурних досліджень і розробок [110; 99, т. 4, с. 5-19].

8. *Ярошовець В.І.* Гуманістичний зміст методології пізнання [99, т. 2, с. 11-26].

Питання для обговорення:

1. Методологія як учення про принципи, способи і засоби конструювання, організації, узмістовлення та здійснення теоретичної і практичної діяльності.

2. Рівні організації методологічного знання і світу методології в цілому.

3. Завдання та упредметнення філософської, загальнонаукової, спеціальних і спеціалізованих методологій.

4. Головні правила методу у філософуванні Рене Декарта (Картезія): канонічна четвірність як підґрунтя нормативної методології.

5. Чотири максими моралі дослідника, що впливають із роздумів про методу Рене Декарта.

6. Розведення обсягу, змісту і значення категорійних понять «методологія», «методологія», «методологія», «методологія», «методологія», «методологія», «методологія».

7. Багатоваріантність визначення методу, мислесема його циклічно-вчинкового узмістовлення.

8. Сегменти-складники раціоналізованих і формоорганізованих узмістовлень «методології» як категорійного поняття і як світоглядної універсалії.

9. Світ методології як унікальна складова культури у чотирьох категорійних координатах: «життя – культура», «філософія – соціальний досвід», «наука – мистецтво», «теорія – практика».

10. Функції методології, визначені за принципом кватерності.

11. Атрибутивні ознаки світу методології: субстанційність, штучність, критичність, реф-

лексивність, практичність, ситуаційність, ко-
вітальність, культуроємність.

12. Методологія як окреме вчення про мисле-
діяльність, специфічна система раціональних
знань, сфера мислевчинення і як персоніфіко-
ваний спосіб життя.

13. Мислення і світ, заданий через це мис-
лення, як головне упредметнення методології.

14. Порівняльний аналіз науково-предмет-
них інваріантів мислення і методологічного
мислення.

15. Методологія як світ організованих форм
мислення, діяльності та професійного методо-
логування у глобальній системі вітакультури.
[2; 6; 11; 29; 32; 35; 51; 60; 71; 86].

Методологічний семінар № 3

Тема. Орієнтація, організація, соціалізація
і професіоналізація як базові умови взаємо-
залежного розвитку методології-як-учення і
методологування-як-практики.

*Самостійна робота здобувача на етапі
підготовки до методологічного семінару:*

критично і водночас конструктивно опрацю-
вати логіку та зміст таких наукових творів:

1. *Фурман А.В.* Методолог – професія
майбутнього [77].

2. *Фурман А.В.* Ідея і зміст професійного
методологування [73].

3. *Фурман А.В.* Модульно-розвивальна
організація миследіяльності – схема про-
фесійного методологування [91].

4. *Фурман А.В.* Рівні та критерії методо-
логування у професійному здійсненні науково-
дослідної діяльності [5, с. 7-15].

5. *Фурман А.В.* Принцип чотирьох «К» в
контексті професійного методологування [73,
с. 170-181].

6. *Фурман А.В.* Типологічний підхід у
системі професійного методологування [73, с.
182-209].

7. Вітакультурна методологія [5].

8. Методологія і психологія гуманітарного
пізнання [32]

Питання для обговорення:

1. Методологія як цілісний живий організм
миследіяльності, або як сфера компетентного
мислевчинення.

2. Здобутки і проблемні зони системомисле-
діяльнісного підходу Г.П. Щедровицького у
форматі сучасної філософської методології.

3. Методологічне мислення як універсальна
форма думання, його сутність, ознаки та особ-
ливості.

4. Зовнішня і внутрішня структури дослід-
ницької діяльності; метод діяння як важливий
складник професійності науковця.

5. Принцип, підхід, метод і спосіб як базові
форми професійного методологування.

6. Принципи кватерності і квінтентності як
інструмент типологізації, методологічної
рефлексії, професійного методологування.

7. Методологування як спосіб удіяльнення
методологічного мислення.

8. Ідея методологічних революцій та її
орглядяльнісне наповнення.

9. Постанова циклічно-вчинкового підходу
А.В. Фурмана як важливого інструменту
методологування.

10. Правила колективного думання, про-
фесійні ролі і принципи миследіяльності ме-
тодолога.

11. Базові принципи компетентного ме-
тодологування як рефлексивної практики
миследіяльності: заглиблення, публічності,
близької дії, професійності.

12. Орієнтація на трансляцію методоло-
гічного способу мислення як на мегатенденцію
розвитку сучасної культури.

13. Організація нарощування конструктив-
ного впливу методологічної роботи і мислення
на інтелектуальне та суспільне життя з орієн-
тацією на канони методологічного способу
миследіяльності.

14. Перспектива соціалізації методології /
методологування у психокультурно прийня-
тих формах суспільного повсякдення (мережа
методологічних лабораторій, теорія і практика
оргучинкових ігор, створення методологічного
клубу чи інституту та ін.).

15. Професіоналізація як визначальна тен-
денція взаємопрониклого розвитку-прогресу
світу методології і сфери методологування.
[15; 26; 30; 33; 39; 60; 94; 103; 106; 129].

Методологічний семінар № 4

Тема. Методологія парадигмальних дос-
ліджень у науці, філософії, соціогуманіта-
ристиці та епістемологічні стратегії пізнання.

*Самостійна робота здобувача на етапі
підготовки до методологічного семінару:*

критично і водночас конструктивно опрацю-
вати логіку та зміст таких наукових творів:

1. *Фурман А.В.* Методологічна концепція
парадигми Томаса Куна як рамкова умова
колективної пізнавальної творчості [99, т. 2,
с. 115-120].

2. *Фурман А.В.* Парадигма як предмет

критичної методологічної рефлексії [99, т. 2, с. 121-132].

3. *Копилов Г.* Про природу методологічних революцій [23; 99, т. 4, с. 20-30].

4. Методологія парадигмальних наукових досліджень [99, т. 2, с. 107-208].

5. *Фурман А.В.* Методологічне обґрунтування багаторівневості парадигмальних досліджень у соціальній психології [89].

6. *Фурман А.В.* Методологія парадигмальних досліджень у соціальній психології [86].

7. *Мединська Ю.Я.* Вітакультурна парадигма і постмодернізм [31; 99, т. 4, с. 132-137].

8. *Самойлов О.Є.* Парадоксальне мислення як спосіб розв'язання теоретичних проблем [58].

Питання для обговорення:

1. Методологічна концепція парадигми Томаса Куна – це тільки рамкова умова колективної пізнавальної творчості, критика її базових тематизмів і пояснювальних можливостей.

2. Поняття про парадигмально-дослідницьку карту, її структуру, призначення та сутнісні ознаки.

3. Тенденція поліпарадигмальності і повний парадигмальний цикл колективної наукової творчості.

4. Теоретичні, онтологічні, епістемологічні та метатеоретичні засновки-підстави парадигмальних досліджень у сфері науки.

5. Позитивізм як традиційно наукова, епістемологічно опрацьована парадигма раціонального знання.

6. Критицизм як посткласично зорієнтована епістемологічна метапарадигма раціонального знання.

7. Конструктивізм як некласична епістемологічна метапарадигма раціонального знання.

8. Мислесхема та її ускладнені інваріантні конструкції як канонічний інструмент результативного оприявлення методологічного мислення.

9. Методологічні важелі та критерії розмежування парадигм і псевдопарадигм, принципи, умови та можливості створення метапарадигм у перспективі розвитку сфери науки загалом і філософії науки зокрема.

10. Типи наукового мислення і метод діалектичного вчинкового мислення Володимира Роменця.

11. Загальна класифікація методів наукового дослідження та формат коректного застосування кожного з них у процесах пізнання, конструювання, практикування.

12. Четвірна типологія науково-дослідницьких методологій і тенденція до створення метаметодологічних стратегій пізнання.

13. Рівні епістемологічного розвиткового функціонування методології: від філософської і до ситуаційної й у зворотному напрямку.

14. Концепт чистого мислення як осереддя дослідницької свідомості та єдиний спосіб його опосередкованого воб'єктування.

15. Типи парадигмально-дослідницьких методологій у сучасній гуманітаристиці, їх можливості, обмеження та умови ефективного застосування.

[4; 10; 15; 17; 25; 32; 53; 55; 65; 120].

Методологічний семінар № 5

Тема. Методологічна теорія діяльності та її засоби як ресурс рефлексивно-вчинкового метаметодологування.

Самостійна робота здобувача на етапі підготовки до методологічного семінару:

критично і водночас конструктивно опрацювати логіку та зміст таких наукових творів:

1. *Щедровицький Г.П.* Засадничі уявлення та категорійні засоби теорії діяльності [99, т. 5, с. 349-370; 109].

2. *Фурман А.В.* Архітектоніка теорії діяльності: рефлексивно-вчинковий сценарій метаметодологування [69; 99, т. 5, с. 371-444].

3. *Фурман А.В.* Свідомість як рамкова умова пізнання і методологування [95; 99, т. 4, с. 307-343].

4. *Фурман А.В.* Два полюси буттєвості: світ методології як можливість розширеної свідомості і сфера методологування як дійсність її живого екзистенціювання [99, т. 5, с.5-28, а також 85а].

5. *Бахтін М.М.* До філософії вчинку [3; 99, т. 5, с. 110-135].

6. *Щедровицький Г.П.* Психологія і методологія: перспективи співорганізації [114; 99, т. 5, с. 543-559].

7. *Фурман А.В., Фурман О.Є.* Методологічна організація психології як сфери мислєдіяльності [99, т. 5, с. 560-571; 101].

8. *Фурман А.В.* Педагогіка як сфера мислєдіяльності: основи наукової програми [99, т. 2, с. 297-307].

Питання для обговорення:

1. Засадничі теоретичні уявлення про діяльність у філософсько-методологічному осмисленні системодіяльнісного дискурсу.

2. Сім основних категорій методології системного підходу – організованість, структура,

процес, форма, матеріал, конструкція, механізм – та обґрунтування їх поняттєво-термінологічних полів.

3. Поняття про внутрішній і зовнішній контури діяльності за А.В. Фурманом та висвітлення феномену відтворення як визначального процесу-дійства для будь-якої діяльності.

4. Схема повноцінного акту діяльності у взаємодоповненні її об'єктивної і суб'єктивної частин / сторін за Г.П. Щедровицьким.

5. Рефлексія як найважливіший процес в організації діяльності і як вирішальний чинник у перебігу механізмів її розвитку.

6. Сучасний стан методологічного обґрунтування теорії діяльності та дванадцять принципів системодіяльнісного підходу.

7. Авторська конструкція метаметодологічної оптики вивчення теорії діяльності в діалектичному взаємодоповненні п'ятирівневої розв'язкової мегаструктури – універсального, загального, особливого, одиничного, конкретного.

8. Поняття про рефлексивно-вчинкове сценарування творчого шляху особистості мислителя або вченого і матриця генези методологічної рефлексії як учинку творення методології за А.В. Фурманом.

9. Стадії розвитку методологічної рефлексії як компоненти вчинення – передситуація, ситуація, мотивація, вчинкова дія, післядія – та їх сутнісне узмістовлення.

10. Перше та друге поняття системи за Г.П. Щедровицьким і циклічно-вчинкова реконструкція методу системного аналізу в єдності різнонагомих процедур і стадій проведення за А.В. Фурманом.

11. Абстрактна і конкретна онтологічні схеми діяльності як учинку її відтворення в контексті вітакультури у циклічній єдності актів ситуювання, актуалізації, трансляції і рефлексивного практикування та каналів здійснення – через свободу-практику, навчання, нормування і поширення.

12. Поняття про миследіяльність, бікватерна організованість корпусу епістемологічних одиниць у полісистемному обґрунтуванні миследіяльнісних уявлень.

13. Цілісний організм методології як самобутньої сфери діяльності та схема складових-сторін мислення у його логічному об'єктивному аргументуванні за Г.П. Щедровицьким.

14. Мислесхема зв'язку онтогенетичних стадій рефлексивно-вчинкового замикання методологічного мислення із різними рефлексив-

ними ототожненнями та її логіко-змістовий аналіз за канонами мислевчинення.

15. Матриця метаметодологічного дослідження методологічних теорій і систем А.В. Фурмана як інтегральний ресурс і путівник на багатопроблемних шляхах професійного методологування.

[5; 33; 36; 47; 52; 54; 84; 91; 116-128].

Методологічний семінар № 6

Тема. Поняття про методологічну і метаметодологічну оптику як про важливі інструменти мислевчинення; методологічні оптики класичного і посткласичного типів наукової раціональності, їх параметричні моделі, можливості та обмеження.

Самостійна робота здобувача на етапі підготовки до методологічного семінару:

критично і водночас конструктивно опрацювати логіку та зміст таких наукових творів:

1. *Лакатош І.* Історія науки та її раціональні реконструкції [27; 99, т. 5, с. 157-166].

2. *Стьопін В.* Наукова раціональність у техногенній культурі: типи та історична еволюція [99, т. 2, с. 5-10].

3. *Гусельцева М.С.* Методологічна оптика як інструмент пізнання [14].

4. *Балл Г.О.* Раціогуманістична орієнтація в методології людинознавства [2].

5. *Балл Г.О.* Засади раціогуманістичного підходу в методології психологічної науки [99, т. 3, с. 224-243].

6. *Фурман А.В.* Методологічна оптика циклічно-вчинкової організації теорії як системи раціонального знання [5, с. 827-838; 78].

7. *Фурман А.В.* Методологічна оптика як інструмент мислевчинення [79; 99, т. 5, с. 445-480].

8. *Фурман А.В.* Методологічні оптики типів наукової раціональності: атрибути, параметри, підходи [80, с. 24-34].

Питання для обговорення:

1. Методологічна оптика як метафоричний конструкт, інструмент пізнання та ідеали раціональності в еволюції наукового знання за М.С. Гусельцевою.

2. Обсяг, зміст і значення поняття «методологічна оптика»: шлях епістемного розвитку від метафоричного конструкту до категорійного поняття.

3. Мислесхема головних спричинень методологічної оптики як окремої рефлексивної налаштованості дослідницької свідомості.

4. Інструментально-категорійні модулі ме-

тодологічної оптики і вчинок методологування у системно-канонічній інтерпретації.

5. Історична, раціональна, теоретична і методологічна реконструкції еволюції наукового знання, їх основоположення та процедурне наповнення.

6. Метаметодологічна оптика як інтегральний механізм підбору та укомплектування лінійно-модулів взаємозалежних розуміння, мислення, діяльності, рефлексії, що укомплектовані за квінтетною схемою філософських категорій «універсальне – загальне – особливе – одичне – конкретне» за А.В. Фурманом.

7. Критерії розрізнення типів наукової реальності та їх структурно-вчинкова організація.

8. Розширення проблемного поля авторського конструювання методологічних оптик типів раціональності та зреалізування низки логіко-методологічних процедур, а саме раціоналізації, модуляції, типологізації, методологізації, конфігурування, концептуалізації.

9. Порівняння схеми методологічної оптики постнекласичного ідеалу раціональності М.С. Гусельцевої і моделі названої оптики постнекласичного типу раціональності А.В. Фурмана.

10. Параметричний рефлексивний аналіз класичного типу наукової раціональності та відповідна йому культура мислення.

11. Постання наукового методу / підходу і формування механістичної картини світу в історії європейської науки, принципи і канони методології позитивізму.

12. Посткласичний ідеал / тип наукової раціональності як синергійний підсумок другої наукової революції (XVIII – перша половина XIX ст.) і як утвердження природничо-наукової картини світу.

13. Методологічне обґрунтування посткласичного типу наукової раціональності (ідеал, мета, принципи, канони, засоби тощо) та його багатопараметричний рефлексивний аналіз

14. Сутність, настановлення і нормативи системного / холистичного підходу в посткласичній науці та усталювання природничо-наукового типу раціонального мислення.

15. Нормативно-методологічна схема наукового дослідження на проєктному етапі його здійснення: структура вступу як сутнісне окреслення епістемологічної картини майбутнього пошуку, або як обґрунтування дослідницької теми в наступності п'ятнадцяти методологічних параметрів.

[7; 62; 65; 66; 80, с. 24-34; 82; 85; 97; 105; 123].

Методологічний семінар № 7

Тема. Методологічна оптика некласичного типу раціональності, її структурно-парадигмальна модель, пояснювальні можливості та обмеження; епістемологічна зміна засадничих параметрів наукового пошуку за різних типів раціональності.

Самостійна робота здобувача на етапі підготовки до методологічного семінару:

критично і водночас конструктивно опрацювати логіку та зміст таких наукових творів:

1. *Фурман А.В.* Методологічні оптики типів наукової раціональності: атрибути, параметри, підходи [80, с. 34-41].

2. *Гусельцева М.С.* Методології оновлення психологічної науки [15].

3. Загальна соціологія [17].

4. *Фурман А.В. та ін.* Методологія і психологія гуманітарного пізнання [32].

5. *Роменець В.А.* Предмет і принципи історико-психологічного дослідження [51].

6. *Фурман (Гуменюк) О.Є.* Методологічна модель інноваційно-психологічного клімату [103].

7. *Фурман А.В.* Методологічна реконструкція системомислєдїяльнїсного підходу до розуміння свідомості [84].

8. *Щедровицький Г.П.* Методологічна організація системно-структурних досліджень і розробок [110]

Питання для обговорення:

1. Порівняння схеми методологічної оптики класичного ідеалу раціональності М.С. Гусельцевої і моделі названої оптики класичного типу раціональності А.В. Фурмана.

2. Перша і друга версії багатопараметричних методологічних оптик некласичного типу наукової раціональності А.В. Фурмана, їх схожість та відмінності.

3. Системний, діяльнісний і системодіяльнісний підходи як провідні методологами некласичного еталону філософського і наукового пізнання.

4. Методологічна теорія діяльності як фундамент системодіяльнісного підходу: від саморефлексії взаємопрониклих мислення і діяльності до нової філософської методології.

5. Епістемологічний поворот у природничих і соціогуманітарних науках на рубежі XIX-XX століть, заснований на діяльнісній стратегії пізнання.

6. Ідеали і норми некласичної науки як орієнтири ускладнення дослідницької діяльності (блок управління, зворотні зв'язки,

структурно-функціональна організованість і багатопараметричність складних систем).

7. Історичний характер розуму в єдиному пізнавальному світі суб'єкт-об'єктної взаємодії та сукупність методів неklasично зорієнтованого дослідження (теоретичних та емпіричних, програмних і проєктних), що уможливають пізнання відкритих динамічних метасистем.

8. Рефлексивне порівняння схожості та параметричних відмінностей першої і другої версій методологічної оптики неklasичного типу наукової раціональності за А.В. Фурманом.

9. Методологічні ресурси (передусім інтелегібельні форми, засоби та інструменти) щонайменше трьох інваріантних методологій – діяльнісної, системодіяльнісної і системомислєдіяльнісної.

10. Теорія в неklasичному дискурсі – це система відкритих і відносних раціональних знань у єдності з релевантним досвідом, методами і засобами, що уможливають створення ідеальних моделей реальності, тобто предметних онтологій і мов опису.

11. Єдина, проте міждисциплінарна і багатопараметрична, наукова картина світу як інтегральний продукт неklasичного розуму.

12. Тема як один з найголовніших методологічних параметрів будь-якого науково повноцінного дослідження; тенденція до істотного проблемно-значеннєвого ускладнення формулювання теми пізнавального пошуку від ustalених типів раціональності (klasичний і постklasичний) до відносно нового (неklasичної) і новітнього (постнеklasичного) та її аргументоване обґрунтування.

13. Мета дослідження як уявне передбачення бажаного – добування нового раціонального знання – в наступності її чотирьох несхожих формулювань має явно виражену тенденцію до епістемного і структурно-функційного збагачення із постановням кожного наступного типу раціональності.

14. Істотна зміна структурної, змістової і стильової визначеності об'єкта дослідження за еволюційними етапами типів раціональності, а саме від ізольованого простого об'єкта до умовно відокремленого складного об'єкта, від останнього до ще складнішого як саморегульованої й багатопараметричної системи, нарешті від цього посліднього до надскладного об'єкта як саморозвиткової метасистеми.

15. Предмет дослідження як промислюване осереддя будь-якого наукового пошуку різуче змінюється від першого до четвертого типу

раціональності, що аргументовано відображає еволюційна лінія їх авторського поіменування: монопредмет → предметна структура → предметна схема → предметне поле.

[1; 4; 12; 21; 39; 45; 46; 83; 102; 113].

Методологічний семінар № 8

Тема. Методологічна оптика постklasичного типу наукової раціональності, її структурно-парадигмальні моделі та пояснювально-рефлексивні можливості; типи раціональності в методологічному розмежуванні альтернативності наукових і філософських підходів.

Самостійна робота здобувача на етапі підготовки до методологічного семінару:

критично і водночас конструктивно опрацювати логіку та зміст таких наукових творів:

1. *Фурман А.В.* Методологічні оптики типів наукової раціональності: атрибути, параметри, підходи [80, с. 42-79].

2. *Каюа Р.* Людина та сакральне [22].

3. *Фурман А.В.* Методологічна мозаїка життя свідомості [81].

4. *Сабадуха В.О.* Метафізика суспільного та особистісного буття [53].

5. *Щедровицький Г.П.* Методологічне значення опозиції натуралістичного і системодіяльнісного підходів [112].

6. *Фурман (Гуменюк) О.Є.* Методологія пізнання освітнього вчинку в контексті інноваційно-психологічного клімату [104].

7. *Гриценко П.Ю.* Мова – буття українськості [9].

8. *Фурман А.В.* Мовно-мовленнєві ресурси розширення і збагачення українськості [85].

Питання для обговорення:

1. Атрибутивні ознаки та особливості історичного постановня постнеklasичної культури мислення і категорійне ускладнення онтологічної моделі світу і людини, починаючи з останньої третини ХХ століття.

2. Порівняння схеми методологічної оптики klasичного ідеалу раціональності М.С. Гусельцевої і моделі названої оптики klasичного типу раціональності А.В. Фурмана (перша версія).

3. Переваги методологічної оптики постнеklasичного ідеалу раціональності та сукупність сутнісних ознак постнеklasичної культури мислення.

4. Особистість дослідника та його мислєдіяльність, котрі конструюють всеможливі саморозвиткові процеси, в постнеklasичному дискурсі входить у надскладний об'єкт-

метасистему в ролі впливового суб'єктивного чинника, що уможливорює отримання достовірного раціогуманістичного знання.

5. За постнекласичного світогляду має місце трансформація ідеалів і норм науки в напрямку розуміння пізнання як важливого складника культури та ціннісно наповненого суспільного життя за наявності спектру сценаріїв розвитку окремих метасистем.

6. Примітні ознаки постнекласичного розуму: спонтанність, нелінійність, безструктурність, незворотність розвитку, еkleктична цілісність світу і наукового знання про нього, єдність порядку і хаосу та ін.

7. Історико-раціональна і навіть методологічна реконструкції розвитку науки, її парадигм, дисциплінарних матриць, методологем та епістемологічних організованостей.

8. Сфера сучасної науки як вмістилище раціонального мислення і складова культури, що охоплює неоднорідний конгломерат складних форм взаємодії різних типів раціональності, що підтверджують такі характеристики, як мультидисциплінарність, поліпарадигмальність, надрефлексивність, триангуляція, побудова мислешем.

9. Постнекласична епістемологія: нагальність постановки, аргументи підтвердження, перспективи розвитку.

10. Зародження методології постнекласичної науки, що інтегрує методи, концептуальні засоби, категорійні матриці та уможливорює діалог поглядів, дискурсів, культур.

11. Світ як живий організм (зокрема уявлення про біосферу, екосистему) і постнекласична (синергетична, людиновимірна) картина світу.

12. Поняття про надрефлексивність, поля рефлексії, оглядове або підсумкове поле рефлексії в контексті постнекласичного методологування.

13. Полісемія або багатозначність терміна «підхід» аргументоване – сутнісне і водночас критерійне – розмежування наукового, філософського і методологічного підходів.

14. Методологічна альтернативність натуралістичного, природничо-наукового і системодіяльнісного, вчинкового підходів.

15. Методологічні атрибути повноцінного філософського чи наукового підходу (мінімум принципів, низка закономірностей, сув'язь норм та еталонів, самотутня система поняттєво-категорійних засобів), принципи, закономірності, поняттєво-категорійні засоби і нормати-

ви циклічно-вчинкового підходу А.В. Фурмана як методологічного канону.

[7; 8; 16; 20; 59;64; 66; 81; 94; 106].

Методологічний семінар № 9

Тема. Наступність методологічних шкіл як еволюція знань про знання: від системомислєдїяльнїсної методологїї до вітакультурної методологїї і до професїйного методологування.

Самостійна робота здобувача на етапі підготовки до методологічного семінару:

критично і водночас конструктивно опрацювати логіку та зміст таких наукових творів:

1. Фурман А.В. Засадничі умови виникнення наукових шкіл [72; 99, т. 2, с. 72-79].

2. Фурман А.В. Типи наукових шкіл та умови їх ефективного функціонування [98; 99, т. 2, с. 80-93;].

3. Щєдровицький Г. П. Схема мислєдїяльностї – системно-структурна будова, значення і зміст [99, т. 4, с. 31-40; 116].

4. Фурман А.В. Модульно-розвивальна організація мислєдїяльностї – схема професїйного методологування [91; 99, т. 4, с. 155-182].

5. Фурман А.В. Модульно-розвивальний оргпростір методологування: аргументи розширення [92; 99, т. 4, с. 295-306].

6. Фурман А.В. Категорійний профіль наукової школи [76; 99, т. 2, с. 94-106].

7. Фурман А.В. Категорійна матриця вітакультурної методологїї: від мислєвчинення до канону [74].

8. Фурман А.В. Методологія і психологія в рефлексивній архітектоніці концентрів методологування [85а].

Питання для обговорення:

1. Наукова школа як культурно-історичне інтелектуальне явище, її онтологічні виміри, феноменами, оргдіяльнісне і психосоціальне наповнення.

2. Науково-дослідницька програма, її інваріанти, структура, предметний зміст, категорійний лад.

3. Порівняльний аналіз наукових і методологічних шкіл, атрибути схожості та відмінності між ними.

4. Необхідні та достатні умови ефективного функціонування як наукових шкіл, так і методологічних.

5. Типи наукових шкіл, їх опонентське коло, методологічний профіль школи четвертого покоління.

6. Системно-структурна будова, значення і зміст схеми мислєдїяльностї за Георгієм Щєдровицьким.

7. Організаційно-діяльнісна гра як метод і спосіб вирощування нових форм співорганізації колективної мислєдіяльності.

8. Модель багаторівневого методологування як метасистема професійної діяльності у сфері науки Анатолія В. Фурмана.

9. Взаємодоповнення поясів мислєдіяльності і професійного методологування у системі вітакультурно зорієнтованої методологічної діяльності.

10. Схема-матриця модульно-розвивального оргпростору професійного методологування Анатолія В. Фурмана.

11. Структура вчинку за теорією В.А. Роменця і пояси мислєвчинення за концепцією А.В. Фурмана.

12. Категоріогенез, категорійний лад су-

часної науки і психології зокрема.

13. Ідея, можливість і досвід проведення організаційно-вчинкових ігор у вищій школі як канонічний спосіб уреальнення професійного методологування.

14. Поняттєво-категорійні засоби як інструменти компонентного методологування, методологічна рефлексія еволюційних ліній формування понятійного мислення, розвитковий цикл понятійного мислення як учинення за А.В. Фурманом.

15. Авторська категорійна матриця вітакультурної методології як канону філософського мислєвчинення і професійного методологування; поняття про методологічний канон і вчинок-подію методологування.

[5; 32; 42; 50; 53; 73; 83; 88; 100; 118].

6. Самостійна робота здобувачів вищої освіти

№ п/п	Тематика	К-сть годин	
		Денна форма навчання	Заочна форма навчання
1	ТЕМА 1. Наука як складна саморозвивальна система, глобальна дослідницька програма і як сфера суспільного виробництва	3	5
2	ТЕМА 2. Нормативи наукового мислення, логіка та еволюція раціонального знання в теорії критичного реалізму Карла Поппера і методологія наукових дослідницьких програм Імре Лакатоша	3	5
3	ТЕМА 3. Закономірності функціонування і розвитку науки в методологічній концепції еволюції парадигм Томаса Куна і філософська концепція епістемі Мішеля Фуко	4	5
4	ТЕМА 4. Філософська концепція особистісного (неявного) знання Майкла Полані та модель циклічної вчинкової динаміки розвитку процесу пізнання і А.В. Фурмана	4	6
5	ТЕМА 5. Філософсько методологічні оптики екзистенціалістського дискурсу у творчості Ж.-П. Сартра, М. Гайдеггера, М.О. Бердяєва, Є.Л. Гливи	4	6
6	ТЕМА 6. Світ методології як система раціогуманітарних знань про мислення, діяльність, мислєдіяльність і професійне методологування	3	5

7	ТЕМА 7. Методологування як сфера професійної миследіяльності в науковій школі А.В. Фурмана, його форми, складники, засоби, принципи, підходи, поняттєво-категорійні ресурси і правила ефективного здійснення	4	5
8	ТЕМА 8. Постання парадигмальних досліджень у сфері сучасної науки, їх сутнісні ознаки, принципи і закономірності у циклічно-вчинковій перспективі постнекласично зорієнтованого пошуку	4	5
9	ТЕМА 9. Типи наукового мислення, напрями і типи парадигмально-дослідницьких методологій у сучасній соціогуманітаристиці, природничих і технічних науках	4	5
10	ТЕМА 10. Системомиследіяльнісна методологія (Г.П. Щедровицький і філософська школа), її принципи, підходи, базові схеми і моделі, миследіяльнісні ресурси і поняттєво-категорійні засоби	4	6
11	ТЕМА 11. Позитивізм, критицизм, конструктивізм, методологізм як епістемологічні стратегії пізнання / дійсності науково-інтелектуальними ресурсами теоретизування, практикування і методологування	3	5
12	ТЕМА 12. Методологічна оптика класичного і посткласичного типів наукової раціональності, критерії їх розрізнення, параметричні моделі, переваги й обмеження, системний (холістичний) підхід як вершина посткласичного розуму	3	5
13	ТЕМА 13. Методологічна оптика некласичного типу наукової раціональності, його атрибутивні ознаки і загальна картина світу, діяльнісний і системодіяльнісний підходи як вершина некласичного розуму	4	5
14	ТЕМА 14. Методологічна оптика постнекласичної наукової раціональності, її переваги і перспективи розвитку в контексті порівняльно-параметричного обґрунтування типів раціональності за віхами еволюційного ускладнення наукового знання	4	6
15	ТЕМА 15. Засадничі умови виникнення наукових шкіл у природничій, формальній, суспільній і гуманітарній галузях добування раціонального знання, вимоги до повноцінної дослідницької програми і до її категорійного ядра	4	6
16	ТЕМА 16. Типи наукових шкіл та умови їх ефективного функціонування в рефлексивній проєкції на еволюцію типів наукової раціональності і на складність методологічної оптики дослідження	4	5

17	ТЕМА 17. Теоретичний світ і категорійний лад сучасної науки, методологічна школа як організованість модульно-розвивального простору колективних мислєдіяльності та мислєвчинення	4	6
18	ТЕМА 18. Наукові школи Західноукраїнського національного університету за галузями розвитку і збагачення раціонального знання, конструктивний аналіз їх програмно-проектних, предметно-змістових, методологічних і видавничих здобутків (за інваріантами спеціалізації)	3	5
Разом		66	96

7. Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

У процесі вивчення дисципліни «Система методологій наукового пошуку» використовуються такі засоби оцінювання і методи демонстрування результатів навчання:

- поточне опитування;
- командні дослідницькі проекти;
- залікове модульне тестування та опитування;
- аналітичні звіти, реферати, методологічні розвідки;
- кватерні мислєсхеми, методологічні моделі;
- проблемні практичні завдання і вправи;
- групова рефлексивна комунікація;
- колективна мислєдіяльність за сценарієм;
- моделювання дослідницьких стратегій;
- критичний аналіз і конструктивний синтез різнопредметних знань;
- тести на понятійні визначення;
- ситуаційний аналіз дослідницьких дій;
- критична рефлексія концепцій парадигми, епістєми, дослідницької програми;
- презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
- доповіді і виступи на наукових заходах;
- кількісна та якісна обробка результатів емпіричних досліджень;
- поняттєво-категорійні таблиці та матриці;
- методологічні засади тематичного дослідження;
- план конкретної дисертаційної роботи;
- формулювання теми, мети, об'єкта і предмету дослідження;

- невербальні продукти чистого мислення;
- імітаційно-ігрові сценки;
- тези наукових доповідей;
- залік;
- інші види індивідуальних та групових завдань: групова інтелектуальна робота, спрямована на створення мислєсхем; критичні самозвіти опрацьованих наукових текстів; проблемні запитання ситуаційного характеру, критична оцінка наявних дослідницьких програм у певній галузі знань; побудова методологічних схем і поняттєво-категорійних таблиць; обґрунтування епістємологічних параметрів конкретної дисертаційної роботи; підготовка плану дисертації з окремою спеціальністю; інтелектуальні тести на реконструювання мислєсхем і таблиць; творче завдання на оптимальний аргументований відбір методів і засобів власного дослідження; система проблемних кейсових завдань і вправ; творче завдання на вміння оперувати теоретичними конструктами в обраній галузі знань; створення мислєсхем та інтелектуальних карт як інструментів власної мислєдіяльності; аналітичний звіт про сучасні наукові школи у царині обраної галузі знань; система проблемних завдань та оглядова дискусія на предмет зрілості наукової школи; рефлексивне завдання на конструювання оптимального набору понять і категорій власного дослідження.

8. Критерії, форми поточного та підсумкового контролю

Підсумковий бал (за 100-бальною шкалою) з дисципліни «Система методологій наукового пошуку» визначається за шкалою оцінювання:

Заліковий модуль	Заліковий модуль 2	Заліковий модуль 3 (підсумкова оцінка)	Заліковий модуль 4
20%	20%	20%	40%
8 тиждень	13 тиждень	15 тиждень	Згідно з розкладом

Шкала оцінювання:

За шкалою університету	За національною шкалою	За шкалою ECTS
90-100	відмінно	A (відмінно)
85-89	добре	B (дуже добре)
75-84		C (добре)
65-74	задовільно	D (задовільно)
60-64		E (достатньо)
35-58	незадовільно	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)
1-34		F (незадовільно з обов'язковим повторним курсом)

9. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

№ п/п	Найменування	Номер теми
1	Силабус дисципліни	1-18
2	Робоча навчальна програма	1-18
3	Модульно-розвивальний підручник	1-18
4	Опорний конспект лекцій	1-18
5	Фурман А.В. (упоряд., відпов. ред., перекл.). Система сучасних методологій: хрестоматія у 4-х томах. Тернопіль: ТНЕУ, 2015. Т. 1. 314 с. Т. 2. 344 с. Т. 3. 400 с.; 2021. Т. 4. 400 с.; 2023. Т. 5. (додатковий). 605 с.	1-18
6	Фурман А.В. Ідея і зміст професійного методологування: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 378 с.	7, 10-11, 15,17
7	Вітакультурна методологія: антологія. До 25-річчя наукової школи професора А.В. Фурмана: колективна монографія. Тернопіль: ТНЕУ. 2019. 980 с.	1, 3, 6-7, 17-18

8	Методологія і психологія гуманітарного пізнання: колективна монографія. До 25-річчя наукової школи професора А.В. Фурмана. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. 998 с.	2-3, 5-9, 14-15
9	Фурман А.В. Модульно-розвивальний оргпростір методологування: аргументи розширення. <i>Психологія і суспільство</i> . 2017. №1. С. 34-49.	6-7, 11, 13
10	Щедровицький Г.П. Зasadничі уявлення та категорійні засоби теорії діяльності. <i>Психологія і суспільство</i> . 2022. №1. С. 95-126.	10, 12-13, 17
11	Фурман А.В. Архітекtonіка теорії діяльності: рефлексивно-вчинковий сценарій метаметодологування. <i>Психологія і суспільство</i> . 2022. №1. С. 7-94.	6-7, 14-15, 18
12	Фурман А.В. Методологічна оптика як інструмент мислевчинення. <i>Психологія і суспільство</i> . 2022. №2. С. 6-48.	12-14, 16
13	Фурман А.В. Методологічні оптики типів наукової раціональності: атрибути, параметри, підходи. <i>Психологія і суспільство</i> . 2025. №1. С. 24-79.	9, 12-14, 17
14	Щедровицький Г.П. Психологія і методологія: перспективи співорганізації. <i>Психологія і суспільство</i> . 2021. №2. С. 122-142.	6, 10, 17
15	Фурман А.В., Шандрук С.К. Організаційно-діяльнісні ігри у вищій школі: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2014. 272 с.	4, 7, 10, 16-18
16	Фурман А.В. Категорійні матриця вітакультурної методології: від мислевчинення до канону. <i>Психологія і суспільство</i> . 2023. №2. С. 6-50.	7-8, 14, 17
17	Фурман А.В. Мовно-мовленнєві ресурси розширення і збагачення українськості. <i>Психологія і суспільство</i> . 2024, №2, с. 14-23.	1-2, 18
18	Залікові запитання з дисципліни	18

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1. Академік В.А. Роменець: творчість і праці: зб. ст. / упоряд. П.А. М'ясоїд; відп. ред. Л.О. Шатирко. Київ: Либідь. 2016. 272 с.
2. Балл Г.О. Раціогуманістична орієнтація в методології лінгвістики. Київ: Вид. ПП «СКД», 2017. 204 с.
3. Бахтін М. До філософії вчинку. *Психологія і суспільство*. 2019. №1. С. 5-34.
4. Бердяєв М. Проблеми етичного пізнання. *Психологія і суспільство*. 2016. №4. С. 17-29.
5. Вітакультурна методологія: антологія. До 25-річчя наукової школи професора А.В. Фурмана: колективна монографія. Тернопіль: ТНЕУ. 2019. 980 с.
6. Виготський Л.С. Історичне значення психологічної кризи. *Психологія і суспільство*. 2023. №1. С. 102-190.
7. Гайдеггер М. Лист про гуманізм. *Психологія і суспільство*. 2023. №2. С. 51-74.
8. Глива Є.Л. Екзистенціалізм та його терапевтичний потенціал. *Психологія і суспільство*. 2024. №2. С. 36-62.
9. Гриценко П.Ю. Мова – буття українськості. *Психологія і суспільство*. 2024. №2. С. 6-13.
10. Гроф С. Структура наукових революцій. *Психологія і суспільство*. 2010. № 2. С. 105-112.

11. Гуманістична психологія: Антологія: навч. пос. у 3-х т. / упорядн. і наук. ред. Роман Трач (США) і Георгій Балл (Україна). Київ: Унів. вид-во Пульсари, 2002. Том 1. Гуманістичні підходи у західній психології ХХ ст. 252 с.
12. Гуманістична психологія: Антологія: навч. пос. у 3-х т. / упорядн. і наук. ред. Роман Трач (США) і Георгій Балл (Україна). Київ: Унів. вид-во Пульсари, 2002. Том 2. Психологія і духовність: (світоглядні аспекти гуманістично зорієнтованих напрямів у сучасній західній психології). 2005. 279 с.
13. Гусельцева М. Мережевий плюралізм у психології: перспективи поліметодології і трансдисциплінарності. *Психологія і суспільство*. 2020. №2. С. 43-60.
14. Гусельцева М. С. Методологічна оптика як інструмент пізнання. *Психологія і суспільство*. 2017. №4. С. 39-55.
15. Гусельцева М. Методології оновлення психологічної науки. *Психологія і суспільство*. 2018. № 1-2. С. 27-37.
16. Гусерль Е. Картезіанські медитації: Вступ до феноменології / пер. з нім. А. Вахтеля. Київ: Темпора, 2021. 304 с.
17. Загальна соціологія: хрестоматія / концепція, упоряд., перекл. А.В. Фурман, В.С. Біскуп, О.С. Морщакова. Київ: Вид. Ліра-К, 2020. 354 с.
18. Захаренко І. Онтофеноменологія: методологічні аспекти дослідження свідомості. Київ: Наукова думка. 2018.
19. Історія філософії: словник / за заг. ред. д.ф.н., проф. В.І. Ярошовця. 2-е вид., перероб. Київ: Знання України, 2012. 1087 с.
20. Кант І. Критика чистого розуму; пер. з нім. та прим. І. Бурковського. Київ: Юніверс, 2000. 504 с.
21. Карпенко З.С. Аксиологічна психологія особистості: монографія. 2-е вид., переробл., доповн. Івано-Франківськ: ДВНЗ "Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника", 2015. 720 с.
22. Каюа Р. Людина та сакральне / пер. із фр. Київ: Ваклер, 2003. 256 с.
23. Копилов Г. Про природу «наукових революцій». *Психологія і суспільство*. 2010. № 2. С. 113-127.
24. Кримський С. Пізнання як трансценденція софії і спокуса практикою. *Психологія і суспільство*. 2015. № 4. С. 28-32.
25. Крисоватий А.І. Основні парадигми освіти та їх сутнісна характеристика. *Психологія і суспільство*. 2015. №1. С. 114-119.
26. Кузнецов Ю. Феномен художньої деталі: методологічні виміри пізнання. *Психологія і суспільство*. 2017. № 3. С. 4-29.
27. Лакатош І. Історія науки та її раціональні реконструкції. *Психологія і суспільство*. 2016. № 3. С. 13-23.
28. Лакатош І. Методологія наукових дослідницьких програм: сутність і структура. *Психологія і суспільство*. 2007. № 4. С.11-29.
29. Лосев О. Історія естетичних учень: внутрішня методологія курсу. *Психологія і суспільство*. 2010. № 4. С. 148-162.
30. Мамардашвілі М. Проблема свідомості і філософське покликання. *Психологія і суспільство*. 2015. № 4. С. 19-27.
31. Мединська Ю. Вітакультурна парадигма і пост-модернізм. *Психологія і суспільство*. 2006. № 1. С. 47-52.
32. Методологія і психологія гуманітарного пізнання. До 25-річчя наукової школи професора А.В. Фурмана. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. 998 с.
33. Методологування як практика рефлексивної мислєдїяльності (крулий стїл). *Психологія і суспільство*. 2017. № 1. С. 11-33.
34. Мочерний С. Поняття «методологія» та його структура. *Психологія і суспільство*. 2002. №2. С. 58-82.
35. Мочерний С.В. Методологія економічного дослідження. Львів: Світ, 2001. 400 с.
36. М'ясоїд П. Культурно-історична психологія і творчість В.А. Роменця. *Психологія і суспільство*. 2021. № 2. С. 16-17.
37. М'ясоїд П. Метатеоретичний аналіз у психології. *Психологія і суспільство*. 2009. № 4. С. 54-82.
38. М'ясоїд П. Принципи історизму і мислення у психології. *Психологія і суспільство*. 2019. № 3-4. С. 38-72.
39. М'ясоїд П.А. Психологічне пізнання: історія, логіка, психологія. Київ: Либідь, 2016. 560 с.
40. М'ясоїд П. Теорія в історичному поступі психологічного пізнання. *Психологія і суспільство*. 2021. № 1. С. 31-52.
41. Ніколаєнко Н.Г. Методи соціологічного пояснення. Київ: ДАКККіМ, 2006. 200 с.
42. Онопрієнко В.І. Наукове співтовариство: вступ до соціології науки. Київ: Наука, 1998. 98 с.
43. Основи методології та організації наукових досліджень: навч. посіб. / за ред. А.Є. Конверського. Київ: Центр учбової літ-ри, 2010. 352 с.
44. Основи психології: підр. / за заг. ред. О.В. Киричука, В.А. Роменця. 6-те вид., стереотип. Київ: Либідь, 2006. 632 с.
45. Паніна Н.В. Технологія соціологічного дослідження: курс лекцій. Київ: Наукова думка, 1996. 210 с.
46. Поппер К. Відкрите суспільство і його вороги: перекл. з англ. О. Коваленка. Київ: Основи, 1994. Т.1. 444 с.; Т.2. 495 с.
47. Психологія вчинку: шляхами творчості В.А. Роменця: зб. ст. / упоряд. П.А. М'ясоїд; відп. ред. А.В. Фурман. Київ: Либідь, 2012. 296 с.
48. Роменець В.А. Вчинкова організація канонічної психології. *Психологія і суспільство*. 2000. №2. С. 25-56.
49. Роменець В.А. Історія психології ХІХ- початку ХХ століття. Київ: Либідь, 2007. 832 с.
50. Роменець В.А., Маноха І.П. Історія психології ХХ століття. 3-є вид. Київ: Либідь, 2017. 1056 с.
51. Роменець В.А. Предмет і принципи історико-психологічного дослідження. *Психологія і суспільство*. 2013. № 2. С. 6-27.
52. Рубінштейн С.Л. Принцип творчої самодїяльності. *Психологія і суспільство*. 2021. №2. С. 97-101.
53. Сабадуха В.О. Метафізика суспільного та особистісного буття: монографія. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2019. 647 с.
54. Савченко О.В. Рефлексивна компетентність особистості: монографія. Херсон: ПП Вишемирський В.С. 2016. 593 с.
55. Савчин М.В. Методологеми психології: монографія. Київ: Академвидав, 2013. 224 с. (Серія «Монограф»).
56. Самойлов О.Є. Дїалогіка формотворення ідеї як засобу мислення. *Психологія і суспільство*. 2020. №3. С. 5-32.
57. Самойлов О.Є. Зміст і форма постановки теоретичної проблеми. *Психологія і суспільство*. 2015. № 2. С. 31-36.
58. Самойлов О.Є. Парадоксальне мислення як спосіб розв'язання теоретичних проблем. *Психологія і суспільство*.

- пільство. 2024. №1. С. 16-48.
59. Сартр Ж. Екзистенціалізм – це гуманізм. *Психологія і суспільство*. 2022. № 2. С. 49-65.
60. Стьопін В. Культура. *Психологія і суспільство*. 2015. № 1. С. 16-25.
61. Стьопін В. Наука. *Психологія і суспільство*. 2015. № 2. С. 28-30.
62. Ткаченко О. Принципи, категорії і методологічні проблеми психології. *Психологія і суспільство*. 2009. № 1. С. 45-133.
63. Філіпенко А.С. Основи наукових досліджень: курс лекцій. Київ: Академвидав, 2004. 208 с.
64. Фурман А.А. Іntenційність як сутнісна ознака смисложиттєвого буття особистості. *Психологія і суспільство*. 2019. №3-4. С. 118-137.
65. Фурман А.А. Методологія психологічного пізнання смисложиттєвої сфери особистості. *Психологія і суспільство*. 2020. №1. С. 5-34.
66. Фурман А.А., Фурман А.В. Вчинкова буттєвість особистості: від концепту до метатеорії (частина перша). *Психологія і суспільство*. 2018. № 1-2. С. 5-26.
67. Фурман А.В. Авторська програма практикуму «Наукова-дослідна робота». *Психологія і суспільство*. 2025. №2. С. 190-212.
68. Фурман А.В. Авторська програма із дисципліни «Методологія та організація наукових досліджень» *Психологія і суспільство*. 2023. №1. С. 209-244.
69. Фурман А.В. Архітектоніка теорії діяльності: рефлексивно-вчинковий сценарій метаметодологування. *Психологія і суспільство*. 2022. №1. С. 7-94.
70. Фурман А.В. Генеза науки як глобальна дослідницька програма: циклічно-вчинкова перспектива. *Психологія і суспільство*. 2013. №4. С. 18-36.
71. Фурман А.В. Генеза толерантності та перспективи українотворення (комплексний проєкт). *Психологія і суспільство*. 2013. №1. С. 6-20.
72. Фурман А.В. Засадничі умови визначення наукових шкіл. *Психологія і суспільство*. 2014. №1. С. 49-58.
73. Фурман А.В. Ідея і зміст професійного методологування: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 378 с.
74. Фурман А.В. Категорійна матриця вітакультурної методології: від мислевчинення до канону. *Психологія і суспільство*. 2023. №2. С. 6-50.
75. Фурман А.В. Категорійна матриця теоретичної психології. *Психологія і суспільство*. 2020. № 2. С. 13-51.
76. Фурман А.В. Категорійний профіль наукової школи. *Психологія і суспільство*. 2014. № 2. С. 23-39.
77. Фурман А.В. Методолог – професія майбутнього. *Психологія і суспільство*. 2016. №1. С. 16-42.
78. Фурман А.В. Методологічна оптика циклічно-вчинкової організації теорії як системи організації раціонального знання. *Вітакультурний млин*. 2017. Модуль 19. С. 4-15.
79. Фурман А.В. Методологічна оптика як інструмент мислевчинення. *Психологія і суспільство*. 2022. №2. С. 6-48.
80. Фурман А.В. Методологічні оптики типів наукової раціональності: атрибути, параметри, підходи. *Психологія і суспільство*. 2025. №1. С. 24-79.
81. Фурман А.В. Метатеоретична мозаїка життя свідомості. *Психологія і суспільство*. 2018. №3-4. С. 13-50.
82. Фурман А.В. Метатеоретичні концепти пізнання свідомості. *Психологія особистості*. 2018. №1(9). С. 5-11.
83. Фурман А.В. Метатеоретична реконструкція предметного поля канонічної психології. *Психологія особистості*. 2019. №1(10). С. 5-17.
84. Фурман А.В. Методологічна реконструкція системомислєдїяльнїсного пїдходу до розумїння свїдомостї. *Психологія і суспільство*. 2021. №1. С. 5-35.
85. Фурман А.В. Мовно-мовленнєві ресурси розширення і збагачення українськості. *Психологія і суспільство*. 2024. 32. С. 14-23.
- 85а. Фурман А.В. Методологія і психологія в рефлексивній архітектоніці концентрів методологування. *Психологія і особистість*. 2023. №2. С. 9-83.
86. Фурман А.В. Методологія парадигмальних досліджень у соціальній психології: монографія. Київ: Інститут соц. і політ. психології НАПН України; Тернопіль: ТНЕУ, 2013. 100 с.
87. Фурман А.В. Методологія та організація наукових досліджень: модульно-розвивальний підручник. Тернопіль, 2019. 50 с.
88. Фурман А.В. Методологічна схема відновлення предметного поля канонічної психології. *Вітакультурний млин*. 2019. Модуль 21. С. 4-27.
89. Фурман А.В. Методологічне обґрунтування багаторівневості парадигмальних досліджень у соціальній психології. *Психологія і суспільство*. 2012. №4. С. 78-125.
90. Фурман А.В. Методологічне обґрунтування предметного поля теоретичної психології. *Психологія і суспільство*. 2019. №3-4. С. 5-37.
91. Фурман А.В. Модульно-розвивальна організація мислєдїяльностї – схема професїйного методологування. *Психологія і суспільство*. 2005. № 4. С. 40-69.
92. Фурман А.В. Модульно-розвивальний оргпростір методологування: аргументи розширення. *Психологія і суспільство*. 2017. №1. С. 34-49.
93. Фурман А.В. Парадигма як предмет методологічної рефлексії. *Психологія і суспільство*. 2013. № 3. С. 72-85.
- 93а. Фурман А.В. Педагогіка як сфера мислєдїяльностї: наук. вид. Тернопіль: ВЦ НДІ МЕВО, 2010. 24 с.
94. Фурман А.В. Психокультура українськості ментальностї: 2-е наук. вид. Тернопіль: ВЦ НДІ МЕВО, 2011. 168 с.
95. Фурман А.В. Свїдомость як рамкова умова пїзнання і методологування. *Психологія і суспільство*. 2017. № 4. С. 16-38.
96. Фурман А.В. Свїт методологїї. *Психологія і суспільство*. 2015. № 2. С. 47-60.
97. Фурман А.В. Сучасні тенденції розвитку сфери психології в оптиці вітакультурної методології. *Психологія і суспільство*. 2021. №2. С. 6-15.
98. Фурман А.В. Типи наукових шкіл та умови їх ефективного функціонування. *Психологія і суспільство*. 2014. №3. С. 11-29.
99. Фурман А.В. (упоряд., відп. ред., перекл.). Система сучасних методологій: хрестоматія у 4-х томах. Тернопіль: ТНЕУ, 2015. Т.1. 314 с. Т. 2. 344 с. Т. 3. 400 с. 2021. Т. 4. 400 с. Т. 5. (додатковий). 605 с.
100. Фурман А.В. Фундаментальний соціально-психологічний експеримент у школах України: анатомія пошуку. *Освіта і управління*. 1991. Т. 1. № 3. С. 35-54.
101. Фурман А.В., Фурман О.Є. Методологічне обґрунтування психології як сфери мислєдїяльностї. *Психологія і особистість*. 2021. №2. С. 9-45.
102. Фурман А.В., Шандрюк С.К. Організаційно-

діяльнісні ігри у вищій школі: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2014. 272 с.

103. Фурман (Гуменюк) О. Методологічна модель інноваційно-психологічного клімату. *Психологія і суспільство*. 2005. № 4. С. 70-83.

104. Фурман (Гуменюк) О.Є. Методологія пізнання освітнього вчинку в контексті інноваційно-психологічного клімату. *Психологія і суспільство*. 2012. № 1. С. 47-81.

105. Фурман (Гуменюк) О.Є. Теорія і методологія інноваційно-психологічного клімату загальноосвітнього закладу: монографія. Ялта-Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. 340 с.

106. Фурман О.Є. Відповідальність особистості та особистісна відповідальність: діалектика категорійного взаємодоповнення. *Психологія і суспільство*. 2025. №2. С. 22-45.

107. Чуйко В. Чотири методології філософії науки: особливості та сфери застосування. *Філософська думка*. 2000. №1. С. 3-26.

108. Чуйко Г.В., Гуляс І.А., Колтунович Т.А. Екзистенційна психологія: навч. посібн. Чернівці: Вид «Прут», 2009. 308 с.

109. Щедровицький Г.П. Зasadничі уявлення та категорійні засоби теорії діяльності. *Психологія і суспільство*. 2022. №1. С. 95-126.

110. Щедровицький Г. Методологічна організація системно-структурних досліджень і розробок. *Психологія і суспільство*. 2004. №2. С. 30-49.

111. Щедровицький Г.П. Методологічна організація сфери психології. *Психологія і суспільство*. 2000. №2. С. 7-24.

112. Щедровицький Г.П. Методологічне значення опозиції натуралістичного і системодіяльного підходів. *Психологія і суспільство*. 2013. №1. С. 40-47.

113. Щедровицький Г.П. Організаційно-діяльнісна гра як нова форма організації та метод розвитку колективної мислєдіяльності. *Психологія і суспільство*. 2006. №3. С. 58-69.

114. Щедровицький Г.П. Психологія і методологія: перспективи співорганізації. *Психологія і суспільство*. 2021. №2. С. 122-142.

115. Щедровицький Г.П. Синтез знань: проблеми і методи. *Психологія і суспільство*. 2015. №2. С. 61-83.

116. Щедровицький Г.П. Схема мислєдіяльності –

системно-структурна будова, значення і зміст. *Психологія і суспільство*. 2005. №4. С. 29-39.

117. Як підготувати і захистити дисертацію на здобуття наукового ступеня. Методичні поради. Київ: Ред. «Бюлетень ВАК України», 2019. 80 с.

118. Яковенко Ю.І. Методологічна травма в соціогуманітарних науках. *Психологія і суспільство*. 2022. №1. С. 127-148.

119. Bagele Chilisa. Indigenous Research Methodologies (NULL). 20119. 392p.

120. David L. Gast, Jennifer R. Ledford. Single Case Research Methodology. 2018. 436 p.

121. Dawson C. Introduction to Research Methods 5th Edition: A Practical Guide for Anyone Undertaking a Research Project. Little: Brown Book Group, 2019. 160 p.

122. Dawson C. Research Methods Made Simple: Stories, Games & Puzzles to Help You Understand. Thousand Oaks: SAGE Publications Ltd, 2024. 312 s.

123. Furman A.V. Volodymyr Romenets as the Architect of the methodology of humanitarian cognition. *Психологія і суспільство*. 2016. № 2. С. 10-24.

124. Furman O.Ye. The innovative psychological climate: its scope, structure and parameters. *Problems of Psychology in the 21 st. Century*. 2015. Vol. 9. №.1. P. 14-19.

125. Furman Anatolii V., Furman Anatolii A., Furman Oksana. Object and subject of axiopsychology of personality: sources and prerequisites for the emergence. *Наука і освіта*. 2024. №3. С. 114-128.

126. Furman A.V. Rybina N.V. Value-conceptual sphere and self-efficacy of professionals in the socionomic field. *Психологія і суспільство*. 2024. №2. С. 135-146.

127. Flick U. Introducing Research Methodology: A Beginner's Guide to Doing a Research Project. 2015. 318 p.

128. Francis C. Dane. Evaluating Research: Methodology for People Who Need to Read Research. SAGE Publications, Inc; 2 edition. 2017. 280 p.

129. Jha A. Social Research Methodology: Qualitative and Quantitative Designs. Milton Park: Taylor & Francis, 2023. 376 p.

130. Kumar R. Research Methodology: A Step-by-Step Guide for Beginner. 2019. 528 p.

131. Studdon J. Scientific Method: How Science Works, Fails to Work, and Pretends to Work. Milton Park: Taylor & Francis, 2024. 210 p.

ЗАЛІКОВІ ЗАПИТАННЯ

з дисципліни «Система методологій наукового пошуку» для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти – доктор філософії спеціальності С4 Психологія

1. Наука як специфічна форма організації знань, мислення і діяльності, її цілі і завдання, перша, механістична, наукова картина світу.

2. Науковий метод (підхід), його еволюція, складники, сутнісні ознаки, головні відмінності між інформацією і науковим знанням, між знанням буденним і раціональним.

3. Теорія, методологія, дослідницька технологія та експериментальна практика як складові науки і сучасна наукова картина світу.

4. Рівні організації світу методології як ієрархічної системи раціональних знань про методи і засоби науково-дослідної діяльності і поняття про філософську методологію та про

основні напрями її розвитку.

5. Загальна схема класичного наукового дослідження як пілотний проєкт: етапи та їх змістове наповнення, правильність визначень і коректність формулювань.

6. Методологічна схема циклічно завершеного наукового дослідження: етапи, процедури, проміжні та кінцевий результати.

7. Форми оприявлення раціонального знання (науковий факт, гіпотеза, теорія, парадигма тощо) і базові форми методологічної організації дослідницької діяльності (принцип, підхід, метод, спосіб).

8. Нормативи наукового мислення, концепція вирішальних гіпотез і трьох світів, логіка та еволюція раціонального знання в теорії критичного реалізму Карла Поппера.

9. Методологія науково-дослідницьких програм Імре Лакатоша як раціональна організованість знання: сутність, структура, призначення.

10. Модель циклічно-вчинкової динаміки розвитку процесу пізнання, що створена на досягненнях і надбаннях творчого шляху Імре Лакатоша.

11. Принципи і норми раціональної реконструкції науки у витлумаченні Імре Лакатоша і критичний аналіз індивідуалізму, конвенціоналізму, фальсифікаціонізму, методології дослідницьких програм як конкуруючих методологем розвитку науки.

12. Закономірності функціонування і розвитку науки в методологічній концепції парадигми Томаса Куна, її переваги та обмеження.

13. Наукові революції в концепції Томаса Куна як віхи еволюції раціонального знання, перша і друга версії структури парадигми.

14. Методологічні засновки філософської теорії критичного раціоналізму Карла Поппера і науково-історичної концепції парадигми Томаса Куна, а також рефлексивне розрізнення протопарадигм, псевдопарадигм, парадигм і метапарадигм

15. Філософська концепція епістемі Мішеля Фуко, типи епістем, їх розрізнявальні ознаки, функції, спроможності та обмеження, три рольових виміри науки ХХ ст.

16. Філософська концепція особистісного (неявного) знання Майкла Полані, її сутнісні визначення та особливості функціонування різноречового знання.

17. Історіогенез науки як глобальна дослідницька програма, поняття про концептуальний модуль науки і про виняткову значущість метатеоретизування у її інтелектуальній сфері.

18. Діалектика життєвого і творчого шляхів науковця, вчинок пізнання і поняття про повний парадигмальний цикл колективної пізнавальної творчості у сфері науки А.В. Фурмана.

19. Принципи і канони вчинкового підходу та метод діалектичного вчинкового мислення Володимира Роменця.

20. Принципи, закономірності, нормативи і поняттєво-категорійні засоби циклічно-вчинкового підходу Анатолія В. Фурмана.

21. Методологема філософії екзистенціалізму в творчості Жана-Поля Сартра, її світоглядні основоположення і концепція екзистенційної зрілості суб'єкта життєдіяльності як особистості.

22. Методологема філософії екзистенціалізму в творчості Мартіна Гайдеггера, її логічні фундаментації (засновки) і тематичні максими та їх евристичний потенціал.

23. Екзистенційно-персоналістична філософія Миколи Бердяєва як унікальна світоглядно-софійна система і як самотутня методологема філософування.

24. Методологічна мозаїка екзистенційних студій Євгена Гливи, принципи і способи конструктивного поєднання гіпнотерапії та психотерапії.

25. Засновки, принципи і техніки екзистенційної психотерапії Пауля Тілліха, порівняльний аналіз потенціалу та реальних можливостей психоаналізу, передусім як методу лікування неврозів та інших психічних розладів, та екзистенційної психотерапії.

26. Світ методології як системи раціонально-гуманітарних знань про мислення, діяльність, мислєдіяльність і компетентне методологування в циклічно-вчинковій перспективі.

27. Світ методології у визначення А.В. Фурмана як унікальна складова людської вітакультури у чотирьох категорійних координатах і мислєсхемах функціонального часопростору методології.

28. Циклічно-вчинкова логіка поетапного узмістовлення методу, поняття про методологічне відношення і про методологічне мислення, загальна класифікація методів наукового дослідження та їх характеристика.

29. Предметне поле сучасної методології, уявлення про методологічну революцію і методологічний модуль науки, про його структуру і типологічні інваріанти.

30. Атрибутивні ознаки методологічної роботи та їх пояснювальні функції порівняно з ознаками теоретичної, науково-проєктної та

експериментальної видами роботи.

31. Шестирівнева модель методологування А.В. Фурмана як метасистема професійної діяльності, її характеристика за критеріями і сутнісними ознаками кожного рівня.

32. Методологування як спосіб удіяльнення методологічного мислення, правила колективного думання, професійні ролі і принципи мислєдіяльності методолога.

33. Місце, завдання і функції філософського і прикладного методологування, його форми і засоби як унікальні складові культури.

34. Принципи кватерності і квінтентності в науці та методології, поняття мислєсхеми як базового інструменту методологування.

35. Чотирипоясова схема мислєвчинення і схема-матриця рефлексивного конструювання модульно-розвивального оргпростору професійного методологування Анатолія В. Фурмана.

36. Професіоналізація як інтегральна умова взаємозалежного розвитку методології-як-учення і методологування-як-практики та принципи організації рефлексивного методологування як способу практикування.

37. Інваріантні засновки, сутнісні ознаки, принципи і закономірності парадигмальних досліджень в науці та соціогуманітаристиці й у психології зокрема.

38. Функції парадигми як епістемологічної цілісності і поняття про новий парадигмальний цикл колективної пізнавальної творчості, місце та роль трансцендентальних схем Іммануїла Канта і мислєсхем Анатолія В. Фурмана як канонічних інструментів досконалого методологування.

39. Типологічний підхід як логіко-змістова система принципів і закономірностей, гносеологічних вимірів, нормативів та інтелектуальних засобів професійного методологування, процедура типологізації.

40. Типи наукового мислення, сцієнтизм і гуманізм як стратегічні лінії розвитку сучасної науки, її базові складові або виміри.

41. Критеріальне обґрунтування основних напрямів розвитку філософської і наукової методологій, поняття про метаметодологію.

42. Типи парадигмально-дослідницьких методологій в сучасній гуманітаристиці, вітакультурна методологія як їх рефлексивний підсумок.

43. Позитивізм і критицизм як епістемологічні стратегії наукового пізнання, онтологізм та емпіризм як дві лінії чи стратегієми його культурно-історичного розвитку.

44. Історичні етапи розвитку позитивізму у сфері науки і сутнісна характеристика методу герменевтичної редукції.

45. Конструктивізм як методологема не-класичної раціональності і напрями його розвитку в контексті еволюції культурно-наукових традицій добування знання.

46. Конструктивізм як метапарадигма соціогуманітарного пізнання і як оригінальна методологія дослідження психокультури та поняття про конструктивістську метапарадигмальну карту.

47. Методологічна теорія діяльності як фундамент системодіяльнісного підходу, який постає провісником нової філософської методології, котра орієнтує мислителя на перетворення, конструювання та розвиток засобів, методів і структури взаємопрониклих мислення та діяльності.

48. Робоча схема поясів мислєдіяльності Г.П. Щєдровицького як осереддя системомислєдіяльнісного підходу і передумова практики оргдіяльнісних ігор.

49. Чотири виміри-складові системомислєдіяльнісної методології: як велика інтелектуальна програма школи Г.П. Щєдровицького, як напрям у розвитку філософської і соціогуманітарної думки, як методологема творчого шляху науковця, мислителя та як імітаційно-ігровий спосіб життя інтелектуальних товаристів.

50. Методологізм як перспектива розвитку сучасної епістемології, системомислєдіяльнісна і вітакультурна методологія та їх вершинний канонічний продукт – метаметодологічна оптика вивчення загальної теорії діяльності А.В. Фурмана.

51. Організаційно-діяльнісна гра як інтегральна умова і метод розвитку колективної мислєдіяльності й одночасно як форма методологічного практикування, тобто уреальнення методологічного способу мислення, комунікації, рефлексії.

52. Типи наукової раціональності у філософській концепції теоретичного знання В'ячеслава Стьоїна, їх критеріальне розрізнення та сутнісний аналіз за бінарною логічно-канонічною структурою вчинку.

53. Теоретичне уявлення про методологічну оптику як про метафоричний конструкт і як про категорійне поняття у проєкції на логічно-канонічну структуру вчинку методологування.

54. Поняття про методологічну і метаметодологічну оптику, метаметодологічна оптика

вивчення загальної теорії діяльності А.В. Фурмана як інтегральний механізм підбору та укомплектування лінз-модулів взаємозалежних розуміння, мислення, діяльності, рефлексії.

55. Модель методологічної оптики класичного типу раціональності А.В. Фурмана в наборі восьми (перша версія) і дванадцяти (друга версія) параметрів, їх порівняльна логіко-змістова характеристика.

56. Модель методологічної оптики посткласичного типу раціональності А.В. Фурмана у мереживі логіко-структурних зв'язків чотирнадцяти параметрів та її системний аналіз.

57. Переваги, обмеження та пошуково-пізнавальні ресурси класичного і посткласичного типів раціональності на сучасному етапі розвитку науки.

58. Некласичний тип раціональності, його атрибутивні ознаки та особливості пошукової мислєдіяльності і загальна наукова картина світу як його інтегральний продукт.

59. Моделі методологічної оптики некласичного типу раціональності А.В. Фурмана в сукупності десяти (перша версія) і шістнадцяти (друга версія) характеристик-параметрів та їх порівняльний рефлексивний аналіз.

60. Епістемологічний поворот у науці на рубежі XIX-XX ст., видозміна ідеалів і норм науково-дослідної діяльності, вивчення складних об'єктів і збалансування методів і засобів дослідження.

61. Системний, діяльнісний і системодіяльнісний підходи як провідні методологеми некласичного еталону наукового пізнання.

62. Порівняльна характеристика історичної, раціональної, теоретичної і методологічної реконструкцій еволюційного шляху наукового знання.

63. Моделі методологічної оптики постнекласичного типу раціональності А.В. Фурмана у взаємодоповненні дванадцяти (перша версія) і вісімнадцяти (друга версія) параметрів та їх рефлексивне обґрунтування.

64. Змістова характеристика особистості дослідника та його мислєдіяльності і надскладного (людиновимірною) об'єкта дослідження як саморозвиткової метасистеми, до якої належить сам дослідник.

65. Передумови виникнення постнекласичної епістемології та уніфікована версія метаметодологічної оптики пізнання-конструювання нових дійсностей.

66. Поняття про надрефлексивність та оглядове поле рефлексії, зародження методоло-

гічної оптики мультидисциплінарного дослідження і методології постнекласичної науки.

67. Синергетичний, вітакультурний і мислєвчинковий людиноцентричні підходи як канонозреалізування постнекласичного розуму.

68. Світ як глобальний живий організм (біосфера, екосистема тощо), сутнісна рефлексія постнекласичної картини світу, що синтезує численні предметні онтології.

69. Визначальна тенденція у розвитку постнекласичної науки – інтеграція новітніх природничих, формальних, технічних і соціогуманітарних знань.

70. Логіка і сценарні інваріанти культурно-історичного ускладнення еволюції наукового знання у багатопараметричному порівнянні чотирьох змодельованих типів раціональності – від класичного і посткласичного до некласичного й далі до постнекласичного.

71. Наукова школа та умови її виникнення за різних культурно-історичних умов, її онтологічні виміри життєдіяльності та основні феноменали-оприявлення.

72. Нова науково-дослідницька програма, її структура, поліпредметний зміст і категорійний лад у трьох логічних версіях – Імре Лакатоша, Михайла Ярошевського, Анатолія В. Фурмана.

73. Поняття про категорійне ядро науково-дослідницької програми, формула категорії А.В. Фурмана і теоретичні уявлення про її понятійно-термінологічне поле та системне узмістовлення як категорії науки, філософії або культури.

74. Методологічні революції у сфері науки і культури, сутність та аналіз їх наступності у концепцій Геннадія Копилова та Анатолія В. Фурмана; передумови Першої методологічної революції у психології.

75. Наукові школи психології Г.С. Костюка і В.А. Роменця, методологічні школи Г.П. Щедровицького та А.В. Фурмана, їх минуле, сучасне, майбутнє.

76. Наукова школа як ресурс соціогуманітарного знання, типи наукових шкіл та їхні можливості в добуванні нового знання про світ, людину, мислення, Бога.

77. Основні завдання наукової школи, компоненти її дослідницької програми і достатні умови ефективного розвиткового функціонування.

78. Умови, фактори і складові (компоненти) створення благодатного інноваційно-психологічного клімату для особистісної

самореалізації кожного науковця в командній дослідницькій діяльності.

79. Структурно-рольова організація наукової школи, причини її розквіту і, навпаки, занепаду; методологічний профіль наукової школи четвертого покоління.

80. Методологічна рефлексія життєдіяльності різних типів наукових шкіл на еволюцію ідеалів і нормативів раціональності та на складність методологічної оптики дослідження.

81. Методологізація як глобальна тенденція у розвитку сфер і галузей людської життєдіяльності в цивілізаційному контексті сучасності; наука як сфера культуротворення.

82. Теоретичний світ науки і категорійна форма організації раціогуманітарного знання, взаємозалежність категорійного ладу науки і категорійного профілю окремої наукової школи.

83. Логіко-параметрична структура поняття як форми мислення, знанневої одиниці та інструменту мислєдіяльності, чотири фокуси категорії як інструменту методологування.

84. Методологічна школа як штучна організованість умов та обставин плекання рефлексивних мислєдіяльності і мислєчинення, схема-матриця конструювання модульно-розвивального оргпростору професійного методологування А.В. Фурмана та її прикладний евристичний потенціал.

85. Чотири ступені категорійної генези і функціональної буттєвості категорій як основоположень теоретичного світу науки та як локалізованого світогляду.

86. Поняттєво-категорійні засоби як головний мовно-мовленнєвий ресурс розширення і

збагачення етноментального світу українськості, щонайперше науки, освіти, культури.

87. Перша (2012) і друга (2023) версії категорійної матриці: а) світу методології і сфери методологування і б) вітакультурної методології А.В. Фурмана як канону філософського мислєчинення, професійного методологування і методології майбутнього загалом, її аргументовані переваги та евристичні можливості.

88. Поняття про методологічну оптику (основу) конкретно-тематичного дослідження окремої дисертаційної роботи, форми, способи та інваріанти її компетентного визначення.

89. Найбільш знані та впливові на збагачення скарбниці раціонального знання і сфери національної культури наукові школи ЗУНУ (за інваріантами предметної спеціалізації).

90. Переформатування групової пізнавально-пошукової мислєдіяльності науково-педагогічних працівників ЗУНУ в новітні дослідницькі колективи і товариства, шляхи та способи збільшення обсягів науково-дослідних робіт на засадах диверсифікації джерел фінансування наукових досліджень (підготовка проєктів і грантів, поширення наукової продукції тощо).

Рецензенти:

**д. філос. н., проф. Анатолій ДОВГАНЬ,
д. філол. н., акад. Юрій КУЗНЕЦОВ,
д. психол. н., проф. Ігор ПАСІЧНИК.**

Надійшла до редакції 29.12.2025.

Підписана до друку 27.01.2026.

Дата публікації 25.05.2026.

Бібліографічний опис для цитування:

Фурман А.В. Авторська програма із дисципліни «Система методологій наукового пошуку». *Психологія і суспільство*. 2026. № 2. С. 130-191. DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2026.02.130>

Наукове життя

ДАНИЛЮК Іван Васильович,
ЮРЧИНСЬКА Ганна Кирилівна,
ПОГОРІЛЬСЬКА Наталія Іванівна

ІДЕЇ ВОЛОДИМИРА РОМЕНЦЯ І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПСИХОЛОГІЇ В УКРАЇНІ (ДО СТОРІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ)

Ivan DANYLYUK, Hanna YURCHYNSKA, Nataliia POHORILSKA
**IDEAS OF VOLODYMYR ROMENETS AND TRENDS IN THE DEVELOPMENT
OF PSYCHOLOGY IN UKRAINE (TO THE CENTENARY OF HIS BIRTH)**

DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2026.02.192>

УДК 159.9.01

Двадцятого травня 2026 року відбулася визначна подія у житті психологічної громадськості України – міждисциплінарний круглий стіл з нагоди сторіччя від дня народження Володимира Андрійовича Роменця – видатного українського вченого, філософа, доктора психологічних наук, професора, дійсного члена АПН України, одного з найяскравіших представників вітчизняної психології, фундатора вітчизняної історико-психологічної науки. Він є автором унікальної концепції психології творчості та психології особистості. У своїх працях піднімав важливі екзистенційні питання життя та смерті людини, безсмертя тощо. Наукові доробки академіка В.А. Роменця заклали основи сучасної української психології. Його внесок у розвиток теоретичної та прикладної психології є фундаментальним, а ідеї – актуальними й сьогодні. Проведення міждисциплінарного круглого столу сприяло згуртуванню фахівців навколо спадщини мислителя, відкриваючи простір для співпраці, розвитку дослідницьких шкіл та молодіжних ініціатив. Обговорення творчості цього визнаного достойника української нації створило додаткову можливість презентувати його напрацювання серед студентів, науковців, освітян, практичних психологів. Причому цей Велет працював не лише у галузі академічної психології, а й був глибоко вкорінений у контекст української культури, мови, традиції. Тому Його ідеї на сьогодні розглядаються як особливо цінна складова національної психологічної думки, що сприяє формуванню української ідентичності.

Організатори міждисциплінарного круглого столу ставили за мету актуалізувати наукові ідеї В.А. Роменця, зберегти їх для майбутніх поколінь і надати їм нового тлумачення в сучасному соціокультурному контексті. Науковий дискурс, розгорнутий у межах круглого столу, сприяв міждисциплінарному обміну новими дослідницькими ініціативами.

На обговорення були винесені такі *напрями для дискусії*:

1. Творчість академіка В.А. Роменця та її значення для становлення сучасної української психологічної науки.
2. Вчинкова психологія та її місце в історії світової та вітчизняної психології.
3. Історико-психологічна спадщина В.А. Ро-